

Univerzita Karlova v Praze Evangelická teologická fakulta

Diplomová práce

Petr Kulík

Raná kázání Miloslava Hájka

Hájkova kazatelská činnost
v letech 1950-1959

Katedra praktické teologie
Prof. ThDr. Pavel Filipi
Evangelická teologie
2007

Mé poděkování patří v první řadě vedoucímu této práce, kterým byl prof. ThDr. Pavel Filipi, za podnětné a usměrňující vedení a cenné rady.

Dále chci poděkovat Mgr. Štěpánu Hájkovi, faráři ČCE v Brně Husovicích, který mi se slovy: „Neznám tě, tedy nemám důvod ti nevěřit,“ zapůjčil celoživotní dílo svého otce. Tím mně poskytl materiál nezbytný k napsání této práce.

Mé díky patří rovněž Mgr. Janu Plecháčkovi, faráři ČCE ve Veselí, který mi zpřístupnil tamní sborový archiv.

Rád bych také poděkoval „in memoriam“ samotnému ThDr. Miloslavu Hájkovi za jeho nevšední pečlivost, s jakou svá kázání po celý život třídil a opatřoval poznámkami všeho druhu.

A v neposlední řadě děkuji své drahé ženě, která s trpělivostí sobě vlastní naslouchala, když jsem přemýšlel „nahlas“ a zbytečně mě nerozptylovala, když jsem přemýšlel „potichu“.

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci s názvem „Raná kázání Miloslava Hájka: Hájkova kazatelská činnost v letech 1950-1959“ napsal samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů.

V Novém Jičíně dne 28.2.2007

Petr Kulík

Obsah:

1 Anotace	8
2 Úvod	9
2.1 Koncepce práce	9
2.2 Metoda a cíl práce	10
2.3 Členění práce	12
2.4 K citaci Hájkových kázání a biblických textů	13
3 Kazatel Miloslav Hájek	14
3.1 Stručný životopis	14
3.2 Popis archivu	15
4 Kázání během roku (lectio continua)	17
4.1 Úvod	17
4.2 Otcové (1951-1952)	17
4.2.1 Úvodní poznámky	17
4.2.2 Základní charakteristika	18
4.2.3 Základ kázání	18
4.2.4 Struktura kázání a redukování aplikace	19
4.2.5 Obsah kázání: „...nechoďme cestou Lotovou“	20
4.2.6 Úvod kázání	21
4.2.7 Závěr kázání	22
4.2.8 Rétorické prostředky	23
4.2.9 Dublety	24
4.2.10 Víra	26
4.2.11 Církev a svět	27
4.3 Evangelium podle Jana (1952-1953)	28
4.3.1 Základní charakteristika	28
4.3.2 Základ kázání	29
4.3.3 Délka kázání	29
4.3.4 Struktura kázání	29
4.3.5 Používání „jiných“ zdrojů	30
4.3.6 Oslovení posluchačů.....	31
4.3.7 „Sloučení neslučitelného“: narození Ježíše Krista.....	31

4.3.8	Nástin christologie janovských kázání	33
4.3.9	Dublety	34
4.4	Nevyslyšený prorok (1953) a Jeremiáš (1956)	36
4.4.1	Úvodní poznámky	36
4.4.2	Základní charakteristika	36
4.4.3	Základ kázání	37
4.4.4	Úvod kázání	38
4.4.5	Závěr kázání	39
4.4.6	Jak promlouvá Boží slovo do situace české církve?	40
4.4.7	Dublety.....	43
4.4.8	Závěry obou sbírek namísto závěrečných poznámek	45
4.5	Epištola Koloským (1954-1955)	46
4.5.1	Základní charakteristika	46
4.5.2	Základ kázání	47
4.5.3	Vztah biblických základů a kázání samotných.....	47
4.5.4	Celková redakce sbírky	48
4.5.5	Úvod kázání	50
4.5.6	Závěr kázání	51
4.5.7	Řečnické otázky	52
4.5.8	Personae	53
4.5.9	Dublety	54
4.5.10	Víra v Ježíše Krista	56
4.5.11	Kdo se shromažďuje „pod kazatelnou“? Jak vidí Hájek své posluchače?	58
4.5.12	Boží pokora	59
4.6	Apoštolské vyznání (1956-1957)	60
4.6.1	Základní charakteristika.....	60
4.6.2	Základ kázání	60
4.6.3	Délka a náročnost kázání	61
4.6.4	Úvod kázání	62
4.6.5	Závěr kázání	63
4.6.6	Personae	65
4.6.7	„Věřím...“ (nezbytnost křesťanského vyznání víry).....	66
4.6.8	Marie a Pilát: lidé v Krédu	68
4.7	Cesta Izraele (1957)	70
4.7.1	Základní charakteristika	70
4.7.2	Základ kázání	70
4.7.3	Úvod kázání	72
4.7.4	Závěr kázání	73

4.7.5 Analyticky či synteticky psaná kázání?	73
4.7.6 Izrael – Církev	74
4.7.7 Novozákonní komentáře	74
4.7.8 Církev a Desatero	75
4.7.9 Dublety	76
4.8 Křesťan a peníze (1958)	79
4.8.1 Úvodní poznámky	79
4.8.2 Základní charakteristika	79
4.8.3 Základ kázání	79
4.8.4 „Všechno“ v jednom kázání	80
4.8.5 Úvod kázání	81
4.8.6 Závěr kázání.....	82
4.8.7 Jaký postoj by měl křesťan zaujmout k majetku?.....	82
4.8.8 „Kristus – konec zákona směny“: majetková vyrovnání mezi člověkem a Bohem.....	83
4.9 První stránky Bible (1958-1959)	85
4.9.1 Základní charakteristika	85
4.9.2 Základ kázání	85
4.9.3 Základní homiletický přístup	85
4.9.4 Struktura „vymezování se“	86
4.9.5 Vůči čemu se Hájek vymezuje?	87
4.9.6 Ilustrace	88
4.9.7 Vykladačské kuriozity	89
4.9.8 Nesnadnost teologické aplikace	90
4.9.9 Dublety	91
4.10 Zeměpis Skutků apoštolských (1959)	92
4.10.1 Základní charakteristika	92
4.10.2 Základ kázání	93
4.10.3 Teologická aplikace biblických textů	93
4.11 Závěr	94
5 Kázání během života (kazuálie)	95
5.1 Úvod	95
5.2 Křestní kázání	95
5.2.1 Úvodní poznámky	95
5.2.2 Základ kázání	96
5.2.3 Návaznost křestních kázání na biblické texty.....	96
5.2.4 Propozice křestních kázání	97

5.2.5 Celková dikce křestních kázání: „pareneze“	97
5.2.6 Úvod křestních kázání	98
5.2.7 Závěr křestních kázání	98
5.2.8 Dublety křestních kázání	99
5.2.9 Sk 19,1-6: Křest Duchem	100
5.2.10 Falešná pojetí křtu	101
5.2.11 Co se děje ve křtu?	102
5.2.12 Křest nemluvnat?	104
5.2.13 „Unum necessarium“	105
5.3 Konfirmační kázání	105
5.3.1 Hájkovo pojetí konfirmace	106
5.3.2 Úvod konfirmačních kázání	107
5.3.3 Homilie a pareneze: forma a struktura konfirmačních kázání	108
5.3.4 Obsah konfirmačních kázání	109
5.3.5 Závěr konfirmačních kázání	111
5.4 Svatební kázání	111
5.4.1 Základ svatebních kázání	112
5.4.2 Úvod svatebních kázání	113
5.4.3 Délka svatebních kázání	113
5.4.4 Christocentričnost svatebních kázání	114
5.4.5 Svatba jakožto nový začátek	114
5.4.6 Redundance a negativní výroky	115
5.4.7 Závěr svatebních kázání	116
5.5 Pohřební kázání	117
5.5.1 Z historie Hájkových pohřebních kázání	117
5.5.2 Základ pohřebních kázání	119
5.5.3 Vztah Starého zákona a Nového zákona	120
5.5.4 Délka a formát pohřebních kázání	121
5.5.5 Účastníci pohřebních bohoslužeb a jazyk pohřebních kázání	121
5.5.6 Úvod a závěr pohřebních kázání	122
5.5.7 Celková dikce pohřebních kázání – indikativ	123
5.5.8 Komu jsou pohřební kázání určena?	124
5.5.9 Rétorické ozvláštnění pohřebních kázání: přirovnání	124
5.5.10 Přirovnání člověka k bylině	125
5.5.11 Smrt smrtí!	127
5.5.12 Dublety pohřebních kázání	128
5.6 Závěr	129

6 Tři shrnující teze	130
7 Závěr	131
Bibliografie	132
Seznam příloh	134

1 Anotace

Tato práce popisuje, interpretuje a hodnotí kázání faráře ČCE ThDr. Miloslava Hájka (1923-1995), která napsal a pronesl v 50. letech 20. století (převážně) ve farním sboru ČCE Veselí. Je rozdělena na tři části. Přípravná část (3) stručně seznamuje s autorem zde probíraných kázání a podává informace o jeho kazatelské pozůstalosti. Vlastní téma této práce se nachází v druhé části (4), která postupně probírá deset Hájkových sbírek nedělních kázání (lectio continua) a v části třetí (5), která probírá příležitostná kázání (kazuálie). Při analýze Hájkových kázání se tato práce zaměřuje na formální stránku (struktura kázání, rétorické prvky atd.) i na stránku obsahovou (teologie Hájkových kázání). Všimá si rovněž kazatelova pohledu jak na sborový život, tak i na církevní a světové události.

2 Úvod

2.1 Koncepce práce

V průběhu zpracovávání Hájkových kázání došlo k mnoha menším či větším změnám v celé koncepci této práce. Vyjmenuji pouze ty nejdůležitější.

Na samém začátku se původní zadání práce (tj. kázání Miloslava Hájka) zdálo opodstatněným. V té době ještě nebylo zcela jasné, jaký rozsah a počet Hájkových kázání bude k dispozici. Nakonec, díky svolení Mgr. Štěpána Hájka, se mi dostalo do rukou téměř úplné kazatelské dílo ThDr. Miloslava Hájka.

Bylo zřejmé, že zpracovat takovéto množství kázání vyžaduje o mnoho více času a taktéž zkušeností, než má k dispozici pouhý student vysoké školy. Samotný rozsah se tedy stal primárním problémem.

Dalším problémem byl fakt, že Hájek zhruba od konce padesátých let si přestal psát celá kázání. Z kázání psaných v poznámkách je možné zkoumat jejich obsah (teologii), nikoli však již strukturu a formu. Bez těchto komponent ovšem nelze důsledně a přesvědčivě pojednat o Hájkových kázání.

Třetím velikým problémem byla občasná zhoršená čitelnost Hájkových kázání, která se s přibývajícím roky jeho života postupně prohlubovala. Rozluštit některá pozdní kázání by podle mého názoru vyžadovalo navštěvovat kurzy grafologie.

Bylo tedy nezbytné zúžit téma práce. K tomu však došlo celkem dvakrát. Nejprve jsem se rozhodl zkoumat pouze ta kázání, která Hájek pronesl během svého prvního působení ve farním sboru ČCE Veselí. Nicméně velice záhy se i takto radikálně zúžené téma ukázalo jako příliš rozsáhlé.

Proto jsem se rozhodl k zúžení již zúženého tématu a začal jsem pracovat s kázáními, která byla Hájkem napsána a z kazatelny pronesena v 50. letech 20. století.

Kromě celkového rozsahu Hájkovy pozůstalosti je zde taktéž několik dalších důvodů, které mě k tomuto rozhodnutí vedly. Ve stručnosti se je pokusím vyjmenovat.

V padesátých letech 20. století Hájek začal působit jako farář na svém prvním sboru (Veselí). Z tohoto faktu plynou hned tři důvody pro volbu takto zúženého zkoumání. Za prvé je to jeho „neobroušený“ kazatelský styl, který se zákonitě musel teprve vyvíjet. Za druhé obecně nízká známost jeho raných „produktů“. A za třetí samotný „časoprostor“, ve kterém se - jakožto čerstvý farář - Hájek nacházel a s nímž se taktéž i kazatelsky vyrovnával.

Tím rozhodně nechci a priori upřít pozoru-hodnost jeho pozdějším kázáním. Nicméně se domnívám, že toto období Hájkovy kazatelské práce je jedním z nejzajímavějších.

2.2 Metoda a cíl práce

Cílem této práce je tedy dostatečně představit Hájkovu kazatelskou činnost v 50. letech 20. století.

Co však v tomto kontextu znamená slovo „dostatečně“? Negativně řečeno, nekladu si za cíl představit Hájkova raná kázání v úplnosti. Nepopírám, že mnohá kázání z 50. let 20. století v této práci zůstávají na okraji mého zájmu.

Zkoumat všechna Hájkova raná kázání by bylo možné jen za cenu vysokých abstrakcí, a ty by - dle mého názoru - ve výsledku vyzněly přinejmenším nevěrohodně, ne-li přímo nepravdivě. Zároveň by se mi takový postup zdál být pokusem zakrýt nedostatečnou spjatost této práce se svým pramenem, která by jistě byla dříve či později odhalena.

Abstrakce je samozřejmě (od Aristotela až dosud) platná vědecká metoda. Jako taková se ani mně nejeví problematická a v dostatečné

míře ji v této práci užívám. Nicméně pokud bych si kladl za cíl obsáhnout Hájkova kázání v úplnosti, používal bych jakousi „abstrakci na druhou“, tzn. z určité skupiny Hájkových kázání v rámci 50. let 20. století bych vyvodil dílčí závěry a z těchto dílčích závěrů poté závěr konečný. Dopustil bych se tedy abstrakce abstrakce.

Podle mého názoru se kázání sama takovýmto abstrakcím vzpírají. Hájek je psal a kázal na podkladě konkrétního biblického svědectví, konkrétnímu společenství, v konkrétním existenciálním postoji. Jako takové výslednice mnoha konkrétních činitelů, kázání musí být zkoumána konkrétně! Kdybychom zkoumali kázání (pouze) formou abstrakce, nepochopili bychom je a zpronevěřili bychom se jejich věci.

Pozitivně řečeno, snažím se vést dialog s jednotlivými nedělními kázáními, která jsou vzájemně propojena a navazují na sebe (lectio continua) a s Hájkovými kazuálními kázáními. Abstrahuji tedy pouze v rámci pevně vymezených hranic a tím se vyhýbám srovnávání nesrovnatelného.¹

Na Hájkova kázání se snažím aplikovat jakousi hermeneutiku ohleduplnosti. Témata (ať již obsahová či formální), o kterých kázání samotná nemluví, se rovněž snažím vynechat. Naopak mnohá témata se v Hájkových kázáních opakují vícekrát, proto je o nich pojednáno na více místech práce. Nadneseně řečeno: Hájkova kázání si sama určovala, o čem tato práce bude pojednávat.

Některé kapitoly samotného výkladu jsou konstantní, např. základ kázání. Jiné kapitoly (např. vztah Starého zákona a Nového zákona) se vyskytují pouze jednou. Mezi nimi se nachází takové kapitoly, které se neobjevují ani jednou ani neustále (např. řečnické prostředky).

Bylo by samozřejmě velice snadné označit výše popsanou metodu práce za nevědeckou a jako takovou ji taktéž odmítnout. Připouštím,

¹ Je zcela legitimní pojednat např. o „úvodu kázání“ v rámci sbírky „První stránky Bible“ (1958-1959) a poté o úvodu kázání v rámci křestních kázání, nikoli však o „úvodu kázání“ obecně.

že má svá slabá místa, nicméně se přesto domnívám, že - aplikovaná na takový předmět zkoumání, jakým je kázání - je adekvátní.

Vzhledem k tomu, že přede mnou zatím nikdo v takovém rozsahu kázání ThDr. Miloslava Hájka nezpracovával a jeho raná kázání rozhodně v obecném povědomí zakotvena nejsou, snažím se v této práci dát veliký prostor Hájkovi samotnému. Mým záměrem je nechat promluvit kázání samotná, dát jim prostor k vyjádření jejich myšlenek a pohledů, což však neznamená, že bych s nimi posléze odmítal vést rozhovor.

2.3 Členění práce

Samotná práce se dělí na tři části. První část (3) v krátkosti pojednává o základních životních meznících kazatele Miloslava Hájka. Podle mého názoru se sluší před rozborem jakéhokoli díla pojednat o jeho autorovi. Poté se práce zaměřuje na popis Hájkovy kazatelské pozůstalosti, tedy pramenného zdroje této práce.

Druhá a třetí část již rozebírají samotná Hájkova kázání. Druhá část (4) zkoumá sbírky kázání během církevního roku (lectio continua). Třetí část (5) zkoumá skupiny kázání během lidského života (kazuálie).

Obě části postupují chronologicky, ovšem každá v jiném smyslu. Druhá část bere zřetel na datování jednotlivých kázání. Takové řazení sbírek kázání je v souladu se záměrem samotného kazatele. Třetí část naopak bere zřetel na „chronologii“ jednotlivých tématických skupin (křest, konfirmace, svatba, pohřeb). Toto řazení je naopak čistě výtvořem interpreta Hájkových kázání, nikoli Hájka samotného.

Základní důrazy Hájkových kázání uvádím ve třech závěrečných shrnujících tezích (6).

V samotném závěru (7) nakonec hodnotím výslednou práci o Hájkových kázáních.

2.4 K citaci Hájkových kázání a biblických textů

Jak jsem již výše zmínil, snažím se dávat co nejvíce prostoru Hájkovým kázáním. Uvádím tedy v této práci rozsáhlé množství výňatků z jeho kázání.

Z Hájkových kázání cituji doslovně. Ponechávám taktéž některé pravopisné chyby, které se v kázáních nacházejí. Nemůžu a nechci svévolně vstupovat do textu samotného a provádět jeho korekturu. Ta by rovněž musela mít svá pravidla. Pravopisné chyby či zvláštnosti se v Hájkových kázáních pochopitelně nacházejí. Žádný kazatel nepíše svá kázání primárně proto, aby se za nějaký čas jimi probírali jiní lidé, ale proto, aby posloužilo příslušnou neděli k (verbálnímu) výkladu evangelia. Musíme zde taktéž brát v potaz, že kázání nejsou psána na počítači – jejich formulace jsou tedy většinou „prvoplánové“.

Téměř u každého kázání uvádím místo a čas (pouze) prvního pronesení kázání. V některých (nezbytných) případech přidávám ještě biblický oddíl (text), který se stal základem příslušného Hájkova kázání.

Vzhledem k tomu, že Hájek užíval výhradně Kralické bible, v této práci činím totéž.² Primárně se to týká zde uvedených citací biblických textů. Sekundárně pak některých překladů biblických vlastních jmen.

² Biblí Svata, aneb, Všecka svata písma Starého i Nového Zákona : podle posledního vydání kralického z roku 1613. Praha : Biblická společnost britická a zahraniční, 1903. 831, 268 s.

3 Kazatel Miloslav Hájek

3.1 Stručný životopis

Miloslav Hájek se narodil 2.12.1923 v Brně. Ve svých 19 letech začal pracovat v Českobratrské církvi evangelické jako diakon, což vykonával přesně dva roky (tedy v období mezi 1.6.1943-31.5.1945). Ihned poté nastoupil na znovu otevřenou Husovu československou evangelickou fakultu bohosloveckou. Studium teologie úspěšně dokončil 31.10.1949. O den později (tedy 1.11.1949) začal vykonávat vikariát ve farním sboru ČCE ve Veselí. Dne 14.7.1951 byl tamním sborem zvolen za faráře. Toto povolání ve Veselí vykonával plných 14 let.

Dne 1.8.1965 nastoupil jako farář ČCE v Gottwaldově (dnešní Zlín), kde působil 12 let. Dne 21.10.1977 byl uveden do funkce synodního seniora, kterou vykonával po dvě volební období do 19.11.1987. Od té doby byl ve výslužbě.

Miloslav Hájek je autorem několika knih, které ve své době výrazně ovlivňovaly dění v ČCE a svou závažnost neztratily ani dnes. Jsou to: Vím komu jsem uvěřil (1983), Evangelický katechismus 88 (1989) a Evangelium podle Matouše (1995).

Ani jeho kazatelská činnost nezůstala neznámá. Až na výjimky vycházela jeho kázání pravidelně v letech 1950-1995 ve Sbírkách kázání pro čtené služby Boží.³ K několika dílčím homiletickým otázkám se vyjádřil taktéž teoreticky, a to ve studii „Erwägungen zur modernen Predigtproblematik“ (1967).⁴

³ Jejich seznam se nachází na konci této práce v příloze č.6.

⁴ Hájek vychází ze „současné“ problematizace samotné podstaty křesťanského kázání (s.140-141). Poté se postupně zamýšlí nad vztahy mezi kazatelem a Ježíšem Kristem (s.141-142), sborem (s. 142-143) a Písmem (s. 143-144). Kazatele jakožto prostředníka mezi Kristem a sborem popisuje takto: „Als ein Zeuge kündigt der Prediger den Willen Jesu Christi, den er wahrgenommen hat; aber als einer von der Gemeinschaft der in Christus Gläubigen bringt er zugleich den Glauben der Gemeinde zum Ausdruck. Er kommt nicht vom oben als ein Bote vom Himmel, aber steigt an die Kanzel als ein Sprecher der Bruderschaft, mit der er sein Leben mitteilt und den Herrn folgt.“ (HÁJEK, Milan. Erwägungen zur modernen Predigtproblematik. Communio viatorum. 1967, roč. 10, s. 142)

Miloslav Hájek zemřel 7.10.1995.

Hájkova úplně poslední slova z kazatelny zní takto:

„Děkujeme Bohu za jeho milost! Děkujeme Bohu za tento sbor, do něhož nás svolal! Važme si vzácného dědictví, které v něm přijímáme; rozvíjejme je a pěstujme! Znovu a znovu se obracejme ke svatému Písmu, zdroji pravdy a posily!“⁵

Myslím, že tato výzva výstižně charakterizuje Hájkovo celoživotní kazatelské a pastorační úsilí: přijímat Boží milost, která nám byla udělena skrze Ježíše Krista, vážit si Kristovy církve a budovat ji a neustále se obracet k biblickému svědectví. S těmito třemi Hájkovými teologickými důrazy se rovněž můžeme setkávat na mnoha místech jeho kázání z 50. let 20. století.

3.2 Popis archivu

Kazatelské dílo ThDr. Miloslava Hájka se nachází ve vlastnictví jeho syna Mgr. Štěpána Hájka, faráře ČCE v Brně Husovicích. Jedná se o více než 2000 kázání, která Hájek pronesl převážně ve farních sborech ve Veselí a Gottwaldově-Zlíně. Mnohá z nich také spadají do období jeho působení coby synodního seniora ČCE. Nejstarší položka, která se v archivu nachází je křestní kázání (Polom, 9.2.1950). Toto kázání je součástí obrazové přílohy této práce (Příloha č.4). Nejmladším kázáním je výše již citované nedělní kázání (Zlín, 12.3.1995). V Hájkově archivu se tedy nachází kázání, jejichž časový rozsah je 45 let.

Většinu těchto kázání Hájek napsal vlastní rukou. Mnohá z nich jsou však psána taktéž na psacím stroji a dokonce i na počítači. S tím je spojen fakt, že větší počet kázání je psán pouze tezevitě, nebo rovnou „heslovitě“.

⁵ Zlín, 12.3.1995; text: 1Kr 21,1-3

Vizuální raritou jsou kázání psaná jak na psacím stroji, tak vlastní rukou. Ukázkou takového Hájkova kázání je rovněž možné shlédnout v obrazové příloze této práce (Příloha č.2).

Stojí za zmínku, že tento archiv vytvořil sám Miloslav Hájek. Jednak téměř každé kázání opatřil základními poznámkami, tedy kdy, kde, kolikrát, při jaké příležitosti a samozřejmě na co kázal. Následně pak naprostou většinu kázání roztřídil do skupin právě podle onoho „na co“, tedy podle biblických knih. Jeho výjimečná pečlivost mně byla nesmírnou pomocí při zpracovávání tohoto tématu.

4 Kázání během roku (lectio continua)

4.1 Úvod

V této (nejobsáhlejší) kapitole bude postupně probráno 10 sbírek Hájkových kázání, která napsal a pronesl v 50. letech 20. století. Všechny jsou psány na základě „lectio continua“, souvislého čtení příslušných biblických pasáží a jejich postupného výkladu. Hájek byl velkým zastáncem tohoto způsobu výběru základů kázání. Upřednostňoval jej na úkor jiných možností, tedy výběru podle církevního roku nebo dle vlastního („každonedělního“) uvážení.

Jak již bylo naznačeno v samotném úvodu práce, oněch 10 sbírek Hájkových kázání tvoří jakýsi „vzorek“ všech Hájkových pravidelných nedělních kázání. Hájek byl profilovaným kazatelem, proto bychom marně hledali v jednotlivých (zde nezminěných) kázáních veliké odchylky od toho, co je řečeno v této práci o zde probíraných kázáních. Jsem toho názoru, že v této práci jsou probrána kázání, která dostatečně reprezentují všechna Hájkova nedělní kázání 50. let 20. století.

4.2 Otcové (1951-1952)

4.2.1 Úvodní poznámky

První sbírka kázání, kterou zde budeme analyzovat, je jediným materiálním svědectvím o jeho kazatelské činnosti v roce 1951. Nedochovala se žádná kázání z velikonočního, adventního ani vánočního období církevního roku. To svědčí mimo jiné o tom, že si Hájek těchto kázání vysoko cenil. Byla jistě např. cennou pomůckou pro pozdější léta jeho farářské činnosti.

Ukázka kázání z této sbírky se nachází v obrazové příloze této práce (Příloha č.1).

4.2.2 Základní charakteristika

Hájek sám pracovně nazval tuto sbírku kázání příznačným názvem: „Otcové“. Postupně byly probrány příběhy patriarchů Abrahama, Izáka, Jákoba a Josefa (a jeho bratrů), tedy oddíly Gn 11-50.

Chronologicky můžeme rozdělit „Otce“ na dvě části: prvních 15 kázání Hájek pronesl ve Veselí v období od 29.4. do 21.10.1951 (15 kázání), druhou část pak od 27.4. do 31.8.1952 (16 kázání). Již při letmém pohledu tedy zjišťujeme, že za prvé Hájek kázal na tuto lectio continua vždy v období mezi velikonoce a adventem a za druhé nedodržel striktně časovou posloupnost (některá kázání jsou mezi sebou v rozestupu jednoho dvou týdnů).

Za zmínku rovněž stojí, že tato kázání byla původně koncipována jako kázání pro nešporní shromáždění, která se konala vždy v určitý den týdne (nejčastěji ve čtvrtek nebo v pátek, ale taktéž v neděli) odpoledne či navečer.⁶ Jak Hájek sám v jednom kázání dokládá, „nešporní shromáždění vždycky měla v církvi ráz spíše katechizační, vyučující.“⁷ S tím jde ruku v ruce celková stavba kázání i jeho obsah.

Z této sbírky se nedochovala všechna kázání. Z hlediska našeho zkoumání naneštěstí chybí právě poslední tři. Odpadá tak možnost zjistit, zda Hájek nějakým způsobem reflektoval celý tento cyklus.

4.2.3 Základ kázání

Jak jsme již uvedli, Miloslav Hájek napsal a pronesl 31 kázání na biblický oddíl čítající 40 kapitol. To jistě nebyla snadná práce, uvědomíme-li si, že běžná kázání berou za svůj základ nanejvýš 10-15 veršů biblického textu, zatímco Hájek zde káže mnohdy na 1,5 kapitoly! Nutno dodat, že si navíc nikdy nevybral z přečteného oddílu např. jeden dva verše, které byly základem kázání, nýbrž kázal na

⁶ Nelze jednoznačně prokázat, že tato kázání byla Hájkem pronesena také jakožto pravidelná nedělní kázání.

⁷ Veselí, 27.4.1952

text v celku. Postupně však (zvláště v kap. 37-50) také dochází k selektivnímu výběru biblických oddílů.⁸

Zajímavý je jistě jeho celkový hermeneutický přístup k probírané látce. První kázání z této sbírky nezačíná Gn 12 (Abramův exodus), jak bychom nejspíše očekávali, nýbrž Gn 11 (stavba babylónské věže a zmatení jazyků). Rozchází se tak s tradičním členěním první knihy SZ a rozděluje ji na oddíly 1,1-9,17 a 9,18-50,26.⁹ To má podle mého názoru závažné důsledky pro celý cyklus (zejména však samozřejmě pro první dvě kázání). Posлуhač si tím zafixuje, odkud že (z jakého prostředí) vyšel Abram.¹⁰ Uvědomíme-li si, v jaké době tato kázání byla vyřčena, nemůžeme nevidět v Abramově povolání základní strukturu, která je aplikovatelná na výchozí pozici Hájkových posluchačů. Aby toto „podhoubí“ podtrhl a natrvalo zanesl do sboru, věnoval tomuto tématu více prostoru než se obvykle věnuje při kázání na počáteční verše Gn 12.

4.2.4 Struktura kázání a redukování aplikace

Jak jsme již výše uvedli, tato kázání sloužila původně pro nešporní shromáždění a měla vyučující funkci. Vskutku, jsou touto ideou velice poznamenaná. Co se týče Hájkova celkového kazatelského stylu, mají „otcovská“ kázání ojedinělé postavení co do formy i co do obsahu.

Naprostou většinu textu tvoří rozbor biblického oddílu. Tomuto postupu rozhodně nelze nic vytknout. Podřizuje se pravidlům biblického vyprávění a navazuje na ně. Stává se však problematickým ve chvíli, kdy pro samou fascinaci probíraným příběhem kazatel zapomíná na posluchače, který jeho kázání poslouchá. Kázání, ve

⁸ Není divu. Kázat souvisle na „josefovskou“ novelu není jistě nic lehkého. Je vysoce pravděpodobné, že bude čím dál více docházet k opakování kérymatu kázaného v předešlém kázání. Viz FILIPI, Pavel. Pozvání k naději: kapitoly o homiletické hermeneutice a exegezi. Praha: Kalich, 2006, s. 21n.

⁹ Toto členění vysvětluje i svým posluchačům v rozsáhlém úvodu k prvnímu kázání (Veselí, 29.4.1951). Je to na jednu stranu dosti nezáživný začátek, na druhou stranu však, domnívám se, nezbytný pro celkové zasazení probíraných oddílů do kontextu a zároveň pro nastínění cesty, po které se budou po dva roky ubírat.

¹⁰ Patriarchové v protikladu k okolnímu světu – to je Hájkovo stále opakující se téma.

kterém posluchač není schopen jasně rozpoznat, že biblický příběh mluví o něm samém, se stává textem určeným spíše pro exegeticky laděnou sborovou přednášku.

Tím však není řečeno, že by v těchto kázáních chyběly aplikace absolutně. Na druhou stranu jsou notně redukovány a často se objevují pouze v obecných heslech.¹¹

S tím taktéž souvisí i problém rekonstrukce posluchačů Hájkových kázání. Tvrdím, že (až na světlé výjimky) není dost dobře možné rozpoznat z Hájkových kázání této sbírky jeho posluchače.

4.2.5 Obsah kázání: „...nechoďme cestou Lotovou“¹²

Jako pomyslná červená nit prostupuje naprostou většinou těchto kázání jedno téma: špatný příklad. Je samozřejmé, že se Hájek snaží vždy vyzdvihnout Boží milostivé jednání k danému biblickému praotci či pramatce. Kdyby chyběla tato komponenta, právem bychom mohli pochybovat o tom, zda vůbec pojednáváme o křesťanském kázání. Stejně tak poukazuje na mnohé dobré příklady (postoje, jednání v různých situacích) praotců nebo pramatek. To je stejně důležitá složka kázání, která se opírají o příběhy Gn 12-50. Nechybí samozřejmě ani poučení z chyb patriarchů.

Méně typický a běžný se však zdá být špatný příklad těch, kteří s praotci žijí a sdílejí s nimi životní prostor. V Hájkových kázáních typologicky ztělesňují temnou stránku člověka, zatímco jejich Hospodinu věrné protějšky na tomto stinném podkladě lépe „svítí“. Takový postup vede k:

- a) občasné generalizaci jinak velice rozmanitých příběhů na schéma: dobrý kontra zlý,
- b) záměrnému přizpůsobování biblických postav výše uvedenému schématu (retušování či přetváření pasáží, které do schématu nezapadají),

¹¹ „Milí drazí, není tak stojícího, aby již nemohl padnout. Bděme! To je poselství tohoto příběhu.“ (Veselí, 27.5.1951)

„Kdo si myslí, že si takovým nebo onakým jednáním zaslouží spasení, uráží Boží milost a bude vyvržen jako Izmael.“ (Veselí, 16.9.1951)

c) místy ne zcela důvěryhodné psychologizaci hlavních postav.

Prvním takovým odstrašujícím příkladem je Táre, Abramův otec, který odmítne jít s Abramem za Hospodinovým hlasem, zatímco Abram věrně pokračuje.¹³ Další zbytečně diabolizované postavy jsou např. Lot¹⁴, Ezau¹⁵ a Lában¹⁶. U těchto postav nelze v Hájkových kázáních najít žádné klady. Navíc z morálně neutrálních zmínek, které se týkají výše jmenovaných postav, záměrně vytváří „důkazy“ jejich špatných charakterů.

4.2.6 Úvod kázání

Úvody k těmto kázáním jsou v zásadě dvojího druhu:

- a) připomenutí předešlých dějů, které se udály kolem hlavní postavy, která je spojnicí mnohých vyprávění,¹⁷
- b) shrnutí předchozího kázání¹⁸ a
- c) nastínění základního problému či hlavní dějové linie, která bude probírána.¹⁹

¹² Veselí, 12.8.1951

¹³ Strízlivý exeget Gn 11,32 nemůže nikdy dojít k takovému závěru jako došel Hájek: že totiž Terach odmítl následovat Abrama v jeho cestě za Hospodinovým hlasem. „Táre zkusil poslechnout. Ale ustává na cestě: ne, nelze dále. Abrame, to co tvůj Bůh přikazuje, je víc než dovedu a mohu.“ (Veselí, 6.5.1951)

¹⁴ Na Lota Hájek svádí rozepři mezi jeho a Abramovými pastýři (Gn 13,6). Je to jeho vina. Argumentuje velice „pozoruhodně“: jednak výrokiem z Jk 4,1, kterým cejchuje (ač by k tomu měl nějaký důvod) právě Lota, jednak informací z Gn 13,7. Vychutnejme si příslušnou citaci vcelku: „Bratři a sestry, asi to není náhodou, že právě v 7.v., kde se praví, že vznikla nesnáz mezi pastýři Abramovými a Lotovými, se připomíná, že „tehdy kananejští a ferezejští byli v zemi“. Bezpochyby toto sousedství působilo na roztržku mezi Abramovým a Lotovým lidem; bezpochyby se lid Lotův bratříčkoval s kananejskými, právě zejména kolem Sodomy a Gomory bydlícími. Chtěli být Hospodinovi, ale chtěli také se světem něco užít...“ (Veselí, 3.6.1951)

Další schématické citace na téma Abram kontra Lot: „Bratři a sestry, nebuďme následovníky Lotovými; buďme synové Abramovi.“ (Veselí, 10.6.1951)

„Bratři a sestry, nechoďme cestou Lotovou. Je osvědčena jako špatná. Buďme synové Abrahamovi.“ (Veselí, 12.8.1951)

¹⁵ „Varujme se cesty Ezauovy!“ (Veselí, 4.5.1952)

¹⁶ Lában je ztělesněním lstivosti: „Lest a nepřátelství proniká tedy ze všeho zacházení Lábanova s Jákobem.“ (Veselí, 15.8.1952) To se podle Hájka týká například i jeho přivítání Jákoba ve svém domě... (Gn 29,13n).

¹⁷ „Zopakujme si poněkud, kdo jest Abram...“ (Veselí, 8.7.1951) Takto začíná již šesté kázání vztahující se k postavě Abrama.

¹⁸ „Ze země a z rodiny odešel Abram na pouhé Boží slovo. Žádnou záruku, žádnou jistotu nedostal do rukou – pouze slovo, pouze zaslíbení. Jak to bylo těžké nasadit věci viditelné – vlast rodinu, způsob života i náboženství, obživu – na něco tak

Hájkovy úvody k tomuto cyklu kázání jsou obecně velice krátké. Kazatel tak činí zvláště proto, že biblický text samotný jakožto základ kázání je velice obsažný a tím náročný na poslech.

Za nejzajímavější úvod z tohoto cyklu pokládám tento: „Naučení této kapitoly pro nás jest: že se mohou Božimu vyvolenému stát nejhorší věci, a přece mu nemohou ublížit, když je Bůh s ním.“²⁰ Hájek zde předesílá kérygma celého příběhu, které následně svým výkladem potvrzuje. Postupuje tedy opačně než při přípravné exegezi.

Zásadně se vyhýbá jakýmkoli prvotním odklonům od probíraného tématu (např. ilustrační příběh), aby se pak k němu oklikou vrátil. Takový postup mu (alespoň co se týče této sbírky kázání) vlastní není.

4.2.7 Závěr kázání

Daleko zajímavější je v případě tohoto cyklu problematika závěru kázání. Hájek se vždy snaží v posledních dvou třech větách obrátit na posluchače. Celé kázání tedy zakončuje v parenetickém slohu, jako např.: „Jenom se věrně držet Božího slova!“²¹ Zjevně tím chce apelovat na posluchače, aby si přivlastnili základní zvěst (jak Hájek sám používá: poučení či naučení) vykládaného biblického oddílu. Efekt se zdá být vysoce účinný, uvědomíme-li si, že tento styl psaní závěrů zůstává neměnným po celý otcovský cyklus. Pozitivní je jistě skutečnost, že pravidelný posluchač – přestože na chvíli popustí uzdu svému soustředění – s jistotou ví, kde že může očekávat shrnutí a aplikaci zvěsti příběhu. Na druhou stranu to však nevylučuje naprosto opačnou reakci u posluchačů.

Tento parenetický styl závěru se však nevyskytuje s železnou pravidelností. Výjimky existují: např. otázka.²² Dobře formulovaná

neviditelného, jako je slovo, které zazní a již ho není!“ (Veselí, 27.5.1951) Tento úvod shrnuje předchozí kázání na text Gn 11,31-12,8.

¹⁹ „Když učinil Bůh rozdíl mezi Ezau a Jákobem dříve než se narodili, jak by nebyl rozdíl mezi nimi, když už jsou na světě?“ (Veselí, 4.5.1952)

²⁰ Veselí, 20.7.1952; text: Gn 39

²¹ Veselí, 13.7.1952

²² Kázání na Gn 32 končí otázkou: „Ale zdaliž právě živá víra není něco, co Pán Bůh zaslíbujee, a o co se tedy máme a můžeme modlit dnem i nocí?“ (Veselí, 22.6.1952)

otázka (tzn. navazující na základní kerygma celého kázání a vybízející k jeho existenciálnímu promyšlení) může přinést daleko hojnější užitek a odezvu, neboť již její forma bytostně tíhne k aktivitě toho, kterého se týká.

4.2.8 Rétorické prostředky

Hájek se v této sbírce osvědčil jako dobrý interpret a zároveň velký vypravěč. Varuje se především dlouhých, „květnatých“ souvětí plných shodných i neshodných přívlastků. Jeho styl je prostý, nikoli však „sprostý“. Hájkova kázání se nemají dotýkat pouze intelektuální špičky, na druhou stranu distance od běžné hovorové řeči je vědomě zachována. Volba výraziva je takto citlivá nejen vůči posluchačům, ale i vůči samotnému biblickému vyprávění. Hájek svými kázáními neustále přesvědčuje, že ví, že síla příběhů první knihy Bible se neskrývá na povrchu.

Jeho kázání jsou stylizována tak, aby se posluchač sám identifikoval s příběhy toho či onoho praotce. Hájek to (vyjma závěrů kázání) nečiní nikterak násilně.

Na druhou stranu využívá všech možných řečnických prvků, které kázání ozvláštňují a činí je tak lépe stravitelná. Téměř v každém kázání bychom mohli najít přímou řeč, kterou rozkrývá nejniternejší duševní pohyby biblických postav.²³ Dalšími velice frekventovanými rétorickými prostředky jsou řečnická otázka a zvolací věty.²⁴ „Virtuální“ dialog s posluchači rovněž nechybí.²⁵

²³ V této a v následujících citacích budu záměrně představovat jednotlivé části jediného kázání. Takto můžeme sledovat Hájkovo kazatelské umění v koncentrované podobě. „Nedá se nic dělat, říká si Abram po způsobu všech uhýbajících a kompromisujících s Božím slovem, a jde do Egypta.“ (Veselí, 27.5.1951)

²⁴ „Není to na Abrama až příliš mnoho? Skoro bychom řekli: to už Pán Bůh přehnal – copak nebylo něco velikého a slavného, když Abram vůbec opustil všechno a pustil se na Boží slovo do nejistoty? Kolikpak lidí by to udělalo! Neudělal to ani Táre ani Náchor!“ (Veselí, 27.5.1951)

²⁵ „Kdyby teď řekl Abram: Už toho mám dost, takhle jsem si to nepředstavoval, tys mne, Bože, vylákal z mého blahobytu a pohody do takového živoření! – kdyby se Abram vzbouřil, ani bychom se nedivili, že povolila trpělivost a víra tak nadměrně

4.2.9 Dublety

V tomto oddíle budeme srovnávat dvě Hájkova kázání, jejichž základem je snad nejznámější otcovská perikopa: Abramovo povolání (Gn 12,1-9).²⁶ Obě kázání lze srovnávat jen do určité míry. Mladší z nich totiž není dostupné v originální formě, nýbrž pouze jako publikované (a tedy prošlé redakčními úpravami) v rámci Hájkovy - v církvi dosud známé - knihy „Vím komu jsem uvěřil“.²⁷ Primárně se zaměříme na difference obou kázání.

Již samotný biblický základ těchto kázání je rozdílný. Starší kázání je výkladem Gn 11,31-12,8, mladší Gn 12,1-9. Ve starším kázání Hájek vyzdvihuje Abramovu poslušnost a věnost Hospodinovu slovu na pozadí jeho poslušnosti neschopné rodiny, kterou jmenují poslední verše Gn 11. V mladším kázání již „špatný příklad“ nepotřebuje. Vystačí si s Abramem samotným, a tudíž se nedopouští „krkolomných exegetických přemetů“.

Ve starším kázání Hájek nepotřebuje vyprávění o Abramovi nijak ilustrovat. Příběh sám je ilustrací a jako takový si vystačí. V mladším kázání si Hájek pomáhá negativní ilustrací. S Abramovým příběhem srovnává pověst o praotci Čechovi.²⁸ To je velice působivé a efektivní, a to hned ze tří důvodů:

- a) navazuje na naši (českou) tradici, a tím Abrama přibližuje svým posluchačům,
- b) nepřímo ukazuje, že je třeba číst a vykládat biblické oddíly o Abramovi z perspektivy vyprávění (nikoli historiografie),
- c) vyzdvihuje Abrama (jakožto praotce víry) nad Čecha (jakožto praotce našeho národa), a tím nepřímo odpovídá na otázku, kým jsme

napínaná! Ale bratři a sestry, Abram nedosahuje svou vírou a poslušností žádných nároků před Bohem.“ (Veselí, 27.5.1951)

²⁶ Starší kázání: Veselí, 6.5.1951. Mladší kázání není v originále dostupné.

²⁷ Hájek, Miloslav. Vím komu jsem uvěřil. Praha: Kalich, 1983, s. 7-9.

²⁸ „Praotec Čech podle našich pověstí vyšel se svým lidem, aby hledal nová místa, protože dosavadní sídla přibývajícím lidu a jejich stádům už nestačila. Abram vychází z důvodů hluboce jiných. Slovo odjinud vstoupilo do jeho života. A tímto božím oslovením se ho zmocnil neuhasitelný nepokoj. Poznal, že je v životě něco jiného než užitkové hodnoty.“ (Hájek, 1983, s. 8)

(primárně lid víry, sekundárně Češi) a čeho je nám nejvíce potřeby (víry v Hospodina, nikoli materiálního zabezpečení).

Co se týče rétorických prostředků, poznamenejme pouze, že mladší kázání (narozdíl od staršího) hojně užívá řečnických otázek, které kázání velice oživují a vtahují posluchače do příběhu samotného. V tomto mladším kázání mají – po mém soudu – řečnické otázky zásadní funkci: aplikaci. Jsou jakýmsi mostem mezi Abramem a posluchačem.²⁹

To se v posledku projevuje na tom, do jaké míry může posluchač „obléct“ Abramův životní příběh. Zatímco ve starším kázání jsou posluchači pojímáni pouze jako adresáti kazatelova výkladu, z mladšího kázání prosvítá Hájkův záměr vtáhnout své posluchače do Abramova děje. Posluchač kázání o Abramovi nemusí zůstat jen posluchačem, má možnost se stát - prostřednictvím kázání - Abramem samotným! Poněkud zjednodušeně lze říci, že zatímco ve starším kázání převládá pojetí Abrama jakožto praotce víry, v mladším kázání převládá pojetí Abrama jakožto pravzoru víry.³⁰

²⁹ „Ani ti, kdo se narodili věřícím rodičům, nejsou ušetřeni abramovského rozhodnutí: je skutečně pravda, co se nám dosvědčuje? Právě tak jako Abram v Ur se každý z nás musí ptát: Je to hlas pravdy, který se dobývá do mého svědomí – nebo jen klamné mámení?“ (Hájek, 1983, s. 7)

„Bratři a sestry, chci se ptát: Zůstalo nám ve víře toto vědomí dotyku něčeho nového, nepoznaného, nepodmíněného?“ (Hájek, 1983, s. 7)

„Abram staví oltář v Kananejské zemi a bohoslužbou u něho vzývá jméno Hospodinovo. Zdánlivě je to strašně málo, co tím učiní. Proč se hned nepustí do evangelizace, aby i z těchto pohanů získal ctitele Hospodinovy?, řeknou pravděpodobně jedni. A druzí vytknou: Proč se neangažuje ke změně poměrů v této zemi, aby ji podrobil božím řádům? Ale patrně máme pochopit, že to nemusí být vždycky činnost, čím se vyznačuje boží člověk. Jsou chvíle, kdy modlitba a vyznání jsou nejvýmluvnějším svědectvím.“ (Hájek, 1983, s. 9)

³⁰ To se ukazuje např. v samotném závěru obou kázání. Zaměřme se na roli posluchačů. Zatímco ve starším kázání jsou Hájkovi posluchači vyzváni, aby „hleděli“, v mladším jsou vyzváni, aby „se učili“.

„Hleďte, bratři a sestry, na Boží dílo: z hříchu, vzpoury a zmatku vyvolává si Pán Bůh svého služebníka. Nejsou to žádné milionové hnutí; nejsou tu žádné fanfáry a slavobrány. Ale je tu poslušná víra. A to je počátek nových věcí.“ (Veselí, 6.5.1951)

„A my se od něho máme učit, jak důležité je vzývání jména Hospodinova... Neokázale a tiše odehrává se tu velký obrat „od mrtvých model k Bohu živému“, rodí se tu nová existence a nové perspektivy. Ta země jednou bude boží!“ (Hájek, 1983, s. 9)

Je však pozoruhodné, že Hájek při všech rozdílech zakončuje obě kázání pomocí stejného motivu: „zrod nových věcí ve skrytu a tichosti“.

4.2.10 Víra

V závěrečných oddílech pojednávajících o teologii této sbírky kázání nás žádné veliké překvapení nečeká, což svědčí o Hájkově teologické zralosti. Hájek ve svých kázáních krouží kolem několika teologických témat, které se vyskytují v centru příběhů Genese. Nikdy se nesnaží svá kázání teologicky přetížit nebo posluchače zahltit tématy, které jsou vykládané látce cizí, nebo leží na okraji jejího zájmu. Proto se i my budeme držet Hájkova příkladu a budeme citlivě probírat pouze to, co sám pokládal ve svých praoteckých kázáních za nejdůležitější.

Nejvíce prostoru dostává víra. Přestože u každého z patriarchů hraje jiným odstínem, „základní barva“ je stejná: důvěra v Boží slovo. Ať jde o příběhy Abrahama, Izáka, Jákoba či Josefa, základní „vykloněnost“ k Bohu – své Naději a Budoucnosti – je pro všechny stejná. Přitom však nelze mluvit o jejich víře jakožto individuálnímu heroickému výkonu nebo výsledku morální dokonalosti. To v žádném případě, právě naopak. Bůh je tím, kdo povolává. Bůh je tím, kdo – skrze mnohé zkoušky – formuje jejich víru. A do třetice Bůh je tím, kdo je neustále pozdvihuje z bahna, do kterého se sami mnohdy pošetile uvrhli, a vede je po své stezce dál směrem k zaslíbením, která jim sám dal.

Hájek se rovněž důsledně přidrží biblického pojetí víry jakožto důvěry, spolehnutí se. V kázáních, jejichž hlavní postavou je Abram-Abraham, je to nejvíce patrné. On nemá nic, a když nic, tedy ani žádnou definici Boha nebo soubor písem dosvědčujících jeho dílo v předešlých dobách, která by mu byla pomocí v krušných okamžicích jeho „pestrého“ života. U Abrama je relevantní pouze „fides qua“, nikoli „fides quae“. A to platí i o jeho potomcích. Tento

rozměr víry Hájek neustále aktualizuje a tlumočí svým posluchačům.³¹

Hájek však nezůstává pouze u konstatování tohoto budoucnostního rozměru víry. Ta tvoří základnu, na které se rozehrávají jednotlivé odstíny víry, které jsou viditelné na podkladě jednotlivých biblických příběhů. Hájek pojednává o třech hlavních odstínech víry, přičemž každý z nich je pro něj (zpětně) jakýmsi hermeneutickým klíčem k příběhům jednotlivých patriarchů:

a) Abram-Abraham: víra vytrvalá,

b) Izák: víra trpělivá a

c) Jákob-Izrael: víra bojující

Podobně jako oheň je dobrým sluhou, avšak špatným pánem, i tento hermeneutický klíč dobře slouží, avšak v některých případech se – nevzdáme-li se jej – dopouští násilí na biblickém textu.³²

4.2.11 Církev a svět

Krátce se zastavme ještě u jednoho důrazu, který se objevuje v mnoha kázáních této sbírky. Tím je (ne-) vztah církve a „světa“. Neobjevuje se zde jediná explicitní a konkrétní kritika poměrů, které vládou ve - Stvořiteli odcizeném - světě. Ovšem nabádání, aby se (zvláště mladí) křesťané „nepřizpůsobovali tomuto věku“, zaznívá velice často. Zde před námi zřejmě vyvstává jeden z konkrétních problémů veselského sboru: odchod z církve do lákajícího světa.

³¹ Příkladů je nepřeborné množství. Nechme proto promluvit alespoň jeden za všechny ostatní. Kázáním na Gn 23 se Hájek loučí s Abrahamem, který nakonec vlastní v Izraeli pouze hrobku: „A tak končí příběhy Abrahamovy mocným výhledem vpřed. Výhledem, jakého je mocna právě jen abrahámovská víra. Nic viditelného nenasvědčuje splnění – považte jen, jak je to ubohé: Abraham s jediným opuštěným synem, a jediné co mají je právě koupené místo k pohřbu; ti že jsou dědici a mocí Božího zaslíbení již pány celé země? Nic viditelného nenasvědčuje – ale víra vidí neviditelné věci. Víra se neohlíží nazpět; vyhlédá k slavné budoucnosti, Bratři a sestry, a jak my dovedeme vyhlížet k tomu, co nás očekává?“ (Veselí, 7.10.1951)

³² Jediným příkladem je zde postava „úskočného“ Jákoba (kázání na Gn 25,27-34), který „neudělal Ezauovi nabídku ze své svévole, ale veden tím Božím slovem: „větší sloužití bude menšímu. Jákob bojuje za splnění Božího slova; z víry, že se toto slovo musí splnit, užívá příležitosti, kterou mu Pán Bůh připravil a žádá za pokrm Ezaua prvorozenství, které mu patří proti lidským zvyklostem právem Božího rozhodnutí.“ (Veselí, 4.5.1952)

Hájek na tento problém odpovídá jednoznačně: křesťan buď patří Bohu anebo světu.³³ Neexistuje žádná třetí alternativa. Buď Abram nebo Lot.

Na druhou stranu nevolá po odchodu církve ze světa. Nechce z ní učinit klášterní společenství. To by nebylo žádné řešení. Tak jako Bůh nedovolí, abychom patřili církvi a zároveň světu, nedovolí ani, abychom svět opustili. Jsme ve světě potřební.

Pozice, jakou má podle Hájka církev, se dá shrnout tezí: ve světě, ale ne se světem.³⁴ Tento postoj má přinejmenším dva důsledky:

- a) pronásledování církve světem a
- b) (Boží) udržování „světa“ kvůli církvi.

To je paradoxní myšlenka: právě proto, že je církev pronásledována světem, Bůh ještě nezačal pronásledovat svět. Právě proto, že církev (díky svému svědectví o živém Bohu) hyne, svět nehynie. Tímto postojem dává Bůh světu příležitost k pokání a obrácení se k němu.³⁵

4.3 Evangelium podle Jana (1952-1953)

4.3.1 Základní charakteristika

Tato sbírka kázání byla pronesena v období adventu (1. a 4. adventní neděle) a Vánoc roku 1952 a v počátečních nedělích následujícího roku, tedy od 30.11.1952 do 1.2.1953. Skládá se celkem z jedenácti kázání, z nichž pouze jedno se do dnešních dnů nedochovalo.

³³ „Vyvolme věci Boží před světskými byť se nám všichni vysmívali za zpozdilost. Ale budme synové Abramovi i v tom, že nezapomeneme na bloudícího bratra.“ (Veselí, 10.6.1951)

³⁴ „Ale jindy Pán Bůh sám posílá svou církev do světa, mezi bezbožníky. Ne aby mezi nimi něco užila, ne proto, aby se s nimi sbratřila. Ale naopak, aby mezi nimi zůstala odlišná a odlišující se, vydávajíc tak svědectví Bohu. Běda jí, splyne-li se světem – pak jí už není.“ (Veselí, 5.8.1951)

³⁵ „Když však zůstává církvi, jiná než svět, nechodící se světem po jeho žádostech – svět na ni sice shledá všechno zlé: co posměšků, ústrků, svodů musí strpět! A přece právě taková církev zachraňuje svět od Božího hněvu. Bůh zde má svět totiž jen kvůli církvi, kvůli těm, kteří jej poznají a vyznají za svého Pána a budou spasení. Dokud je zde církev, je důvod pro trvání světa – a tak má svět vždy ještě příležitost.

4.3.2 Základ kázání

Jako biblický základ těchto kázání Hájek vybral první kapitolu Evangelia podle Jana. Zatímco v předešlé sbírce pracoval s velmi rozsáhlými biblickými látkami, zde bere za základ svých kázání o mnoho kratší texty (cca 5 veršů). Oproti narativní formě Gn 11-50 zde pracuje s namnoze diskursivním textem.³⁶

Již zde se tedy ukazuje, že Hájek je schopen homileticky pracovat s biblickými látkami, které jsou po formální stránce v mnohém ohledu protikladné.

4.3.3 Délka kázání

Průměrná délka janovských kázání se shoduje s průměrnou délkou kázání předešlé sbírky (tedy cca 4,5 strany formátu A5). To jistě není náhoda. Hájek zřejmě velmi dobře věděl, jak dlouhá kázání jsou únosná pro jeho posluchače a toho se přidržel. Pokud však onu neděli byla vysluhována večere Páně, Hájek pronesl kázání mnohem kratší, než všechna ostatní.³⁷ Na tomto případě je opět zřetelné, že Hájek má eminentní zájem o to, aby jeho posluchači měli z kázaného slova co největší užitek.

4.3.4 Struktura kázání

Některá kázání vykazují velice jasnou a průhlednou strukturu typu: za první... za druhé.... atd.³⁸ Hájek tímto způsobem vykládá biblické oddíly a v každém z bodů poukazuje na jiný odstín výkladu. V samém závěru kázání všechny body ještě jednou výstižně a stručně zopakuje. Tento způsob v sobě má mnoho pozitivních momentů. Za první dává nahlédnout svým posluchačům „pod pokličku“. Obnažuje své myšlenkové pochody až na samou hranici únosnosti, což (pokud se tak neděje každou nedělí) umožní proniknout k podstatě

Konec církve by znamenal ihned konec světa, neboť by už nebylo důvodu, proč by zde měl být.“ (Veselí, 5.8.1951)

³⁶ Přísně vzato, J 1,1-18 je bytostně diskursivním textem, zatímco J 1,19-52 narativním. Ovšem i narativní část J 1 je silně závislá na diskursivní struktuře.

³⁷ Veselí, 26.12.1952

³⁸ Veselí, 26.12.1952: zde Hájek užívá až šesti bodů.

vykládaného biblického oddílu a tím mu lépe porozumět. Za druhé samo kázání je velice zřetelné a tím lépe zapamatovatelné. V tomto způsobu koncipování kázání je možné zahlédnout katechetickou „péči“ o své posluchače. K čemu vzletné myšlenky, když nebudou přísně svázány s kontextem a celkovou strukturou kázání? Je možné z kázání (přestože místy myšlenkově geniálního) s chaotickou strukturou vytěžit více než z kázání se strukturou zřetelnou a dobře (posluchači) pochopitelnou? I zde však platí: všeho moc škodí. A Hájek tohoto způsobu výkladu užívá opravdu s mírou.

4.3.5 Používání „jiných“ zdrojů

V první řadě Hájek velice často využívá „podpůrných“ citátů z Písma. V jednom kázání se dokonce vyskytuje 14 přímých biblických citací!³⁹

Oproti předchozí sbírce kázání zde nacházíme také četnější výskyt citací pasáží písní. To je jistě velice účinný způsob, jak ozvláštnit kázání a navíc navodit atmosféru propojení mezi kázáním a liturgií (pokud se ovšem nedostane příslušná pasáž z citované písně pod Hájkovu kritickou „palbu“).⁴⁰

Ne zrovna zřídka taktéž užívá citací z jiných zdrojů. Jen díky kazatelově pečlivosti, s jakou za každou citaci vkládal její zdroj (většinou autora), přestože nejspíš nebyl v samotném proneseném kázání verbalizován, dnes můžeme nahlédnout do jeho exegeticko-homiletické přípravy. Nejednou je např. citován Karl Barth či jeho

³⁹ Veselí, 25.12.1952

⁴⁰ „Malují ovšem Jezulátko v jesličkách se svatozáří; a katolická písnička, která se jen omylem dostala do našeho zpěvníku, vypráví, že prý „Ježíšku na líčku Boží láska si s úsměvem hrá, zpod zlaté řasy k nám vyzírá“; ale to jest pouhý lidský výmysl. Bible říká něco docela jiného; „Na světě byl, a svět skrze něho učiněn jest, ale svět ho nepoznal.“ Bratři a sestry, pod září a vůní vánočních stromčků nezapomeňme na tuto krutost vánoc; sic nepochopíme nic.“ (Veselí, 24.12.1952)
„Blázen a mudrc stejně mrou, jsou červům potravou“ – nevkusné je pro mnohé toto zpívat, ale tak nevkusná je pravda, milí bratři a sestry.“ (Veselí, 1.1.1952).

český souputník J. B. Jeschke.⁴¹ Objevují se také citace z vyznání závazných pro Českobratrskou církev evangelickou.⁴²

Za nejzajímavější způsob ozvláštňení kázání osobně pokládám:

a) přísloví⁴³ a

b) anekdotu.⁴⁴

4.3.6 Oslovení posluchačů

Hájek je velice kreativní co se týče oslovení veselských posluchačů. Užívá např. slavnostní oslovení „sbore můj...“,⁴⁵ „sbore boží...“,⁴⁶ „milé shromáždění...“⁴⁷ nebo pouze „nejmilejší“⁴⁸ či prostě „milí“⁴⁹. Nic však nenasvědčuje tomu, že bychom byli v oprávnění domnívat se, že je Hájek snad vymýšlí pro zajímavost či poukázání na své poetické propozice. Každé z oněch oslovení má - podle mého přesvědčení - svou soteriologickou hloubku.

4.3.7 „Sloučení neslučitelného“: narození Ježíše Krista

Podle mého názoru je vhodné, aby kazatel exegeticky zacházející s konkrétní biblickou látkou bral vždy velice vážně její literární, dějinný a v neposlední řadě i teologický kontext.

Hájek na jednu stranu pracuje s biblickými oddíly velice citlivě. Umí vystihnout jejich smysl a odlišit od špatných, zavádějících nebo sekundárních smyslů. Na druhou stranu se nejednou dopouští

⁴¹ Opět: Veselí, 25.12.1952. Toto kázání je plné citací všeho druhu.

⁴² Citace z helvetského i bratrského vyznání pojednávající o Kristově preexistenci se nacházejí v kázání na 1. adventní neděli (Veselí, 30.11.1952).

⁴³ „Sbore můj – poselství pro nás: do naší bídy, do našeho bloudění svítí světlo, a svítí čím dále tím jasněji. Žádný „Bůh vysoko, car daleko“. Kristus se nestydí být jeden z nás.“ (Veselí, 21.12.1952)

⁴⁴ „Jest jedna stará anekdota na bezmyšlenkovité rozšiřovače náboženských letáků. Jde prý jeden takový po ulici a chodcům rozdává své traktátky. Jeden z nich odmítá: „Děkuji, já už jsem křesťan – dokonce profesor bohosloví.“ Na to ten kolportér: „Nezoufejte, pane; i vy ještě můžete být spasen.“ Vtipu se lze zasmát; nicméně, bratři a sestry, ten člověk svou navykou, bezmyšlenkovitou větou řekl mimoděk velikou pravdu: za to, že je někdo profesorem bohosloví, opravdu spasen nebude; a je to veliká Boží milost, že i on může být spasen...“ (Veselí, 11.1.1953)

⁴⁵ Veselí, 21.12.1952

⁴⁶ Veselí, 26.12.1952

⁴⁷ Veselí, 1.1.1953

⁴⁸ Veselí, 25.12.1952

⁴⁹ Veselí, 25.12.1952

exegetického násilí a přetěžuje konkrétní text tak, že jej (téměř mechanicky) vykládá jiným biblickým místem. Je za tímto způsobem práce vidět neúnavná snaha vykládat Písmo Písmem (reformační motto „Scriptura sui ipsius interpret“). Leč pokud je tento hermeneutický princip uplatňován pouze konkordantně (tedy bez hlubšího nazření specifika vykládaných textů a jejich širších kontextů), může způsobit v kázání nemalé potíže.

Tento problém si ilustrujme pomocí jednoho příkladu. Z kontextu celého evangelia je patrné, že „Jan“ nevěděl v podstatě nic o Ježíšově narození:

a) v Betlémě,⁵⁰

b) v jeslích⁵¹ a

c) z panny.⁵²

Nutno navíc připomenout, že „Jan“ se narozením Ježíše vůbec nezabývá.

Všechny výše zmíněné teologicky zpracované motivy, které jsou živé u „Lukáše“ a „Matouše“, jsou pro „Jana“ bezpředmětné. Proto je velice problematické vkládat je do (přestože adventních a vánočních) kázání, pokud je jejich základem janovská látka.⁵³

Samozřejmě je třeba dodat, že běžný posluchač kázání nezpozoruje tyto jemné teologické nuance. Proto není pochyb, že se nejedná o problém závažný.

⁵⁰ To je předmětem nedůvěry v Ježíšovo mesiášství (viz J 1,41n; 7,41n).

⁵¹ S tímto navíc teologicky nepracuje ani Matouš (viz Ježíšovo narození „v domě“ (Mt 2,11), kde jeho rodiče údajně žili). Je to tedy čistě záležitost Lukáše (2,7).

⁵² J 1,41 a J 6,42

⁵³ „Nuže: Nás však evangelista Jan nechce nechat v neznámosti o pravém smyslu vánoční události, abychom museli tápat v symbolech a obecných obrazech lidských vztahů. Poodhaluje před našimi užasly zraký záclonu Božího tajemství: zvěstuje nám, co bylo, než to nepatrné dítě přišlo na svět v chladu betlémské noci.“ (Veselí, 30.11.1952)

„Má to svůj hluboký a vážný smysl: abychom nezpívali, že „v městečku Betlémě v jesličkách na slámě leží malé pacholátko na zimě“ s bezmyslenkovitým a sobeckým uspokojením, že naše pacholátko díky Bohu na zimě ležet nemusí – ale

4.3.8 Nástin christologie janovských kázání

Kde jinde než v kázáních, které berou za svůj základ Evangelium podle Jana, bychom se měli zamyslet nad Hájkovou christologií. V těchto kázáních Hájek klade důraz na dva predikáty (tituly) Ježíše Krista (christologické tituly), které jsou „Janem“ užívány: Slovo a Světlo. Oba mají svůj konkrétní předpoklad – a to jak na lidské rovině tak na rovině Boží.

Svět vězí v hříchu – nepřekonatelné odcizenosti od svého Stvořitele. Tento reformační objev Hájek přejímá a upozorňuje na něj téměř v každém kázání. Lidé nejsou schopni silou vlastního citu, poznání či vůle dospět k Bohu. Je pro ně skrytým (Deus absconditus). Pokud se přesto domnívají, že jej z vlastní moci mohou poznat, ve skutečnosti poznávají modlu, nikoli Hospodina samotného. Boha nenalezneme ani v přírodě, ani v pokroku, ani v nás samých. To je velice mohutně vyjádřeno v úvodním kázání tohoto janovského cyklu⁵⁴. Abychom se mohli setkat s živým a skutečným Bohem, aby to nebyl pouze výplod naší fantazie či našeho toužebného přání, musíme se jím nechat oslovit.⁵⁵ A to se děje skrze Slovo – skrze Ježíše Krista – na základě Božího smilování. „Bůh se rozhodl mluvit, prolomit mrtvé ticho, ozvat se těm, kteří nemohou nic vědět, dokud on mlčí.“⁵⁶ Bůh však skrze Ježíše Krista pouze nemluví – to činil i skrze starozákonní proroky. Bůh se skrze Ježíše Krista přímo zjevuje!⁵⁷ Svým důrazem na nekonečné milosrdenství Boží, s jakým se „sděluje“ lidem, kterým to rozhodně nepřísluší de iure, a stejně tak

abychom se ještě v tuto chvíli rozpomenuli, kdo že to tam leží, a proč jest v té ubohosti důvod k našemu radostnému zpívání.“ (Veselí, 24.12.1952)

⁵⁴ „Skutečný Bůh musí být někdo jiný, jiná osoba, je-li opravdu skutečný. Co víme o Bohu sami ze sebe, víme o modle, smyšleném bohu. Sami ze sebe si můžeme všechno jen vymyslet.“ (Veselí, 30.11.1952)

⁵⁵ „Proto je u Boha Slovo, aby bylo prolomeno mlčení, neznámost a cizota, která by vládla, kdyby u Boha Slovo nebylo.“ (Veselí, 30.11.1952)

⁵⁶ Veselí, 30.11.1952

⁵⁷ Tuto větu si při přípravě kázání Hájek sám podtrhl, aby zdůraznil její závažnost: „Slovo není pouze Boží slovo, to Slovo je Bůh sám.“ (Veselí, 30.11.1952)

svou dialektickou strukturou kázání, Hájek poodhaluje svou „závislost“ na Karlu Barthovi.⁵⁸

Druhý termín janovské christologie – Ježíš Kristus jako Světlo – vykládá Hájek 4. adventní neděli.⁵⁹ Na začátku své úvahy praví: „Rozvažujme, bratři a sestry, a nepřehlédněme: jak mocné potěšení je pro nás v tom, že se náš Bůh nazývá světlem!“⁶⁰ Opět je zde mocně podtrženo Boží milosrdenství. Sláva Boží není v tom, že by byl nepřístupným světlem, nýbrž v tom, že se stal (v plnosti skrze svého Syna) světlem světa.⁶¹

Hájek však nechává v obou případech dostatek prostoru pro svobodnou vůli člověka. Boží Slovo nás oslovuje, ale na nás je, zda jej budeme chtít slyšet. Boží Světlo nám svítí do našich cest, ale na nás samých je, zda jej budeme chtít vidět.⁶²

4.3.9 Dublety

Na závěr srovnáme dvě Hájkova kázání, jejichž biblický základ je J 1,19-28.⁶³ Pro upřesnění je třeba dodat, že mladší kázání přidává k tomuto základu ještě v.29.

U těchto dvou kázání, která tvoří jakési pomyslné hranice Hájkovy kazatelské služby, je zajímavá problematika úvodu a závěru a jejich vztah k období církevního roku, ve kterém tato kázání byla pronesena. Ve starším - „silvestrovském“ - kázání Hájek hned

⁵⁸ „Člověk se netoliko dovídá to a ono o Bohu; člověk poznává celého Boha. Že Bůh k člověku mluví, není jenom epizoda, jenom záležitost mimochodem v životě Božím; nýbrž náš Bůh je Slovo: Bůh takové povahy, že se člověku zjevuje. Náš Bůh není jenom Bůh, který také někdy mluví; patří k jeho podstatě, že je mluvící, zjevující se Bůh.“ (Veselí, 30.11.1952)

⁵⁹ Veselí, 21.12.1952

⁶⁰ Veselí, 21.12.1952

⁶¹ Tuto skutečnost Božího milosrdenství Hájek vysvětluje velice zajímavým obrazem: „My jsme jako zbloudilý ve tmě. Co jest platno, že někde ve vsi jest jim dobře u stolu? Utrmácený poutník se potácí někde snad ani ne daleko od nich a posledními silami bojuje s vyčerpáním – a nemůže najít východiska z bludného kruhu, v němž se pohybuje, neboť je tma a on nevidí, kde jest a kudy jít. Kdo to někdy zažil, porozumí. Co znamená v takové chvíli zahlédnout světlo!“ (Veselí, 21.12.1952)

⁶² „Kristus se nestydí být jeden z nás. Právě světlo v něm přišlo na svět. A jestli nevidíme, jak zřetelně nám svítí do všech cest, kterými chodíme po této zemi, pak to není nic jiného, než že se obracíme zády a nechceme je vidět.“ (Veselí, 21.12.1952)

⁶³ Veselí, 31.12.1952; Zlín, 22.12.1991

v úvodu upozorní posluchače na křesťanské využití posledního dne v roce. „Jak nevzpomínat v tuto chvíli, bratři a sestry, na všechno, čím jsme prošli v končícím roce? Jest čas rozvažovat zármutky i radosti, jest čas zkoumat sebe...“⁶⁴

Naproti tomu v závěru mladšího kázání připomíná posluchačům, že se církev nachází na prahu svátečního období a ozřejmuje jim jeho význam. „Vstupujeme do vánoc. Nejde o nic menšího než o událost nečekaného, nepodmíněného Božího rozhodnutí: místo aby nás nechal být... usoudil hřích světa přemoci...“⁶⁵

Zatímco tedy na začátku staršího kázání připomíná konec (roku), na konci mladšího kázání připomíná začátek (Vánoc).

Pokud jde o ústřední postavu této biblické pasáže (Jan Křtítel), obě kázání se mu věnují velice rozdílně. Ve starším kázání se Hájek osobou Jana Křtitele mnoho nezabývá. Namísto toho vykládá všechny starozákonné soteriologické tituly, které se v daném textu nachází.⁶⁶ Ty naopak mladší kázání nechává stranou a podává o Křtiteli základní informace již v samotném úvodu. Vysvětluje posluchačům, kdo to (historicky) byl Jan Křtítel.⁶⁷ Potom objasňuje jeho úlohu v rámci tehdejšího židovství: „Moderně řečeno, byl to velký disident soudobého židovství. Volá svůj lid do Jordánu, aby jím znovu prošli jako kdysi za Jozua.“⁶⁸

Obě kázání se rovněž rozcházejí v teologické aplikaci celého příběhu. Jedna z nejdůležitějších otázek nad tímto biblickým textem zní: S kým lze ztotožnit Jana Křtitele? Mladší kázání je ve své odpovědi „demokratické“. Na jednom místě Hájek zdůrazňuje, že „právě tak ani celé společenství víry nesmí zaváhat jasně popřít, že by

⁶⁴ Veselí, 31.12.1952

⁶⁵ Zlín, 22.12.1991

⁶⁶ „Jeruzalémští židé, posílající vybrané poselstvo kněží a levitů za Janem Křtitelem, mají jak vidíme pohotově hned celou řadu možností a návrhů, kým by Jan mohl být: Kristus? Eliáš? Ten prorok? Ale Jan každé z těchto jmen rozhodně odmítá. Osvětleme si blíže, proč tak činí...“ (Veselí, 31.12.1952)

⁶⁷ „Jan, řečený Křtítel: postava, která upoutala pozornost. U Josefa Flavia, židovského dějepisce té doby, nenajdeme zmínky o Ježíši; ale Jana Křtitele nevynechává.“ (Zlín, 22.12.1991)

⁶⁸ Zlín, 22.12.1991

spasení bylo darem anebo lénem církve.“⁶⁹ Křtitel je zde předobrazem celé církve. Naproti tomu starší kázání přichází s jiným řešením: „hierarchickým“. Křtitel se zde primárně rovná kazatelům církve, nikoli všem údům církve. „Ta otázka, se kterou přišli jeruzalémští na Jana Křtitele, ta je i pro nás důležitá. „Ty kdo jsi?“, zeptejme se dnes svého kazatele.“⁷⁰

Souhrnně tedy můžeme konstatovat, že obě kázání se v jednotlivostech rozcházejí, na druhou stranu co se týče kerygmatu biblického svědectví se shodují. „Naším posláním... není než být „hlas toho, který volá“. Hlas, který lidi zasahuje a upozorňuje, a který ukazuje na jiného, než jsme my.“⁷¹

4.4 „Nevyslyšený prorok“ (1953) a Jeremiáš (1956)

4.4.1 Úvodní poznámky

Na tomto místě jsme nuceni udělat výjimku ze zavedeného postupu. Budeme probírat paralelně dvě sbírky Hákových kázání týkající se proroctví Jeremiášova. Činíme tak ze dvou důvodů:

- a) Hájek sám na začátku druhé sbírky upomíná své posluchače na sbírku první,⁷²
- b) tento postup nám dává velký prostor ke komparaci obou sbírek stejně tak jako jejich jednotlivých kázání.

4.4.2 Základní charakteristika

První sbírce jeremiášovských kázání dal název Hájek sám: Nevyslyšený prorok. Již tímto názvem je mnohé odhaleno: Jeremiáš je

⁶⁹ Zlín, 22.12.1991

⁷⁰ Veselí, 31.12.1952

⁷¹ Zlín, 22.12.1991

⁷² Nechť si čtenář vychutná Hájkovu upřímnost a otevřenost, s jakou se obrací na své posluchače v prvním kázání druhé sbírky: „Bratři a sestry, pravidelní posluchači mezi vámi si vzpomenou, že jsme se už jednou, přede dvěma lety, zabrali do jeremiášovských oddílů – a po několika kázáních přestali. Neboť mne tehdy přepadla úzkost, jak málo dovedu tlumočit ze síly slov Jeremiášových a jak ostrý meč jeho úst otupují svou nedostatečností. A přece se k němu opět vracím. Přitahuje mne neodolatelně tato postava Božího svědka a nedovedu se jí ubránit.“

v kazatelových očích prorokem, který není vzácný a jehož slovo naprosto nepřichází vhod. Proto ani kázání s touto tematikou nejsou v církvi vítána, ba co víc, ani kazatelé nemohou než s velkou dávkou pokory na Jeremiášova slova kázat. Tím více jsou však jeho slova nezbytná! Toto základní Hájkovo předporozumění je (třebaže skrytě) přítomno v každém kázání.

Sbírka „Nevyslyšený prorok“ byla ve Veselském sboru pronesena v období mezi 12.4.1953–16.8.1953. Tvoří ji 13 kázání, z nichž schází pouze jedno jediné. Kázání do ní patřící nebyla kázána kontinuálně.

Druhá sbírka (pracovně nazvaná „Jeremiáš“, neboť Hájek sám ji nijak nepojmenoval) byla pronesena v období mezi 1.1.1956–29.4.1956. Patří do ní 9 kázání. Stejně jako předchozí jeremiášovská sbírka nebyla ani tato kázána nepřetržitě.

4.4.3 Základ kázání

Obě sbírky jsou psány jako lectio semi-continua. Pochopitelně. Jeremiášovo proroctví je natolik obsáhlé, že není takřka v moci jednoho kazatele (a hlavně by se takto jeho úsilí zřejmě minulo cíle), aby je vyložil bez výjimky celé. Hájek si proto vybírá vždy určitou část některé z kapitol, na kterou káže. Co však není možné provést v kázání, je možné nahradit v liturgii. Hájek proto využívá možnosti 1. čtení a příslušnou kapitolu mnohdy přednese celou.⁷³ Pokud je však základem kázání obsáhlejší oddíl, jako 1. čtení volí např. předchozí perikopu. To je však - oproti předchozímu - způsob ne příliš častý.⁷⁴ Ovšem výsledný efekt je stejný. Shromáždění je v obou případech konfrontováno s celkem proroctví Jeremiášova a tím i s kontextem kázání, které se posléze úzce specializuje na určitou pasáž (ne zrovna zřídka i jediný verš).

Přesto v obou sbírkách nalézáme odlišný postup kazatele. Zatímco v první z nich Hájek postupoval po kapitolách (kap. 1-10), v druhé

Řeknu přímo, že mne přinutila, abych se znovu chopil jejího svědectví a pokusil se znovu tlumočit její zvěst.“ (Veselí, 1.1.1956)

⁷³ Např. Veselí, 12.4.1952; Veselí, 19.2.1956

⁷⁴ Např. Veselí, 19.4.1952

vybíral některé závažné oddíly z celku proroctví Jeremiášova (kap. 1;7;14-15;20-21;26;27-28;29;36;37-38;42-43). Je to logické. Pokud by při výběru biblického základu kázání postupoval ve druhé sbírce stejně jako v první, pak by se nutně musel z kazatelný alespoň v některých bodech opakovat.

4.4.4 Úvod kázání

Hájek je velice vynalézavý, pokud jde o úvody ke svým kázáním. Každé v podstatě začíná jinak. Nechybí i taková, kde žádný úvod není.

V úvodu k prvnímu kázání sbírky Nevyslyšený prorok vyniká autorův „redakční“ záměr. Hájek zde postupně probírá politické a náboženské dějiny Judského království králem Joziášem počínaje, dobytím Jeruzaléma Babylóňany konče. Činí tak na základě výkladu Jr 1,2n.⁷⁵ Nabízí tím svým posluchačům solidní dobový kontext, ve kterém se uskuteční všechna Jeremiášova proroctví a tím tedy i Hájkova kázání. Bez zajímavosti rozhodně není fakt, že v úvodu k prvnímu kázání druhé sbírky postupuje téměř stejně.⁷⁶

Tento postup je navýsost promyšlený. Ani v nejmenším by zde neobstála námitka, že je třeba tyto úvahy ponechat na biblické hodiny. Hájek tímto předesílá, že žádné slovo Jeremiášova proroctví se nevznáší ve vzduchoprázdnu, ani není napsáno prvotně pro nás. Pochopit primární cíl biblického svědectví, rozpoznat jeho primární adresáty – tento postup teprve otevírá „ústa“ textu, aby mluvil do naší situace.⁷⁷ Hájek se zde jeví jako zkušený exeget i citlivý kazatel.

⁷⁵ První slova úvodního kázání zní: „2. a 3. verš Jeremiášova proroctví, v nichž se uvádí čas jeho kázání, patří možná k takovým veršům, které rychlý čtenář Bible ani mnoho nevnímá a podvědomě přechází hned k dalším. Ne tak písmař...“ (Veselí, 12.4.1953)

⁷⁶ „A tak se zase vracíme k těmto podivuhodným veršům o povolání proroka. 2. a 3. z nich, v nichž se uvádí čas Jeremiášových kázání, patří možná k takovým, které rychlý čtenář bible ani mnoho nevnímá a maně přechází k dalším. Ale pozorný písmař tak neučiní.“ (Veselí, 1.1.1956). Úvodní slova jsou totožná se slovy, jakých Hájek užil v úvodu ke sbírce Nevyslyšený prorok (Veselí, 12.4.1953). Více v oddíle o dubletách.

⁷⁷ Jsem si vědom patřičné zastaralosti těchto svých tezí. Mnozí přední exegeti by se mnou jistě nesouhlasili. Číst biblické texty bez nahlédnutí do archeologických katalogů: to je neoddiskutovatelný výdobytek postmoderního myšlení aplikovaný na

Souhrnně je možno říct, že Hájek pečlivě promýšlí úvodní slova ke svým kázáním. Nikdy se nesetkáme s takovým úvodem, ve kterém by byla patrná tendence pouze vyplnit prázdný prostor. V podstatě můžeme úvody k jeremiášovským kázáním rozdělit do dvou kategorií:

a) úvody pojednávající o obecně lidské situaci, způsobech myšlení, pocitech či jednáních (samozřejmě primárně zaměřené na vztah člověka k Bohu), která jsou společná jak nám tak lidem „slyšícím“ ona prorocí⁷⁸ a

b) úvody pojednávající o situaci, ve které se nachází prorok sám.⁷⁹

Oběma způsoby připravuje posluchače na aplikaci biblického textu do současné situace. Prvním pomocí analogie, druhým pomocí narace.

Samozřejmě existují i taková kázání, jejichž úvodní slova jsou do těchto dvou kategorií nezařaditelná.

4.4.5 Závěr kázání

Závěry jeremiášovských kázání se nápadně podobají závěrům z první sbírky (Otcové). Zde se Hájek rovněž pokouší v koncentrované podobě (maximálně 3 věty) zachytit zvěst probíraného oddílu většinou

bibliistiku. Nicméně si musíme uvědomit, že Hájek tyto texty exegetoval před více než 50 lety! V té době byly dějiny biblického Izraele na bohosloveckých fakultách předmětem velikého zájmu (jen v naší oblasti např. Miloš Bič) a homiletika se do jisté míry samozřejmě řídila jejich výzkumy. Na druhou stranu jsem přesto skálopevně přesvědčen, že bez (jakkoli fragmentární a neuspokojivé) rekonstrukce dobového kontextu, do kterého původně směřovaly biblické texty, nemohou tyto texty uspokojivě promlouvat do dnešní (přestože postmoderní) doby.

⁷⁸ „Bratři a sestry, je možno hovořit o síle člověka: je možno o tom namluvit množství slov a popsat spousty papíru. Ale na věci se tím nezmění nic: my jsme slabí, my lidé.“ (Veselí, 12.7.1953)

„Ve zlých dnech vzpomínat na staré dobré časy – to je lidské. Všichni to tak děláváme. Nepochybně ani izraelští nečinili nic jiného, když na ně přicházela bída za bédou ve dnech Jeremiášových.“ (Veselí, 19.4.1953)

„Není možno neuznat, že jest Jeremiášovo kázání opravdu překvapujícím kázáním pro všechny, kdo mu naslouchají.“ (Veselí, 26.2.1956)

⁷⁹ „Je to těžké vidění, které vidí prorok Jeremiáš o Izraeli v této kapitole. Nic dobrého, ale všechno zlé ohlašuje.“ (Veselí, 19.7.1953)

„Jeremiáš je snad nejsmutnější biblický prorok.“ (Veselí, 26.7.1953)

„Bratři a sestry, jak to, že Jeremiáš nerozumí touze svých ztrápených bratří? Proč je sráží, místo aby je potěšil? Jak to, že nestojí na straně věřících proti bezbožníkům?“ (Veselí, 11.3.1956)

v parenetické podobě.⁸⁰ Narozdíl od narativních textů Gn 11-50 jsou však v tomto případě pareneze naprosto právy biblickému svědectví. Problematickým se to však stává právě tehdy, když jsou tyto texty probírány neděli co neděli. Potom již výzva k obrácení, k poslušnosti Božího slova či k probuzení nezní svěže. Mám za to, že právě toto je jeden z důvodů, proč Hájek nekáže na jeremiášovská proroctví kontinuálně, a tak umožňuje shromáždění slyšet i jiné hlasy evangelia.

4.4.6 Jak promlouvá Boží slovo do situace české církve?

Mluví slovo Boží skrze Jeremiáše také do současnosti? Ano, mluví. Pokud bychom odpověděli záporně, je zbytečné se Božím slovem zaobírat. To je premisa každé homiletické (a vůbec teologické) práce. Boží slovo samo ovšem vybízí k interpretaci – lépe řečeno k interpretacím. Jedna závazná interpretace neexistuje, a to z mnoha důvodů. Pro nás je v tuto chvíli relevantní pouze jeden z nich: situace, do které slovo Boží promlouvá, je mnohdy neděli od neděle jiná (nemluvě o tom, že radikálně jiná byla před 50 lety).

Na to navazující (a narozdíl od předešlé i kontroverzní) otázka zní: mluví Boží slovo pouze do vnitřní situace Církve, nebo umožňuje prorocky rozumět širšímu (přestože ne-církevnímu) dění?

V obou případech Hájek odpovídá kladně. Věnujme se tedy Hájkově reflexi na současnou situaci ČCE v 50. letech na podkladě proroctví Jeremiášova.

⁸⁰ „Všimněme si, že nedbání Božího slova trestá – účinností Božího slova. Totéž slovo, které jsme nevzali na vědomí, nás zničí tím, že je přes to pravdivé a že se naplní. Bratři a sestry, varujme se, abychom neuhýbali tomu slovu!“ (Veselí, 17.5.1953)

„Křesťanství afrických a asijských křesťanů je mládí a život vedle unaveného, sestárnulého křesťanství Evropanů a Američanů. Bratři a sestry, tato skutečnost není maličkost, kterou bychom mohli přejít bez povšimnutí! Může se stát, že ne Aggeus, ale Jeremiáš redivivus půjde po našich sborech v pláči a nářku nad zbořeninami bývalého křesťanství a neozve se mu již ani hlásek života: všecko mrtvo, všecko jen památně zříceniny. Probuďme se, dokud je čas!“ (Veselí, 26.7.1953)

„Bratři a sestry, jak rozhodující je to chvíle, kdy se nám Boží slovo káže! Prorok je mrtev, kazatel pouhý člověk. Ale Bůh mluví. Běda, kdo přeslechne jeho hlas!“ (Veselí, 29.4.1956)

Je zajímavé, že v první sbírce jeremiášovských kázání (Nevyslyšený prorok) nenalezneme jedinou zřetelnou narážku na dění v naší zemi.⁸¹ To je možné vysvětlit třemi způsoby:

- a) Hájek zde ještě nenazřel možnost výkladu Jr se zřetelem k světovému (tedy mimo-církevnímu) dění,
- b) situace v naší zemi se v roce 1953 nezdála být ještě natolik stabilní, aby bylo možné hledat paralely v nevyhnutelnosti Božího soudu,
- c) Jr 1-10 nedávala Hájkovi dostatečný prostor takové širší interpretaci.

Proto se musíme omezit pouze na zkoumání druhé jeremiášovské sbírky (Jeremiáš). Půjde nám hlavně o dvě kázání.⁸²

V prvním kázání pojednává o postojích dvou proroků: Jeremiášovi a Chananiášovi. Zatímco Jeremiáš přináší slova, která zní kolaborantsky, Chananiáš vybízí k ozbrojenému odporu vůči babylónské říši. Druhý a podstatnější rozdíl mezi nimi však spočívá v tom, že první z nich přináší slova Hospodinova, druhý hlásá pouze slova svá. Stejně je to i se současnými kazateli.⁸³ Tváří v tvář „beznáboženské“ vládě naší země⁸⁴ buď vybízejí k odporu⁸⁵ nebo volají po pokorném přijetí nové dějinné situace⁸⁶. „Koho budeme slyšet?“⁸⁷ Hájek vyzývá shromáždění k naslouchání Jeremiášovi, který „viděl Boží trest“⁸⁸. Řečnickou otázkou končí celé kázání: „A nemá nás proč trestat Hospodin?“⁸⁹

⁸¹ To platí rovněž o předchozích sbírkách kázání, pomineme-li např. abstraktně laděné výzva k pokojnému snášení utrpení v tomto světě.

⁸² Veselí, 4.3.1956 (1. čtení: Jr 27,1-15; text: Jr 28,1-14); Veselí, 11.3.1956 (1. čtení: Jr 29,1-15; text: Jr 29,7)

⁸³ „Bratři a sestry, dovolte mi teď slovo upřímné jako čisté víno: Prorok a prorok – nestojíme tak právě teď i my kazatelé před svou církví?“ (Veselí, 4.3.1956)

⁸⁴ „Vlády našich věcí se chopili stoupenci učení uznané a veřejně beznáboženského. Domnělá nebo skutečná církev je zbavována vlivu a zatlačována do neútočných a vyměřených mezí.“ (Veselí, 4.3.1956)

⁸⁵ „Ozývá se nespokojenost s takovým stavem věcí a živí se přesvědčení, že to tak zůstat nemůže. ...Jsou, kteří jménem Božím ujišťují o brzkém konci – a mají za sebou celou sílu tradice i nadšení horlivě souhlasícího lidu.“ (Veselí, 4.3.1956)

⁸⁶ „A jsou, kdo všem pro příklad nosí jho na své šíji.“ (Veselí, 4.3.1956)

⁸⁷ Veselí, 4.3.1956

⁸⁸ Veselí, 4.3.1956

⁸⁹ Veselí, 4.3.1956

Problém zde nespočívá v Hájkově výkladu a aplikaci jeremiášovského oddílu. Spočívá spíše v samém výběru biblického textu jakožto základu kázání. Zdali by se Hájek - dle svých slov - nepodobal spíše Chananiášovi, kdyby začal postupně kázat např. na první kapitoly knihy Exodus?

Druhé kázání zachází ještě o stupeň dál. Již samotný jeho název („Pokora přijímá trest“) napovídá, jakým směrem se bude ubírat. To samé platí i pro úvodní převyprávění biblického oddílu.⁹⁰ Stav babylónských vystěhovalců je strukturálně podobný stavu českých křesťanů v 50. letech – až na jednu výjimku: česká církev je „vystěhovalcem“ ve své vlastní zemi. Zde s ní nikdo nepočítá a netouží po jejím „ovoci“. Od svých vlastních se nemůže nadít ničeho dobrého. To je, podle Hájka, jednoznačně trestem Božím za hříchy jeho lidu.

Proto nelze očekávat brzké vysvobození, neboť to by se dělo bez našeho přičinění. To spočívá v pokání, pokoře, napřímení našich cest, což zahrnuje i pokojné smýšlení a neustávající práce v novém prostředí a podmínkách.⁹¹ Proto na sebe Hospodinovo milosrdenství nechá čekat. Avšak přesto: ne hned neznamená nikdy. Je třeba vyhlížet Hospodinovo vykoupení.

Hájkův postoj vůči své době lze shrnout do dvou bodů:

⁹⁰ Hájek velice dramaticky převypravuje sdělení Jeremiášova dopisu babylónským zajatcům. Tím jej skrytě aktualizuje: „Tak tedy: není nač čekat; nic se nezmění; stav zajetí a poroby potrvá. Všechny řeči o tom, že bude brzo konec, že se všechno obrátí, že nemá smyslu nijak se podle nynějšího stavu zařizovat, že nestojí za to stavět domy a budovat sady a zakládat rodiny, že je lépe ještě nějaký čas, a potom všechno bude zase jako dříve – všechny tyto řeči jsou klam a mámení a jenom lež... Vždyť oni vám slibují obrat jen proto, že si jej přejete; vidí vám na očích, co chcete slyšet, a chtějí se vám zavděčit!“ (Veselí, 11.3.1956)

⁹¹ Hájek neustále znovu opakuje verš, který je základem onoho kázání: „A hleďte pokoje města toho, do kteréhož jsem zastěhoval vás, a modlíte se za ně Hospodinu; nebo v pokoji jeho budete míti pokoj.“ (Jr 29,7) „...a přece právě tento postoj plný pokory služby nám dává, bratří a sestry, podivuhodnou svobodu od nervosity, nejistoty a neplodnosti marných čekání. Naší věcí není délka nebo krátkost toho, co jest. Naše jest evangelium Krista, který sloužil a ponížil se až k smrti, a přece jest živý Pán konečného věku. Naše jest jemu sloužit a jeho vyznávat tam, kam jsme postaveni.“ (Veselí, 11.3.1956)

a) církev by měla přijmout nový stav svého bytí (tzn. neměla by se proti němu bouřit ani netrpělivě volat po jeho konci, neboť v posledku je to trest Hospodinův),⁹²

b) církev by se s tímto novým status quo neměla spokojit (měla by činit pokání a vyhlížet Hospodinovo milostivé vykoupení).⁹³

Zakončeme tento oddíl citací závěru druhého kázání: „Pokání je postoj, pokání je rozhodnutí. Pokání je skutečnost. Jde o to, abychom o pokání pouze nehovořili. Pravá církev Páně je církev kající. Amen.“⁹⁴

4.4.7 Dublety

V obou sbírkách nacházíme dvě dublety: kázání na Jr 1⁹⁵ a na Jr 7⁹⁶.

Nejprve tedy co se týče prvních dublet. Ihned na začátku kázání na Jr 1 z roku 1956 se Hájek odvolává na dřívější výklady. Popis dobového kontextu (úvodní slovo jak ke kázání tak k celé sbírce jeremiášovských kázání) i střední část kázání Hájek téměř doslovně přejímá z kázání předešlého.⁹⁷ Zřejmě (až na jednu dvě věty) byl s tímto počinem nadmíru spokojen. S tímto problémem se setkáváme např. i v křestních kázáních, kde se o případných důvodech k takovému postupu vyjadřují. Pouze samotný závěr kázání je naprosto odlišný. Zatímco v kázání z roku 1953 Hájek zakončuje obsírným citátem z prvního artikulu pražského, v kázání z roku 1956 již takto nečiní a zakončuje úvahou nad tím, co by se stalo, kdyby v našem čase vystoupil prorok podobný Jeremiášovi.

⁹² „Milí bratři a sestry, nemyslíte, že tu Jeremiáš mluví rovnou k nám, přímo do naší situace? Co nářku dnes, že je víra posmívána, náboženství neváženo, církev v povinné poslušnosti nevěrců! Co nad tím povzdechů a křiku, urážek i odporu: Co naději i prorocství, že to tak Pán Bůh nemůže nechat, že brzy, již brzy vyvede svůj lid ze zajetí!“ (Veselí, 11.3.1956)

⁹³ „...Pán Bůh od nás čeká něco docela jiného: totiž pokání. Jenže – co vědí pokrytci, co věci se sebou spokojení církevníci o pokání? Není ani zrnko pokání v oněch sebejistých řečech o brzkém Božím zásahu.“ (Veselí 11.3.1956)

⁹⁴ Veselí, 11.3.1956

⁹⁵ Veselí, 12.4.1953 a Veselí, 1.1.1956

⁹⁶ Veselí, 5.7.1953 a Veselí, 15.1.1956

⁹⁷ Např. srovnáním obou kázání zjistíme, že Hájek zakončuje tento úvodní historický exkurz stejnými slovy: „To jest, bratři a sestry, čas, v němž se dalo slovo Hospodinovo k Jeremiášovi.“

Druhé dublety (na Jr 7) jsou již opravdovými dubletami – zde se již nesetkáváme s originálním kázáním a jeho o tři léta mladší kopii.

Již úvod je naprosto odlišný. V kázání z roku 1953 Hájek uvádí do biblického textu okázalým výjevem „skvostného svátečního jitra“, za který by se nemusel stydět profesionální spisovatel.⁹⁸ Před-stavuje tak svým posluchačům scénu, která mohla tvořit kontext Jeremiášovy prorocké řeči. Tímto projevem drtí Jeremiáš (a potažmo také kazatel) celý genius loci na prach.

V kázání z roku 1956 však začíná naprosto odlišně: zástupně vyjadřuje přání církve, aby prorok podobný Jeremiášovi znovu povstal a přivedl bezbožné k víře a pohany i ateisty přetavil na křesťany... a zatím byl Jeremiáš poslán doprostřed svého vlastního lidu, k pravidelným návštěvníkům chrámových (a navíc – díky Joziášovi – reformovaných) bohoslužeb – tedy k těm, kteří (lidsky viděno) jeho slova potřebují ze všech nejméně.

Další rozdíl spočívá v tom, že zatímco dřívější kázání některá starozákonní theologumena vědomě přetváří do svého současného kontextu, pozdější kázání více ctí myšlenkový kontext lidu staré smlouvy. Uveďme dva příklady:

a) neděle - sobota,⁹⁹

b) malí a slabí – příchozí, sirotek a vdova.¹⁰⁰

V prvním kázání se nachází jeden rozměr, který v druhém již chybí: na biblický text se Hájek dívá ještě z jiné - falešné - perspektivy: jeremiášovské. Jako bychom stáli za ním a pokrytecky

⁹⁸ „Paprsky vycházejícího slunce dopadly na chrámové návrší. V tu chvíli mohutné průčelí chrámu, vnukající mimoděk myšlenku na sílu a majestát Boží, se rozzářilo oslňující skvělostí bělostného cedrového dřeva, kterým bylo ze všech stran obloženo.“ (Veselí, 5.7.1953) Je docela možné, že ona letní neděle roku 1953 byla slunečná - přesně jako v Hájkově popisu chrámu „onoho“ sobotního jitra. To by ještě více umocnilo atmosféru kázání a posluchači by byli nenásilně vtaženi do děje, aby za chvíli jejich povznášející pocit byl rozdrčen na padrt.

⁹⁹ „Ano, bratři a sestry, tak mluví Jeremiáš. Dovedeme si představit, jak jeho kázání pobouřilo, rozhořčilo, dohnalo k odporu všechny, kterým bylo rozbito jejich „nedělní“ rozpoložení.“ (Veselí, 5.7.1953) Slovo „nedělní“ je sice v uvozovkách, ovšem můžeme si být jisti, že je z kazatelovy intonace každý posluchač pochopí? Naproti tomu: „Je ráno sobotního dne a izraelští zdaleka široka se ubírají k svému chrámu.“ (Veselí, 15.1.1956)

¹⁰⁰ Hájek část Jeremiášova kázání před chrámem převypravuje takto: „Jak jednáte s malými a slabými?“ (Veselí, 5.7.1953)

přikyvovali, když Jeremiáš obviňuje přichozí do chrámu.¹⁰¹ Tím bychom ovšem jednak zapřeli svého Pána, který přišel pro všechny hříšníky a jednak lhali sami sobě. Naším úkolem je za prvé přijímat hříšníky tohoto světa i své církve a za druhé činit pokání z vlastních provinění. Pozice na straně Jeremiášově jednoduše není pro nás – my musíme stát spolu se všemi přichozími naproti němu a být konfrontováni s Hospodinovým slovem vycházejícím z prorokových úst.

Tento problém v druhém kázání již Hájek neřeší a u posluchačů předpokládá, že nebudou mít potřebu samospravedlivě stát na opačné straně.

Nakonec srovnajme pouze tezovitě závěry obou kázání. Zatímco v závěru mladšího kázání je akcentován důraz na pokoru a hned vzápětí odpouštějící lásku našeho Pána Ježíše Krista¹⁰², ve starším kázání se nachází pouze „jeremiášovsky“ tvrdá poznámka o naší nahraditelnosti.¹⁰³

4.4.8 Závěry obou sbírek namísto závěrečných poznámek

Hájek sám vědomě zakončil obě sbírky jeremiášovských kázání. Byla by proto veliká škoda, upřít mu na tomto místě závěrečné slovo.

V závěrečném kázání k první sbírce velice upřímně a sebekriticky reflektuje celé toto několikaměsíční dílo: vyznává svou slabost a neumnělost, avšak zároveň potvrzuje trvalou platnost slova Božího.¹⁰⁴

Oproti tomu: „Co jste činili s přichozím, sirotkem a vdovou?“ (Veselí, 15.1.1956)

¹⁰¹ „A to tedy znamená, že nechceme vidět hříšníky ve sboru Božího lidu? Ne, to neznamena nic takového. Museli bychom zapřít svého Pána, který volal „pojďte ke mně všichni, kteříž pracujete a obtíženi jste, a já vám odpočinutí dám“... My víme, že sami jsme nic dobrého nezasluhující hříšníci; jak bychom tedy nechtěli hříšníky vidět ve sboru Božím?“ (Veselí, 5.7.1953)

¹⁰² „Když je roztržena naše zbožná nálada, naše pýcha na duchovní úroveň, naše hrdost evangelické ryzosti a biblických řádů; a když se spatříme před Bohem jako nuzní hříšníci, kteří nemají žádného práva v domě Hospodinově... tehdy okusíme lásku Ježíše Krista, jenž řekl: aj, nové tvořím všechno.“ (Veselí, 15.1.1956)

¹⁰³ „Kdo z nás se tedy bude domnívat, že na nás Bůh nemůže a nesmí dopustit zkázu? Jeho církev zmařena být nemůže; ale my můžeme být zmařeni. Pusťme se falešných nadějí; činně pokání! Amen.“ (Veselí, 5.7.1953)

¹⁰⁴ „Veselský sbore, věrní posluchači, prozatím končíme svá slyšení z proroka Jeremiáše. Chceme svou pozornost upřít na čas opět jiným směrem. Přiznám se, že jsem velice nespokojen s tím, jak jeremiášovská kázání dopadla. Každé z nich – porovnával-li jsem je s přímým slovem prorokovým – jsem shledal bezbarvým,

V závěru kázání druhé sbírky činí v podstatě totéž jinými slovy.¹⁰⁵

4.5 Epištola Kolossenským (1954 -1955)

4.5.1 Základní charakteristika

„Epištola Kolossenským“ je vůbec nejrozsáhlejší ze všech zde probíraných Hájkových sbírek. Obsahuje celkem 43 kázání, která Hájek napsal a pronesl ve Veselí v období mezi 25.4.1954 – 13.11.1955. V prvním roce (1954) se Hájek věnoval této sbírce poměrně často. Pouze zřídka nacházíme mezery mezi jednotlivými kázáními. V roce 1955 jsou již patrná výrazná intermezza. Docházelo k nim zřejmě ze dvou důvodů. Za prvé Hájek nekázal na Ko ani o Vánocích ani o Velikonocích. Za druhé zřejmě docházel k názoru, že hutné a náročné teze z Ko je třeba prokládat jinými biblickými texty.

Je však třeba zdůraznit, že tato sbírka kázání nebyla určena striktně pouze pro neděle během roku (narozdíl od ostatních sbírek Hájkových kázání¹⁰⁶). Hájkovi epištola Koloským posloužila rovněž při některých svátcích, např. neděle Nanebevstoupení Páně nebo Svatodušní neděle. V takových případech Hájek v úvodu vysvětluje, proč - i přes fakt církevního svátku - pokračuje ve výkladu Ko a nekáže na některou z tradičních biblických perikop.¹⁰⁷

netečným a nevýrazným proti tomu, co říká prorok. Prostě jsem k jeho síle nedorostl. Ale bylo by zlé, kdyby pro mou nedostatečnost k nám neměl mluvit prorok sám.“ (Veselí, 16.8.1953)

¹⁰⁵ „Což mohlo Jeremiáše, cele zaujatého hroznými osudy svého lidu v jeho bezprostřední současnosti, vůbec napadnout, že jeho slovo bude otevírat oči hrstce ponížené církve někde v českomoravských horách za dva a půl tisíce let? Což mu mohlo přijít na mysl, že to můžeme být také ještě my, kdo budou s plesáním sklízet úrodu toho, co on před pětadvaceti sty lety s pláčem rozsíval?... Bratři a sestry, jak rozhodující je to chvíle, kdy se nám Boží slovo káže! Prorok je mrtev, kazatel pouhý člověk. Ale Bůh mluví. Běda, kdo přeslechne jeho hlas!“ (Veselí, 29.4.1956)

¹⁰⁶ Výjimku tvoří pouze sbírka „Evangelium podle Jana“ (1952-1953), kterážto je určena pro sváteční čas.

¹⁰⁷ „Důvod, proč neodkládáme dnes, v neděli svatodušní, rozečtenou epištolu Kolossenským, ale přistupujeme k výkladu, k němuž jsme právě došli, je tento: Zrovna v tomto a v následujícím verši se plně mluví o díle Ducha svatého, i když on sám není výslovně jmenován.“ (Veselí, 29.5.1955; text: Ko 3,16)

4.5.2 Základ kázání

Jak již samotný název napovídá, v této sbírce kázání Hájek kontinuálně probírá a vykládá Pavlovu ¹⁰⁸ epištolu Koloským. Nevynechává přitom jediný verš či perikopu. Jde tedy o nejsoustavnější výklad, s jakým se v rámci této práce setkáváme.

Sám fakt, že na celkem 4 kapitoly biblického textu Hájek napsal 43 kázání, napovídá, že v jejich základu stojí jen velmi krátké úseky. Naprostá většina biblických základů není delší než 2 verše.¹⁰⁹ Občas je to ovšem i pouhá část jednoho verše.¹¹⁰ Velice zřídka se stane, že v základu kázání stojí text delší než 3 verše.¹¹¹

Důvod tohoto Hájkova homiletického rozhodnutí je nasnadě. Sám v jednom kázání říká, že „epištolu Kolessenským je vsutku těžká. Je těžká svým vyjadřováním, velmi stěsnaným, v každém verši nabitým myšlenkami, takže se jejími výrazy a větními vazbami stěží prodíráme.“¹¹² Je tedy třeba být velice opatrný při výběru délky základu kázání. Mohlo by se stát, že jeho hutnost – jak po stylistické tak po teologické stránce – posluchači nebudou schopni obsáhnout. Na tomto místě vyjadřuji své domněnky, že tedy tím nejhlubším důvodem, proč Hájek doslova „rozpitval“ epištolu Koloským na nejmenší možné části, je láska ke svému společenství.

Většinou Hájek postupuje při výkladu Ko chronologicky. Výjimečně ovšem také poruší plynulost biblického textu. Základy kázání pak mají strukturu: A-C, B-D.¹¹³

4.5.3 Vztah biblických základů a kázání samotných

V kázáních této sbírky Hájek vykládá Ko povětšinou analytickou metodou. Kratičkový biblický text rozdělí na několik částí (např.

¹⁰⁸ Zda tuto epištolu psal či nepsal apoštol Pavel, není ani v současné novozákonní diskusi uzavřeno. Přidržuji se zde Hájkova názoru, který neváhá – z pastoračního hlediska naprosto oprávněně - označit Pavla za jejího autora.

¹⁰⁹ Např. Veselí, 30.5.1954; text: Ko 1,18

¹¹⁰ Např. Veselí, 30.1.1955; text: Ko 3,5c

¹¹¹ Např. Veselí, 16.1.1955; text: Ko 3,1-4

¹¹² Veselí, 9.1.1955

¹¹³ Např. Veselí, 21.11.1954; text: Ko 2,16-17.20-22 a Veselí, 9.1.1955; text: Ko 2,18-19.23

jednotlivá slova nebo slovní spojení), které posléze vykládá – třeba i na několika rovinách. Jak jsem již výše několikrát poznamenal, Hájek je velice citlivý biblický vykladač. Uvědomuje si přesně, jaký typ textu vykládá – zda v popředí jeho kázání stojí text narativní či diskursivní. Analytická metoda psaní kázání na Ko je tedy navíc věrná svému biblickému základu. V tom spočívá nesporné plus této sbírky.

Vztah mezi biblickým základem a kázáním samotným je po mém názoru velice těsný. To má své výhody i nevýhody. Výhodou je zajisté analogická struktura biblického textu a kázání. Umožňuje tedy posluchačům lépe sledovat biblickou argumentaci. Nevýhoda naopak spočívá v jisté abstraktnosti a intelektuální náročnosti. Mnohdy může mít čtenář dojem, že se probírá spíše populárními exegezemi, než kázáními.¹¹⁴

4.5.4 Celková redakce sbírky

Tato sbírka se (jako jedna z mála) dochovala celá – mimo jiné také díky tomu, že ji Hájek nechal svázat. Můžeme na ní tedy zkoumat autorovy „redakční“ záměry. Díky nim se teprve ukazuje, že tato kázání měla od počátku promyšlenou koncepci.

V této sbírce nacházíme úvod, střed i závěr.

Hned první slova prvního kázání¹¹⁵ tvoří úvod k celé lectio continua. Nastihuje se v nich forma celého biblického textu (dopis). V dalších částech kázání se Hájek postupně zmiňuje o autorovi (Pavel)¹¹⁶ a adresátech tohoto listu (křesťané v městě Kolosy).¹¹⁷

¹¹⁴ Několika svým příbuzným jsem předčítal některá tato kázání a následně se jich dotazoval na jejich první pocity a dojmy z poslechu. Většinou byly shodné: slovo „přednáška“ se objevovalo častěji než slovo „kázání“. Tento experiment samozřejmě nepovažuji za relevantní výzkum (předně pro svou nahodilost i malý počet dotázaných). Nicméně se mi nezdá až tak zanedbatelný, aby zde nebyl alespoň vzpomenut.

¹¹⁵ „Bratři a sestry, před sebou máme dopis. Tak, jak se ve starověku dopisy psávaly...“ (Veselí, 25.4.1954; text: Ko 1,1-2)

¹¹⁶ „Píše jistý Pavel, takto sběhlý řemeslník, vyučený v šití stanů – který měl všechny předpoklady stát se významnou veličinou a autoritou svého lidu, ale beznadějně je promarnil. Po otci účastník nemalé politické výsady římského občanství, ale při tom horlivý žák vynikajícího jeruzalémského učitele zákona Gamaliele; nyní sedí v některém nám přesně neznámém vězení (4,3)...“ (Veselí, 25.4.1954)

Tímto způsobem podal svým posluchačům základní informace o dobovém i literárním kontextu Ko. A můžeme přidat slovo: „elegantně“, neboť se ani v nejmenším nezpronevěřil textu, na který kázal. Ten totiž heslovitě (podobně jako všechny ostatní Pavlovy epištoly) tyto informace sám podává. Hájek tedy nezatěžuje své posluchače novými a nepodstatnými výklady, nýbrž se jednoduše drží biblického textu.

Pomyslným středem celé sbírky je 21. kázání,¹¹⁸ a to hned ze tří důvodů. Nacházíme se totiž zhruba uprostřed celého:

- a) období, ve kterém je tato lectio continua kázána,
- b) textu epištoly Koloským a
- c) rozsahu této sbírky kázání.¹¹⁹

V tomto kázání Hájek dvěma způsoby rekapituluje dosavadní vývoj sbírky. Za prvé připomíná svým posluchačům obsah Ko 1n, kteréžto kapitoly již byly probrány. To bylo třeba hlavně z toho důvodu, že v pořadí 20. kázání bylo prosloveno 21.11.1954, tedy bezprostředně před adventním a vánočním obdobím, a posluchači jistě za tento čas „ztratili nit“. Na takovém Hájkově přístupu se mj. ukazuje jeho exegetická preciznost. Nechce navazovat dalším kázáním bez předešlého kontextu. Nikdo nepochopí správně jakýkoli biblický text, vytrhne-li jej z jeho původního kontextu. Je to tedy opět projev ohleduplnosti ke svým posluchačům.

Za druhé pokládá veselskému společenství (pro pozdější vývoj této sbírky) velice důležitou otázku: zda se po této sváteční pauze navrací k epištole Koloským „rádi anebo z nechtí, s pomyšlením, kdyby se raději už vykládalo něco jiného?“¹²⁰ Z kázání vyplývá, že by Hájek ocenil, kdyby se k tomu shromáždění opravdu vyjádřilo, ať už kladně nebo záporně. „Doufám, že není mezi námi mnoho těch, kterým je to jedno: ať se káže, co se káže, jen když se káže!“¹²¹ Na samý závěr

¹¹⁷ „... a píše dopis do Kolos, nevelkého, významnějšími sousedy zastíněného města, ve kterém jakživ nebyl, jakýmsi lidem, které nikdy neviděl...“ (Veselí, 25.4.1954)

¹¹⁸ Veselí, 9.1.1955; text: Ko 2,18-19.23

¹¹⁹ Jedná se o 21. kázání z celkového počtu 43 kázání.

¹²⁰ Veselí, 9.1.1955

¹²¹ Veselí, 9.1.1955

tohoto nevšedního úvodu přece jen trvá na pokračování v probírání epištoly Koloským, přestože je obsahově velice náročná a mnohdy našim problémům vzdálená¹²². „Avšak není právě to důvod, abychom se jí ve vši pilnosti zabývali a neúnavně toužili slyšet, co pro nás má?“¹²³

A do třetice v závěru 43. kázání, které sbírku uzavírá, Hájek reflektuje celý tento vykladačský a kazatelský počin slovy, které - chceme-li je ocenit - musíme odcitovat v úplnosti.¹²⁴

4.5.5 Úvod kázání

Většinou se v těchto kázáních úvody vůbec nevyskytují. Důvod vidím zvláště v tom, že obsahu a významu biblických základů si Hájek cení natolik, že upřednostňuje co nejrychlejší vtáhnutí svých posluchačů do světa textu samotného před rozvlácným a občas doslova zavádějícím úvodem.

Přesto se úvody v této sbírce objevují. Některé z nich přibližují shromáždění historicko-náboženský kontext¹²⁵, ve kterém je epištola Koloským napsána, nebo nejasný pojem¹²⁶, který se v biblickém textu nachází. Jindy Hájek upozorňuje své posluchače na svátek (spolu s nastíněním jeho smyslu a významu), který církev příslušnou neděli

¹²² „Ale epištola Kolossenským je těžká ještě pro zvláštní příčinu: věc, o které mluví a na kterou bije, je nám cizí, neběžná; proto jsou nám její myšlenky nezvyklé a obtížné.“ (Veselí, 9.1.1955)

¹²³ Veselí, 9.1.1955

¹²⁴ „Bratři a sestry: tak mnoho a ještě více, než se nám podařilo vystihnout, je ukryto v Pavlových posledních slovech epištoly: „Milost s vámi.“ Boží láska, přítomnost Ježíše Krista, odpuštění hříchů, nové stvoření i poslání k službě. „Milost s vámi“. Víc už nelze říci. Blahoslavení jsme, smíme-li těmito slovy skončit své půldruhaleté slyšení z této hluboké epištoly. Snad se nejedna myšlenka vkořenila, a i ze zapomenutého kázání zůstala tkvět v srdci jeho poznání evangelia. A mnoho jistě zapadlo a naše mysl nestačila uchovat. Ale smíme-li přijmout toto apoštolské požehnání jako vztažené na nás také, shromáždující se ke čtení jeho epištoly – pak si nemůžeme odnést nic většího. „Milost s vámi.“ Amen.“ (Veselí, 9.1.1955; text: Ko 4,18)

¹²⁵ „Každý izraelský syn osmého dne po narození musel být obřezán. Ostrým nožem, původně kamenným, byla mu obřadně odříznuta část kůže na pohlaví. Nikdo se nesměl vyhnout tomuto obřadu; bez obřízky žádný se nesměl účastnit bohoslužby v Izraeli; kdo nebyl obřezán, neplatil za izraelského.“ (Veselí, 24.10.1954)

¹²⁶ „Předně si povězme, bratři a sestry: co je to ten „zápis“, o kterém zde apoštol mluví? Slovo, kterého tu užil (cheirografon) neoznačuje libovolný záznam, nýbrž

slaví,¹²⁷ případně jim objasňuje, proč se - i přes sváteční období - rozhodl pokračovat v lectio continua.¹²⁸

Za nejzajímavější úvod této sbírky pokládám tento: kazatel bezprostředně po přečtení biblického textu začne odříkávat¹²⁹ druhý článek Kréda. Následně konstatuje, že toto vyznání všichni velice dobře známe. „Opakujeme to při různých příležitostech; hned od mladosti jsme se tomu učili; víme, že je to součást křesťanské víry...“¹³⁰ Dokážeme však toto vyznání žít? Podpírá nás, když klesáme pod tíhou každodenních problémů? Pomáhá nám v životě?¹³¹

4.5.6 Závěr kázání

I závěry těchto kázání jsou přiměřené analytické metodě Hájkova výkladu epištoly Koloským. Nejčastěji se objevují ve formě tezovitého shrnutí příslušného výkladu.¹³²

listinu určitého, zvláštního rázu: zápis učiněný, poznamenaný rukou.“ (Veselí, 7.11.1954; text: Ko 2,13-15)

¹²⁷ „Bratři a setry, svatodušní svátky uzavírají sváteční období křesťanského církevního roku, které začíná s adventem a vánoce, pokračuje postem, velikonoce a končí nedělemi po vzkříšení, na nebe vstoupením a svatým Duchem. Vrcholem těchto skutků Božích takto připomínaných jest nepochybně vzkříšení; avšak završením všeho jsou svátky Ducha svatého. Svatodušní svátky vrhají rozhodující světlo na celé sváteční období; jsou konečným vysvětlením smyslu všeho; teprve nám dávají pochopit, co znamená všechno ostatní.“ (Veselí, 6.6.1954)

¹²⁸ „Dopadlo to tak, bratři a setry, že po oba svatodušní dny máme před sebou tentokrát texty, v nichž slovo Duch svatý se nevyskytuje, ani se o něm nemluví zřetelnou zmínkou. Možná, že to leckomu mohlo připadat dosti divné. A přece se domnívám, že nečiníme těmto textům žádného násilí, nelézáme-li v nich právě svatodušní poselství. Slovo „Duch svatý“ není rozhodující. Rozhodující jest, o čem se zde mluví.“ (Veselí, 7.6.1954)

¹²⁹ Zde jistě mnoho záleží na volbě tónu hlasu. Pokud takový úvod odříkal laxně nebo třeba bez jediné pomlky, muselo to mít daleko vyšší dramatický a tím psychický účinek.

¹³⁰ Veselí, 23.5.1954

¹³¹ „Jistě, ale co to pro nás znamená? Bratře a sestro, když jdeš svým životem den ze dne od jitra až do soumraku, když kráčíš svými dny ve starostech a radostech od dětství ke hrobu – co pro tebe toto znamená, že přišel od Boha Kristus, zemřel na kříži a třetího dne vstal z mrtvých?“ (Veselí, 23.5.1954)

¹³² „Nuže, co jest poselství dnešní neděle: Že bez Krista Ježíše, sami svoji, jsme na tom zle a náš stav v ničem není hodný závidění. Avšak že v Kristu tento náš bedný stav se stal minulostí, a nynějškem se stalo smíření a pokoj mezi Bohem a námi i veškerým tvorstvem. To, co Kristus vykonal, není nám cizí a vzdálené: máme na tom účast. A to je tajemství Ducha svatého. Amen.“ (Veselí, 6.6.1954)

„Řečeno prostě a krátce: nemodliš-li se, nečeš v bibli, nechodíš do kostela, nevěříš-li pro Krista samotného – nic z toho nebude. Amen.“ (Veselí, 21.11.1954)

Pouze ve dvou případech je závěr psán formou parenese! ¹³³ Vezmeme-li v úvahu, že parenetické zakončení Hájkových kázání patří ke konstantám jeho kazatelského stylu, a rovněž i fakt, že konkrétně epištola Koloským je psána z velké části právě tímto stylem, je toto zjištění udivující.

I zde bych rád vyzdvihl – po mém soudu – nejzajímavější příklad závěru kázání této sbírky. Kazatel nejprve obšírně vysvětluje důležitost křesťanské služby, která má svůj základ v Kristu a vyzývá je k jeho následování. Poté zakončí své kázání překvapivými slovy: „Ale mé kázání končí smutně. Jestli je pravda, že v Ježíši Kristu je možno se takových věcí odvážit... proč tedy my, kteří jsme uvěřili v Krista, jsme schopni jiným se obětovat tak málo jako kdokoliv jiný?“¹³⁴

4.5.7 Řečnické otázky

Výše uvedená citace nám zprostředkovala vstup do dalšího oddílu, kde se budeme zabývat jednou z mnoha užívaných forem redundance: řečnickými otázkami.

V této sbírce kázání nacházíme dvě skupiny řečnických otázek. Každá z nich má jinou (důležitou) funkci. Hájek totiž řečnických otázek zdaleka neužívá pouze kvůli ozvláštnění svých kázání.

První skupinu tvoří řečnické otázky, které stojí v popředí (občas v samotném úvodu) kázání. ¹³⁵ Jejich funkcí je připravit podklad k celému výkladu. Hájek se skrze ně zástupně ptá po platnosti (pravdivosti, závaznosti) biblického základu. Přitom však tímto

¹³³ „Vyjděme k němu ven ze stanů, pohanění jeho nesouce. Amen.“ (Veselí, 4.7.1954)

„Pán Ježíš řekl: „kdekoli se shromáždí dva neb tři ve jménu mém, tu jsem já uprostřed nich (Mt 18,20). Tam hledejme. Amen.“ (Veselí, 9.1.1955)

¹³⁴ Veselí, 7.8.1955

¹³⁵ „Proč asi, bratři a sestry, je to s námi takové? Proč neumíme trvat na modlitbě, ale proti svědectví Písem a kolikrát i proti vlastnímu předsevzetí? Jsme modlitebníci tak chabí, liknaví a nehorliví? Jak to, že dovedeme třeba několik dní prožít bez nejmenšího okamžiku zastavení k modlitbě? Jak to, že kolikrát týdny nás nic k modlitbě netáhne, naopak se nám modlitba skoro nechutí a protiví? Jak to, že po celé měsíce dovedeme odříkávat naučené modlitby anebo je v knížce čítat, aniž bychom se při tom jedinkrát modlili srdcem a myslí?“ (Veselí, 14.8.1955)

způsobem nepolemizuje s textem samotným, nýbrž s laxním a indiferentním postojem svých posluchačů k jeho svědectví a výzvě.

Druhou skupinu řečnických otázek bychom mohli pokládat za svého druhu makrosyntaktické signály, neboť jich Hájek namnoze užívá právě tehdy, když ukončuje staré a začíná nové téma. Řečnické otázky v tomto případě slouží ke spojení jednoho tématu s druhým a přitom zároveň k jejich „přemostění“. ¹³⁶ Usnadňují posluchačům vlastní přemýšlení nad kázáním.

Samozřejmě Hájek užívá řečnických otázek také kvůli ozvláštňení svých kázání. ¹³⁷

4.5.8 Personae

Nejčastější osobou Hájkem užívanou ve sbírce „Koloským“ – podobně jako ve všech ostatních – je první osoba plurálu. Touto osobou dává Hájek mnohdy najevo svou solidaritu s těmi, kteří naslouchají pod kazatelnou – se svými bratry a sestrami – lhostejno, zda se jedná o výčitky, nářky na žalostnou situaci sboru a církve, ¹³⁸ nebo o přivlastnění si nezasloužené lásky Boží, která staví hříšníky opět na nohy. ¹³⁹

Tu a tam se stává, že Hájek kombinuje první osobu plurálu s jinými osobami. ¹⁴⁰ Volně přechází od jedné ke druhé. Tento styl naprosto nelze označit za rušivý. Spíše naopak kázání oživuje.

¹³⁶ „Co se odtud učíme, bratři a sestry?“ (Veselí, 9.1.1955; text: Ko 2,18-19.23)
„Jenomže: Což Pavel sám mnohé neuzdravil (Sk 19,11-12), ba dokonce i z mrtvých nevzkřísil (20,10), a to pouhou mocí Boží?“ (Veselí, 23.10.1955)
„Jak to? Jaká je tu spojitost? Co je modlám sloužení?“ (Veselí, 30.1.1955; text: Ko 3,5c)

¹³⁷ „Čemu my se z toho učíme? Tomu, bratři a sestry, že nevynechatelným středem a jádrem celého našeho náboženství jest Ježíš Kristus.“ (Veselí, 7.6.1954)

¹³⁸ „Takto vidí apoštol náš stav: „odcizení, nepřátelského smýšlení, ve skutečích zlých“. To není slavný stav. My rozumíme, že není, a že se jednou projeví osudným.“ (Veselí, 6.6.1954; text: Ko 1,19-22a)

¹³⁹ „Neboť Kristus učinil to, že naše břemeno vzal za své, a vítězství své učinil naším.“ (Veselí, 5.9.1954)

¹⁴⁰ V této citaci Hájek kombinuje dokonce tři osoby: „Smrt nemá nad námi již pravomoc, a hřích také ne. Všelijak nedokonale, porušeně, znečištěně, avšak v Boží moci přece jistotně stojíme v životě novém, a to věčném. Co je ta moc, která nás do něho staví? Křest? Bratři a sestry, víra... Bez víry, bez Krista na křest nespolehej. Spíše se ho boj! Neboť, moji drazí, ve víře se křest stává skutečností života... Pokřtění jsou poznamenáni za Kristovo vlastnictví. Jestli se jím nestanou, je to víc než nevěra – je to zrada; jsou odcizeným vlastnictvím. Běda těm, kteří jsou pokřtěni

Mnohokrát užívaná je druhá osoba singuláru. Hájek se jí nebojí užít jak v pozitivních¹⁴¹ tak v negativních¹⁴² výpovědích.

Druhou osobu plurálu Hájek téměř neužívá. Stává se tak leda v naprosto neutrálním kontextu¹⁴³ nebo v případě, že kazatel přímou řečí rozvádí slovo samotného biblického textu, které oslovuje jak jej samého tak jeho posluchače.¹⁴⁴

4.5.9 Dublety

V rámci celého dochovaného Hájkova díla se nachází pouze jeden použitelný pendant k některému z Hájkových kázání této sbírky. Je to „silvestrovské“ kázání.¹⁴⁵ Základ tohoto kázání (Ko 3,15) tedy byl záměrně vybrán tak, aby korespondoval s dnem, ve kterém kázání bude proneseno. Naopak, před téměř 40 lety na tento text Hájek kázal (samozřejmě) bez ohledu na období církevního roku.¹⁴⁶

Obě kázání začínají velice podobně: Hájek vyjadřuje své mínění o tom, zda lidé umí být vděční. Starší kázání je uvedeno starým příslovím: „Nevděk světem vládne – přesvědčila se lidská zkušenost.“¹⁴⁷ Dále pak rozvádí tuto myšlenku. Není znepokojen její pravdivostí, znepokojuje jej však její platnost i v samotné církvi. Mladší kázání začíná řečnickou otázkou: „Potkáváte se často s vděčnými lidmi?“¹⁴⁸ Sám na ní pohotově odpovídá: „Pochybuji; spíše

nadarmo! Můj sbore, již neutečeme Kristu; navždycky jsme jím poznamenáni. Bude nám to k životu?“ (Veselí, 24.10.1954)

¹⁴¹ „Každý z nás se ocitá v životních chvílích, kdy se ptá: co teď mám učinit, aby se to líbilo Pánu?... Jest jedno jediné: Když se tak rozhoduješ, pomysli: Kristus Pán za mne zemřel a vydobyl mi království nebeské. A v tom světle poznáš, co nejsprávněji učinit.“ (Veselí, 16.5.1954)

¹⁴² „I kdybys houževnatě opakoval, že věříš v Boha. Věříš-li pouze v Boha, máš jiné náboženství... Ale máš jiné náboženství než křesťanské, i kdybys horlivě mluvil o Duchu.“ (Veselí, 7.6.1954)

¹⁴³ „To znamená, že po člověku se nechce vůbec nic; že všechno záleží jenom na jistém evangeliu... Vy víte, bratři a sestry, kolikrát v dějinách Božího lidu byla tato prostá pravda zatemněna...“ (Veselí, 4.7.1954)

¹⁴⁴ „Odpověď je v Pavlovi 24. verši: to všechno číňte „vědouce, že ode Pána vzítí máte odplatu, dědictví“. Nebojte se, když rozdáváte svůj drahý čas, své krátké a ubývající dny, své ztenčující se síly, svou lásku, svou radost, i štěstí druhým... Protože právě vy jste dědicové Kristovi, dědicové nebeské slávy.“ (Veselí, 7.8.1955)

¹⁴⁵ Zlín, 31.12.1994; text: Ko 3,15

¹⁴⁶ Veselí, 22.5.1955; text: Ko 3,15b

¹⁴⁷ Veselí, 22.5.1955

¹⁴⁸ Zlín, 31.12.1994

se zdá, že vděčnost je něco, čemu dnešní svět odvykl.“¹⁴⁹ Po vyjmenování mnoha příkladů nevděčnosti se již ptá svých bratrů a sester velice osobně: „Bratři a sestry: nepatříme my sami mezi ty nevděčné?“ Nechává však tuto otázku otevřenou, jakoby doufal, že na ni jeden každý posluchač bude hledat odpověď sám a nebude čekat, až se s ní vyrovná sám kazatel.

Hájek namísto toho pokračuje úvahou nad důvody nevděčnosti. Všimá si přitom dvou hlavních postojů: lidské samostatnosti a lidského neštěstí. Oba neví, za co by měli děkovat. První si vystačí sám a snaží se být nezávislý, druhý naopak nenašel u ničeho a nikoho pomoc ze svých nesnází. Oba jsou však na omylu: vděčnost je na místě i v takových hraničních případech. Stačí se „pravdivě“ rozhlédnout kolem sebe: první pak uvidí věci a vztahy, které jej předcházely a kterých užívá bez svého přičinění a druhý uvidí daleko větší bídu svých bližních, než jakou zakouší on sám.

Ve starším kázání vyjadřuje Hájek své pohoršení nad křesťany, kteří neumí být vděční. Vždyť Písmo vyžaduje po křesťanech, aby byli vděční. Vzápětí tuto tezi ověřuje jedenácti (!) citáty z biblických knih, kteréžto prokládá krátkými komentáři. Ovšem tím je vyřešen problém, „že“ máme být vděční. Pořád však visí ve vzduchu otázka „za co“ máme být vděční.¹⁵⁰

Obě kázání se shodují ve svém řešení. Stejně tak se shodují i v důležitosti (hierarchii) důvodů křesťanovy vděčnosti. Jediný rozdíl spočívá v rozdílné posloupnosti těchto důvodů. Starší kázání začíná tím nejdůležitějším: darem spásy skrze Ježíše Krista a pokračuje ke každodenním důvodům k vděčnosti (rodina, bližní, jídlo, pití atd.). Naproti tomu mladší kázání začíná u darů každého dne a vrcholí v přiznání se Syna božího k nám hříšným.

Obě kázání podávají po jedné ilustraci. Starší kázání doslovně cituje Lutherův výklad prvního článku Vyznání víry, jak se nachází

¹⁴⁹ Zlín, 31.12.1994

¹⁵⁰ „Co tomu řekne zatrpklý mezi námi? Řekne: „Ale za co já mám děkovat? Věru nevím, z čeho bych já se mohl radovat!“ Tak!“ A bratře, spasení Kristovo není nic? To nestojí za dík?“ (Veselí, 2.5.1954)

v jeho Menším katechismu. Je možné, že jde o jeho vlastní překlad, který čítá celkem 109 slov, což je - citováno v rámci jednoho kázání - na samé hranici únosnosti. Mladší kázání vzpomíná Komenského, „kterému sotva kdo z nás může závidět. Znovu a znovu vdovec bez rodiny, na věčném útěku, stále a stále psanec odkázaný na dobrodiní svých přátel a chleboďarců...“¹⁵¹ Přesto může být pro nás vzácným příkladem křesťanské vděčnosti.

I závěry jsou nanejvýš rozdílné. Ve starším kázání Hájek s rozhodností sobě vlastní tvrdí, že „u koho odumírá vděčnost, u toho není živa víra.“ Naproti tomu v mladším kázání raději zopakuje důvody k díkuvzdání. V poslední den roku máme děkovat „za všechno, co jsme od svého nebeského Otce přijali: za to, že... jsme neměli nedostatku v ničem potřebném; za všechny krásné chvíle... že se k nám ve svém jednorozeném Synu přiznal jako ke svému lidu...“¹⁵²

4.5.10 Víra v Ježíše Krista

Nyní přecházíme na pole teologické. Tak jako fundamentem každého kázání je biblické svědectví, fundamentem křesťanské teologie je Ježíš Kristus. Vždyť „celá naše víra by vůbec bez Krista Ježíše nebyla možná. On není jen předmětem, obsahem naší víry: on je hned její příčinou a umožněním.“¹⁵³ Začněme proto u christologie.

Hájek v několika svých kázáních naráží na neschopnost věřících vyznat víru v Ježíše Krista.¹⁵⁴ Pokud „křesťané“ (třeba i veřejně) říkají, že věří v Boha (aniž by zmínili Ježíše Krista), nestali se ještě pravými křesťany.

¹⁵¹ Zlín, 31.12.1994

¹⁵² Zlín, 31.12.1994

¹⁵³ Veselí, 2.5.1954

¹⁵⁴ „Naše víra žije jinými skutečnostmi: všeobecným přesvědčením, že jest Bůh, a to Bůh, který nenávidí zlo a miluje dobro, a který má moc nad našimi životy a událostmi světa... Jaké má v ní místo Pán Ježíš Kristus, který zemřel za naše hříchy a vstal z mrtvých pro naše vykoupení? Místo nanejvýš okrajové, podružné, nesvázané s hlavními myšlenkami naší pobožnosti, téměř nepostradatelné – dovedli bychom věřit a prakticky věřime bez myšlenky na Krista.“ (Veselí, 23.5.1954; text: Ko 1,10b-14) Jde zde o reflexi veselského sboru nebo spíše o reflexi dialektické

Důsledek, který Hájek z takového postoje vyvozuje, je překvapivý. Domnívá se, že taková víra v Boha - bez víry v Ježíše Krista - je uvězněna v „zásluhách“, skutcích. Pokud věřící nepoznali Krista, nemohli zakusit ani milost, kterou do tohoto světa přinesl. Obchodují tedy s Bohem, snaží se mu všelijak zavděčit – přesně ve smyslu antického do ut des či židovského legalismu. Jenže takovou ne-vírou se právě připravují o odpuštění hříchů, o milost, o spasení, které je nám skrze Krista nabídnuto.

V koho však věříme, věříme-li v Ježíše Krista? Kdo je Kristus? Hájek sám říká, že „toto je... otazník nad celou naší vírou, nad naším náboženským životem i církevní praxí.“¹⁵⁵ Vedle náboženství skutků zde Hájek verbalizuje další „neduh“ křesťanů: oddělení Krista od tohoto světa. Mnohdy se totiž stává, že Krista chápeme pouze jako Spasitele našich duší. Nedokážeme jej pokládat za toho, který má co říct do našeho každodenního života. Sférou jeho vlivu je nebe, nikoli tato země. Na základě této představy také rozdělujeme své vlastní bytí, náš životní prostor i čas na dvě sféry: sakrální a profánní. „Zejména myslím na ten kořen hříchu... domnění, že víra spočívá ve vykonání několika náboženských úkonů: pomodlení, přečtení z bible či postily, návštěvy kostela...“¹⁵⁶ Hájek toto pojetí náboženství přiléhavě připodobňuje k domu, ve kterém přebýváme: „Jako když máte ve stavení kuchyň a světnici a komoru – pro něco si jdete tam a pro něco tam: tak se před prací pomodlíme a po práci pobavíme a jedna oblast do druhé nepřesahuje.“¹⁵⁷ Lapidárně řečeno: Kristus v neděli a v kostele.

Ovšem Kristus je „prvorozený všeho stvoření“ (Ko 1,15)! Celý tento svět patří ke sféře jeho vlády. Zde (pořád však ještě ve skrytu) vládne. Nemůžeme jej vykázat do duchovních sfér, musíme s ním počítat v každodenních radostech i strastech, ve všední námaze i odpočinku, musíme s ním žít!

teologie? To nemůžeme doložit. Osobně jsem toho názoru, že svou roli zde hrají obě komponenty.

¹⁵⁵ Veselí, 27.5.1954

¹⁵⁶ Veselí, 27.5.1954

4.5.11 Kdo se shromažďuje „pod kazatelnu“? Jak vidí Hájek své posluchače?

V tomto oddíle se nejprve obecně zamyslím nad tím, zda vůbec a jak je možné z Hájkových kázání rekonstruovat konkrétní obraz jeho posluchačů. Aniž by tento fakt byl v této práci patrný, nebyla jediná sbírka Hájkových kázání, nad kterou bych si tuto otázku nekladl. Musel jsem nicméně téměř vždy odpovědět negativně. Dospěl jsem k závěru, že konkrétní obraz posluchačů Hájkových kázání během církevního roku rekonstruovat nelze. Zdůrazňuji zde: Hájkových kázání během církevního roku, neboť do jisté míry lze rekonstruovat posluchače Hájkových kazuálních (zejména křestních a pohřebních) kázání.

Hájek se například (zřejmě ze zásady) nikdy nezmiňuje ve svých kázáních o konkrétních pastoračních problémech a zápasech v rámci svého sboru. Podobně přistupuje k problémům obecně zakořeněným v každém společenství (povzdech nad generací mladých křesťanů, nízká návštěvnost bohoslužeb atd.). V jeho kázáních se sice vyskytují často, ale jsou vzpomínány v tak obecné rovině, že v podstatě není možné rozhodnout, zda toto konkrétní veselské společenství jimi trpělo či ne.

Jedinou výjimku z výše zmíněného pravidla tvoří tato sbírka. Zde Hájek tvrdě kritizuje veselské společenství. Jeho kritika je (přestože adresovaná celému společenství) velice šíravá. Týká se (v předchozím oddíle) zmíněných problémů: skutkaření a neplodné lpění na tradici¹⁵⁸. Hájkovy kritiky tradicionalistického pojetí křesťanství se dotýkáme na více místech této práce (zvláště v rámci kazuálních kázání), proto se zaměříme pouze na ospravedlnění ze skutků.

Křesťan je ten, jehož hřích byl sňat na kříži Ježíšem Kristem. Křesťan je ten, jehož „nečistota“ je odstraněna a on je díky Kristu

¹⁵⁷ Veselí, 27.5.1954

¹⁵⁸ „Tu jsme usvědčováni, zač stojí naše evangelické křesťanství, kterým jsme ochotni se chlubit: Skutečnost, že Kristus zemřel a vstal, nic pro nás neznamená, nestala se nám skutečností – je to pro nás prázdná věta. Nejsme křesťané, tak jak jsme zapsáni do matriky. Ještě daleko máme k tomu stát se opravdovým křesťanským sborem.“ (Veselí, 23.1.1955)

očistěn. „Ježíš Kristus to způsobil, že jste smířeni s Bohem, že jste před ním svatí, neposkvrnění bez úhony, ačkoli svou povahou jste nepřátelští, světšší, znečištění a provinilí.“¹⁵⁹ Na tuto událost může křesťan pouze radostně přitakat. „Já při ní vůbec nejsem rozhodující osoba. Rozhodující je událost, která se stala...“¹⁶⁰ Nic nepochopil ten, který k této události chce ještě něco přidávat, který chce dokázat, že Kristova ospravedlnění byl nebo je hoden. „A vy – co vy k tomu můžete přidat? Co může špinavý přidat ke svému očištění, co může přidat k odpuštění svých vin?“¹⁶¹ Hájek se poté zamýšlí nad obtížností přijetí takového darovaného ospravedlnění.¹⁶²

Zda se tento problém opravdu týkal veselských křesťanů v době Hájkova působení v tamním sboru, můžeme vést pouze dohady. Je totiž stejně dobře možné, že mluví o křesťanech obecně a tento problém ve svých kázáních vyzdvihuje jednoduše z toho důvodu, že se jím zabývá epištola Koloským. Nicméně se domnívám, že kdyby Hájek sám neviděl tyto zvrácené náboženské tendence ve svém sborovém společenství, nezmiňoval by se o nich v tolika kázáních této sbírky. „Běda těm, kteří se chtějí nalézt ve vlastní pobožnosti: v odhodlanosti své víry nebo v horlivosti svých skutků. Sami se nespasíme. Jestli v Ježíši Kristu není naše naděje, nemáme žádnou naději.“¹⁶³

4.5.12 Boží pokora

V jednom ze svých kázání se Hájek podivuje nad tím, že se Bůh zjevuje lidem skrze slovo. Vždyť sotva nalezneme „prostředek tak nespolehlivý, zdiskreditovaný, tak málo sám v sobě věrohodný a přesvědčivý.“¹⁶⁴ Můžeme o Bohu kázat, nemůžeme jej však dokázat.

¹⁵⁹ Veselí, 4.7.1954

¹⁶⁰ Veselí, 4.7.1954

¹⁶¹ Veselí, 4.7.1954

¹⁶² „Kdyby nám Pán Bůh řekl, že nás spasí za to, chodíme-li do kostela, nevynecháme ani jednu. Kdyby nám slíbil, že spasení dosáhneme, budeme-li se denně hodinu modlit, modlili bychom se každý den za všech okolností. Kdyby nám uložil poutě a nejobtížnější skutky, že bez nich nebudeme spaseni, podstoupili bychom je. Ale když nám řekne „věř v Pána Ježíše Krista, a budeš spasen“ – tu nám to nestačí a hledáme klíčky a máme plno výmluv.“ (Veselí, 4.7.1954; text: Ko 1,23)

¹⁶³ Veselí, 9.1.1955

¹⁶⁴ Veselí, 9.5.1954

Hájek ovšem paradoxně právě na základě této „nevýhody“ vyvýší Boha samotného. „Není právě v tom nový příklad nejpokornější poníženosti Boha, jehož velikost je velikost služby?“¹⁶⁵ To Bůh sám zvolil takovou formu zvěstování sebe sama.¹⁶⁶ Buďto na jeho podmínky přistoupíme a poneseme tak na svých „bedrech“ následky této „nevýhody“, nebo se zřekneme kázání, zvěstování svého Pána, a zřekneme se tak výsady, kterou nám propůjčil. Tertium non datur.

4.6 Apoštolské vyznání (1956 -1957)

4.6.1 Základní charakteristika

„Apoštolské vyznání víry“ – výkladem tohoto veledůležitého křesťanského kréda se Hájek zabýval v období od 10.6.1956 do 13.1.1957. Neprobíral jej však kontinuálně. Zvláště v adventním a vánočním období výklad přerušil. Jedná se o seriál, z něhož se dochovalo 15 kázání.

4.6.2 Základ kázání

V této sbírce kázání se nachází pouze výklad prvních dvou článků Apoštolského vyznání víry, tedy víra v Boha Otce a Syna Ježíše Krista. Třetí článek týkající se Ducha svatého a společenství věřících se v těchto kázáních nenachází vůbec.¹⁶⁷ Z druhého článku se nedochovalo kázání č.7 („Syna jeho jediného“). Chybí taktéž výklad poslední výpovědi víry druhého článku: „odkud přijde soudit živé i mrtvé“.

¹⁶⁵ Veselí, 9.5.1954

¹⁶⁶ „Což nemohl Bůh oznámit evangelium rovnou všem sám? Proč dal Zákon samotnému Mojžíšovi na hoře a spolehl na jeho vyřízení? Mluvil-li k prorokům, proč nemohl stejně mluvit k Izraeli přímo a nevydávat proroky v podezření a lid v nejistotu? Proč vzkříšeného Ježíše Krista nezjevil všemu lidu, ale jenom „svědkům prvé k tomu zřízeným“ (Sk 10,41). A tak dal příčinu, aby se o jejich svědectví pochybovalo? To všechno mohl přece Bůh učinit také jinak! Ale on to neučinil. V Božím plánu jest, aby evangelium bylo zvěstováno od jedněch ke druhým lidskými ústy.“ (Veselí, 25.7.1954)

¹⁶⁷ Vzhledem k tomu, že do veselské knihy bohoslužeb se zapisovaly pouze biblické základy, není možné se dopátrat důvodu či příčiny tohoto faktu.

Z celkového počtu 15 kázání celých 6 kázání bere za svůj základ pouze 1 biblický verš. Toliko jedno jediné kázání má ve svém základu 4 verše.¹⁶⁸ Širší rozpětí biblického základu těchto kázání bychom v této sbírce marně hledali. Hájek tedy vybíral za základ svých kázání na Krédo co nejmenší biblický oddíl – zřejmě proto, aby příliš nezastřel vlastní téma těchto kázání.

Opět pouze dvě kázání mají ve svém základu starozákonní text. Jedná se samozřejmě o kázání zabývající se prvním článkem Kréda („v Boha“¹⁶⁹ a „Stvořitele nebe i země“¹⁷⁰). Hájek tedy pracoval téměř výhradně s novozákonními oddíly (13 kázání), a to převážně s epištolami (8 kázání). Dvě kázání berou za svůj základ část Ř 8.¹⁷¹

Zatímco u některých biblických oddílů je jejich provázanost s částí Apoštolského vyznání víry zřetelná na první pohled (např. L 15,20 a „Otce“¹⁷² nebo Gn 1,1 a „Stvořitele nebe i země“¹⁷³), u jiných je jejich propojení přinejmenším nepředvídatelné (např. Ř 8,38n a „Všemohoucího“¹⁷⁴ nebo Ef 4,8-10 a „sestoupil do pekel“¹⁷⁵).

V podstatě lze konstatovat, že se Hájek v kázáních této sbírky zaobírá biblickými oddíly a jednotlivými částmi článků Kréda ve vyváženém poměru.

4.6.3 Délka a náročnost kázání

Pět stran formátu A4 psaných na psacím stroji – to je standardní délka těchto kázání. Nevymykají se tedy z Hájkova zavedeného stylu. Rozhodně nelze spekulovat o tom, zda taková délka byla únosná pro tehdejší posluchače. To je dnes téměř nemožné odhadnout.

Nicméně mám za to, že taková délka by byla neúnosná pro dnešní návštěvníky evangelických bohoslužeb. Musíme počítat také s tím, že Hájkova kázání nejsou zrovna jednoduchá. Ne snad, že bychom se

¹⁶⁸ Veselí, 13.1.1957; text: Ř 8,34-37

¹⁶⁹ Veselí, 24.6.1956; text: Ex 6,2-3

¹⁷⁰ Veselí, 5.8.1956; text: Gn 1,1

¹⁷¹ Veselí, 29.7.1956; text: Ř 8,38n a Veselí, 13.1.1957; text: Ř 8,34-37

¹⁷² Veselí, 8.7.1956

¹⁷³ Veselí, 5.8.1956

¹⁷⁴ Veselí, 29.7.1956

¹⁷⁵ Veselí, 18.11.1956

setkávali s mnoha cizími nebo ne příliš užívanými slovy. Naopak: Hájkova kazatelská velikost spočívá mj. právě ve volbě takové slovní zásoby, která je srozumitelná i nevzdělanému člověku.

Náročnost těchto kázání spočívá v něčem jiném: ve vyjádření vlastních úvah a v nenarušené kompozici celého kázání. Nestává se často, že by Hájek např. odbočoval od vlastního sledu svých úvah (hlavní linie kázání). Z jeho kázání je patrné, že tak činí jen s velkou nechutí. Jeho ilustrace jsou velice krátké. Jejich účelem je: v co nejmenším časovém rozpětí podpořit probírané téma.

Hájkovi rovněž nikdy nejde o demonstraci svých zkušeností a postřehů z běžného života stejně tak jako ani o předvedení vlastní sečtělosti. To je jistě vysoce pozitivní důsledek jeho kazatelského stylu.

Nicméně tento styl není absolutně neproblematický. Posluchač totiž musí být velice obezřetný, aby „neztratil nit“. Stane-li se však, že na chvíli povolí jeho pozornost, bude velice obtížné znovu se (s užitkem) zaposlouchat. V samotné povaze Hájkových kázání se vyskytuje vysoký nárok na pozornost posluchačů.

Tato úvaha se nevztahuje pouze na nyní probíranou sbírku, nýbrž (troufám si tvrdit) na naprostou většinu Hájkových raných kázání.

4.6.4 Úvod kázání

V této sbírce se setkáváme v podstatě s dvěma typy úvodů. S těmi, které navazují na biblický základ¹⁷⁶ a s těmi, které navazují na právě probíranou část Kréda.¹⁷⁷ Přitom se nabízí hned tři formální¹⁷⁸ provedení takových úvodů:

¹⁷⁶ „Bratři a sestry, ta řada soužení, kterou apoštol jmenuje v 35. verši – zarmoucení, úzkost, protivenství, hlad, nahota, nebezpečnost, meč – to věru nejsou malicherné věci!“ (Veselí, 13.1.1957)

¹⁷⁷ „Sestoupil do pekel“ je dalším článkem v řetězu výpovědí o našem Pánu, posledním z těch, které vystihují jeho ponížení. A je to článek nesnadný.“ (Veselí, 18.11.1956)

¹⁷⁸ Slovním spojením „formální provedení“ zde nemám na mysli zřetel ke gramatice. Spíše beru ohled na celkové vyznění a smysl úvodu. Např. v posledním typu jde z hlediska gramatického o tázací větu – ovšem podle celkového smyslu zde kazatel zástupně pochybuje o právě přečteném biblickém oddílu (základu kázání) a „na oko“ popírá jeho pravdivost.

a) potvrzující,¹⁷⁹

b) tázající¹⁸⁰ a

c) popírající.¹⁸¹

Nejčastější jsou úvody tázající a popírající. Není divu. Úvody, jejichž smysl se nachází v zástupném a jakoby externím napadnutí věrohodnosti základu kázání, mají téměř vždy zajištěnu přejnou odezvu. Předně kazatel tímto způsobem pokládá palčivé a znepokojující otázky, nad kterými by se řadový evangelík většinou styděl přemýšlet, natož pak je nahlas vyslovit. Můžou však působit i opačně – zvláště na neproblematicky ortodoxní věřící, kteří bez jakéhokoli napětí čekají právě onen první – potvrzující – způsob... A hle, kazatel si dovolil polemizovat se slovem Božím!

Nicméně takové způsoby úvodů kázání nesmí vyznít jako klišé. V tom by kazatelé neměli podceňovat své posluchače. Mám za to, že Hájek se tohoto pokušení vyvaroval.

Úvody této sbírky nejsou nijak dlouhé. Hájek považuje za nezbytné se několika málo větami „přemostit“ z vyhlášení základu kázání do kázání samotného. Zde zřejmě vidí nezbytnost úvodu. Ovšem právě tato služebná funkce úvodu kázání zabraňuje stát se částí kázání, která má své vlastní „bytí“.

4.6.5 Závěr kázání

Kázání, která se zaobírají výkladem Apoštolského vyznání víry mají svá specifická zakončení. Zmiňme alespoň dvě nejdůležitější:

a) citace příslušné (vykládané) části Kréda¹⁸² a

¹⁷⁹ „To, co zde apoštol uvádí, nejsou jeho vlastní slova. Jde o souhrn evangelia, o nejstručnější výpočet nejdůležitějších skutečností, který už tehdy měla počáteční církev pevně sestaven jako kratičkový a pádný výraz své víry a vyznání.“ (Veselí, 11.11.1956)

¹⁸⁰ „Věřím v Boha – tak začíná naše vyznání. Kolikrát jsme se k tomu již i před lidmi přihlásili, a možno říci: s jistou hrdostí! Ale bratři a sestry, uvážili jsme, co to říkáme?“ (Veselí, 24.6.1956)

¹⁸¹ „Co je toto za slovo? S tím máme být srozuměni, to máme přijmout? Že nejsme svobodní, že nejsme svými pány, že nemůžeme o sobě rozhodovat, že nás někdo jiný koupil a nakládá s námi jako se svým vlastnictvím? Vždyť všechno úsilí člověka – právě těch nejlepších synů lidstva – naopak se bere za tím, abychom se vymanili ze všeho, co pocítujeme jako útlak...“ (Veselí, 9.9.1956)

b) citace dosud nepoužitého biblického textu.¹⁸³

První způsob zakončení se – vzhledem k celkovému tématu – nabízí takřka sám od sebe. Prosvítá zde kazatelovo přání, aby společenství, které si vyposlechlo jeho kázání, nezůstalo pouze u chvilkového přitakání jeho slovům a tím tedy i části apoštolského vyznání, ale aby si je přisvojilo, nechalo se jím oslovit, chtělo nad ním v příštích chvílích svého života přemýšlet, případně se na něj znovu upamatovalo.

Ano, Hájkovi bytostně leží na srdci, aby se toto „všekřesťanské“ vyznání nestalo pouhým liturgickým prvkem, který se poslušně avšak bez „záchvěvu srdce“ odříkává při konfirmaci a poté před večeří Páně. Nikoli, ono vyznání musí křesťané žít!¹⁸⁴

S druhým – rovněž velice často užitým – závěrem však přicházejí interpretační problémy. Pouze v jednom kázání¹⁸⁵ této sbírky Hájek opakuje biblický text, na kterém postavil celé kázání.

Je pravda, že tento způsob psaní závěru kázání se objevuje i v jiných sbírkách kázání.¹⁸⁶ Nabízí se tedy velice neproblematické vysvětlení, že zkratka jde o kazatelem navyklý a příležitostně užívaný styl. Tímto bychom celý problém elegantně „smetli ze stolu“.

Nabízí se však jiné – o mnoho hlubší – vysvětlení. Právě v takovém stylu psaní a pronesení závěru Hájek svým posluchačům možná dává nahlédnout do pravého smyslu a významu Kréda. Apoštolské vyznání vzniklo jako hutná systematická reflexe biblickými texty podložené křesťanské víry. Nemůžeme jej pokládat za creatio ex nihilo.

¹⁸² „Bratři a sestry, nelze se vzdát víry ve vzkříšení Pána Ježíše Krista. Vzdali bychom se všeho, co evangelium činí evangeliem; vzdali bychom se celého svého vykoupení. „Třetího dne vstal z mrtvých“ – jest i naše vyznání. Amen.“ (Veselí, 6.1.1957)

„Věřím v Ježíše Krista – Pána našeho.“ I v tomto článku našeho přesvědčení jest radost – přestože se mnohému může zdát, že vyznáváme své otroctví. Ano – ale jakému Pánu! Otrok Kristův je svobodnější než mocní světa.“ (Veselí, 9.9.1956)

¹⁸³ „Není již žádného odsouzení těm, kteří jsou v Kristu Ježíši (Ř 8,1). Takový jest dar kříže. Amen.“ (Veselí, 4.11.1956)

¹⁸⁴ O nutnosti křesťanského vyznání pojednáme následně.

¹⁸⁵ Veselí, 10.6.1956; text: Ř 10,10

¹⁸⁶ Např. konfirmační kázání z Veselí, 13.7.1958 má ve svém základu oddíl z 2 Te 2,13b-14, v závěru však Hájek cituje 2K 13,5. Takových případů bychom našli mnoho.

Rozhodneme-li se tedy nahlédnout jeho biblický základ, zjistíme, že je velice rozmanitý a mnohohlasý. Vždyť i taková část Apoštolského vyznání, jako je „...byl ukřižován, umřel, byl pohřben“, má svou podporu ve čtyřech evangeliích; o dalších novozákonních odkazech nemluvě. Lapidárně řečeno: jedna pasáž Kréda se nekryje pouze s jednou pasáží bible. Proto můžeme a máme číst mnohá biblická svědectví, abychom z mnoha stran nahlédli a promysleli tu kterou výpověď Kréda. Hájek tak vyzývá ke čtení a promýšlení samotného Písma.

4.6.6 Personae

Ve svých kázáních obecně Hájek samozřejmě nejčastěji užívá první osoby plurálu.¹⁸⁷ Ani tato sbírka není v tomto směru výjimkou.

Na tomto místě však zmiňme jednu zvláštnost, která se objevovala již v předešlé sbírce Hájkových kázání: první osoba singuláru.¹⁸⁸ Zde však má – podle mého soudu – vážné teologické oprávnění.

Celé Apoštolské vyznání začíná slovesem v první osobě singuláru: „Věřím“. Je to naznačení vyznavačského postoje, který zaujímá jednotlivec (nejčastěji) ve společenství církve a před samotným Bohem. V tom spočívá jeho váha a význam. Není možné skrýt se v davu věřících, není možné vyhnout se podání vlastního počtu víry.¹⁸⁹ Když vyslovuji Krédo, musím stát za tím, co říkám.

Zdá se, že Hájek užívá v těchto kázáních první osoby singuláru, kterou právě jen pro tuto sbírku kázání můžeme pracovníě nazvat „Já vyznavačské“, aby zdůraznil „pevný“¹⁹⁰, existenciálně zakotvený

¹⁸⁷ „Mesiáš Boží musel být trpícím, pokorným Mesiášem. Neboť my nejsme nevinní trpitelé bez úhony, které by stačilo jen osvobodit od útlaku a postavit na světlo jasného práva. My jsme provinilý, do hříchu zašlý lid: náprava věcí žádá nejprve naší nápravu, odpuštění a shlazení našich vlastních vin.“ Trpící, za nás se obětující, naše nepravosti na sebe beroucí Kristus jest jediným Mesiášem, jaký nám může pomoci.“ (Veselí, 19.8.1956)

¹⁸⁸ Např.: „Věřím v Boha Otce všemohoucího.“ A proto mám právo na velikou jistotu vůči veškeré špatnosti.“ (Veselí, 29.7.1956)

¹⁸⁹ V tomto případě nesejde na faktu, že jsme se Krédo učili zpaměti před konfirmací, a tedy že není našim originálním vyznáním víry. Zde předně nejde o věroučný obsah, ale o existenciální postoj.

¹⁹⁰ Slovo „pevný“ je v uvozovkách z toho důvodu, že v žádném případě nechceme dezinterpretovat Hájkovo pojetí víry. Hájek si velice dobře uvědomuje, že víra sama

postoj víry. „Proti všemu, co si lidé bohem představují, o čem diskutují, čím se obírají, jsem poznal, že jest jeden, který jediný opravdu jest; který jediný vskutku jest Bůh.“¹⁹¹

Je nezbytné nakonec zmínit, že nejčastěji této osoby užívá ihned za citací příslušné (vykládané) pasáže Kréda. Dochází tak k bezprostřední teologické inovaci a apologii, tedy k předložení nového a současného smyslu klasického vyznání nejen do řad církve a také k projasnění víry, která se nezavírá před světem.¹⁹²

4.6.7 „Věřím...“ (nezbytnost křesťanského vyznání víry)

Tohoto tématu jsme se dotkli již v předchozím oddílu. Nyní jej rozebereme systematicky. V prvním kázání této sbírky¹⁹³ se Hájek především zabývá nutností a nezbytností křesťanského vyznání. Nachází se v něm jakýsi hermeneutický klíč k dalším kázáním. Než se křesťané spolu se svým kazatelem začnou zamýšlet nad obsahem Kréda, musí si předně ujasnit důvod vyznání víry. „Proč“ a „k čemu“ Krédo stojí (nikoli kvalitativně nýbrž chronologicky) před „co“ a „jak“ v Krédu.

Křesťanské vyznání víry má – podle Hájka – v podstatě tři „adresáty“ (či skupiny adresátů):

- a) Já (křesťan sám),
- b) my (církve) a
- c) vy (svět).

V krátkosti pojednejme o každém z těchto „adresátů“. Vyznáním víry si křesťan předně ujasňuje svou vlastní víru. Dokud ji neverbalizuje, netematizuje, její obsah zůstává matný, mlhavý. „Máme-li obavy z projevení své víry, dejme si pozor, zda to není proto,

je dar Ducha svatého – tedy i její pevnost, stálost, rozhodnost závisí na milosti Boží. To nás však v žádném případě neopravňuje přistupovat k víře a jejímu verbálnímu vyjádření laxe a indiferentně.

¹⁹¹ Veselí, 24.6.1956

¹⁹² „Věřím v Ježíše Krista“. Věřím, že zaslíbený Mesiáš není vysněnou touhou zubožených duší; že řeč o Pomazaném Hospodinovu není krásná a neskutečná pohádka, jakou se utěšují nuzní a zbědovaní; že zvěst o Králi Božím, nastolujícím pravý řád nebe a země, není z říše mythů a snů – ale že se stalo pravdoucí pravdou: Mesiáš, Kristus přišel.“ (Veselí, 19.8.1956)

¹⁹³ Veselí, 10.6.1956

že vlastně nemáme jasno, co a v koho věříme, a evangelium zaměňujeme za nějakou povšechnou náboženskost.“¹⁹⁴ Navíc to, co křesťan nahlas a veřejně vyzná jako svůj počet z víry, již může pouze obhajovat, vysvětlovat, bránit atd., ovšem v žádném případě ono vyřčené vyznání nemůže vzít zpět. „Teprve vyznáním navenek беру na sebe odpovědnost za své přesvědčení, přiznávám barvu a nemohu ji libovolně zase měnit.“¹⁹⁵ Hájek nezbytnost veřejného vyznání víry přesvědčivě opírá o Boží sebezjevení v Ježíši Kristu. Bůh nezůstal v ústraní, vystoupil ze svého tajemství. Dal se poznat člověku. Proto ani my – jestliže na této jeho milosti participujeme – nemůžeme skrývat svou víru a kvůli svým bližním ji vyznávat.¹⁹⁶

„Není náhodnou skutečností, že znovu a znovu ve svém putování Kristova církev formuluje své vyznání. Je možno dokonce měřit tep její životnosti podle tohoto jejího úsilí.“¹⁹⁷ Ano, církev hyne, pokud se nesnaží nově a nově formulovat své vyznání víry. Absence nových vyznání je – podle Hájka – dokladem toho, že křesťané ztratili touhu o víru zápasit. Kvůli životu církve samé je tedy nezbytné, aby svou víru vyznávala.

A do třetice je nevyhnutelné, aby církev vyznávala svou víru tváří v tvář nevěřícímu světu. Je zajímavé, že na tomto místě Hájek nemá na mysli vyznání víry za účelem obrácení „světa“. Jde mu daleko více o to, abychom svým mlčením nezapřeli našeho Pána Ježíše Krista. „Když jsme dotazováni, abychom vydali počet a přiznali, či jsme – smíme snad potom mlčet, stydět se za toho, kdo nás vykoupil, a zapřít toho, který se k nám přiznal?“¹⁹⁸

Zdá se, že zde Hájek naznačuje jak konkrétní sborovou situaci, tak dějinnou situaci církví „východního bloku“.¹⁹⁹

¹⁹⁴ Veselí, 10.6.1956

¹⁹⁵ Veselí, 10.6.1956

¹⁹⁶ „Necháváme-li si víru pro sebe a nevydáváme o ní svědectví před druhými, zapíráme to, že se Bůh člověku zjevil a že chce být poznán, nikoli skrýván. Nemá se o něm mlčet, má být o něm řeč.“ (Veselí, 10.6.1956)

¹⁹⁷ Veselí, 10.6.1956

¹⁹⁸ Veselí, 10.6.1956

¹⁹⁹ Domnívám se, že v současné době je v kázáních naopak daleko více akcentováno vyznání víry za účelem obrácení našich bližních. Žijeme v postmoderní době, která na jednu stranu přeje lidské religiozitě, na druhou stranu pranýřuje ty, jejichž

4.6.8 Marie a Pilát: lidé v Krédu

Nastínili jsme předpoklady porozumění křesťanskému vyznání – jak je to s jeho nezbytností a nepostradatelností. Nyní se přímo nabízí obšírné teologické pojednání o vlastní teologii této sbírky Hájkových kázání...

My se však zaměříme pouze na velice specifický problém: jak se to – samozřejmě podle Hájka – má s lidmi (tedy s Marií a Pontským Pilátem), jejichž jména vyslovujeme pokaždé, když vyznáváme Apoštolské vyznání víry? Jaký postoj k nim má křesťan zaujmout? Proč jsou v Krédu vůbec jmenováni?

Marie – matka Ježíšova – je (chronologicky) prvním člověkem, který má v Krédu své nezastupitelné místo. Upomíná totiž na to, že Ježíš Kristus byl pravý člověk. Žádné náhlé vtělení božího Syna, sestup z nebes, nýbrž „křik a pláč a pleny – tak jako se narodilo moje i tvoje dítě, právě tak se narodil i on.“²⁰⁰ A byla to právě Marie, které se Ježíš narodil. Tím však – podle Hájka – veškerá její důležitost pro křesťanskou dogmatiku začíná a končí.

Hájek obšírně popisuje vývoj mariánského kultu.²⁰¹ Ten již s biblickým svědectvím nemá absolutně nic společného. „Sláva, již pozdější doba zvýšila Marii i její panenství, jest už veskrze jen pověra a modlářství.“²⁰² Tento proces je nebezpečný hlavně z toho důvodu, že je „uloupena sláva a čest samotnému Spasiteli Ježíši Kristu a do ryzí víry vmíšena opojná příchut' sebezbožnění...“²⁰³

Jak se tedy má křesťan postavit k této „kontroverzní“ postavě křesťanské víry? „My tedy mějme Marii za prosté děvče galilejské vysočiny, tak velmi podobné našim mladým matkám, se všemi pokušeními a hříchy lidské křehkosti.“²⁰⁴ Hájek neopomene

náboženství vybízí k misii (a tím napadají pluralitu). Dnešní křesťan se setkává spíše s alergií na „pozvání“ druhého než osobní vyznání.

²⁰⁰ Veselí, 7.10.1956

²⁰¹ Hájek v těchto pasážích ani slovem nezavadí o římsko-katolickou církev. Přestože je nad slunce jasně, kterou věrouku kritizuje, netáhne k laciné evangelické „propagandě“. Je věcný.

²⁰² Veselí, 7.10.1956

²⁰³ Veselí, 7.10.1956

²⁰⁴ Veselí, 7.10.1956

vyjmenovat Mariina selhání víry, aby poukázal na její lidskou přirozenost.²⁰⁵ Jde dokonce tak daleko, že upomíná na pochvalné výroky o rodičích Jana Křtitele (L 1,6), přičemž „o Marii není řečeno ani to.“²⁰⁶ Mariin význam v Krédu je pouze sekundární, služebný.²⁰⁷ Mějme ji tedy „za sestru Marii, jako by sedávala zde mezi námi – stejně žasnoucí a stejně také závislá na tom divu: Tento muž, o němž sama ví, že ho porodila, jest nás všech i její Pán a Spasitel!“²⁰⁸

Druhým člověkem, jehož jméno vyslovujeme v Krédu, je Pontský Pilát. Jeho místo v Apoštolském vyznání je na první pohled ještě méně samozřejmé a srozumitelné. Podobně jako Marie i on však upomíná křesťany, že spása, která se jich v Ježíši Kristu bytostně týká, se neděje stranou tohoto světa a jeho dějin. Hájek to vyhrocuje slovy: „Jen si to představte: spasení celého světa je pojednou podřízeno výroku této nuly.“²⁰⁹ Skrze Marii se Ježíšův život otevírá, skrze Piláta naopak uzavírá.²¹⁰

To však není všechno. Pro Hájka z toho plynou především dva teologické důsledky. Na Pilátovi předně evangelisté ukazují hloubku odcizení Boha a jeho lidu! Pilát by byl ochoten Ježíše propustit, zatímco židé volají po jeho ukřižování. Není to v žádném případě projev antisemitismu.²¹¹ Hájek zde ukazuje na propast mezi člověkem a Bohem, která se odehrává v utrpení Ježíše Nazaretského a již sekunduje právě Pilát.

Druhý teologický důsledek je „děs cizí moci nad životem člověka... moc světa, která může vzít do rukou naše osudy, náš život a smrt.

²⁰⁵ L 2,48-50; Mk 3,21.31-35

²⁰⁶ Veselí, 7.10.1956

²⁰⁷ „Ne Marie a její panenství: Ježíš Kristus a jeho vtělení jest vlastním poselstvím tohoto článku vyznání a jeho nejpodivuhodnější div.“ (Veselí, 7.10.1956)

²⁰⁸ Veselí, 7.10.1956

²⁰⁹ Veselí, 28.10.1956

²¹⁰ „Zde jsou překvapení a usvědčení z omylu všichni myslitelé, kteří si Božskou dokonalost nedovedou představit ve spojení s ničím časným; kteří přemítají o Bohu naprosto věčném, naprosto duchovním, naprosto neměnném, naprosto vyvýšeném nad kolotáním a převraty světa.“ (Veselí, 28.10.1956)

²¹¹ K něčemu takovému by se Hájek nikdy nesnížil. V některých kázáních (např. Veselí, 7.11.1954; text: Ko 2,13-15) horlí pro lepší vztahy křesťanů a židů (jsou-li vůbec – nedlouho po holocaustu – možné).

Hrůza politiky, hrůza režimu.“²¹² Zde se Hájek dotkl velice ožehavého a aktuálního tématu. Ano, na jednu stranu je státní aparát i se svou mocí součástí Božího plánu. Na druhou stranu říká přímo, že „pouhá skutečnost moci svěřené do rukou lidem, skutečnost moci lidí nad lidmi, je tak neobyčejně povážlivá a ošemetná a nezřídká se proměňuje v tisíceré bezpráví!“²¹³

A právě na Ježíši Kristu, na tom, který byl podle práva nevinný a přece se stal obětí politických zájmů židovských i římských vrchností, se ukazuje zvrácenost lidského panování v tomto světě.²¹⁴

4.7 Cesta Izraele (1957)

4.7.1 Základní charakteristika

„Cestu Izraele“ Hájek napsal a kázal veselskému sboru v období mezi 19.5.1957 a 3.11.1957. Tato sbírka čítá celkem 16 kázání, která nebyla pronesena kontinuálně. S přibývajícím časem se objevují mezi jednotlivými kázáními stále větší mezery.

4.7.2 Základ kázání

Jak již sám název sbírky napovídá, Hájek psal tato kázání na základě knihy Exodus. Neprobral ji celou (poslední kázání se zabývá Ex 24), a rovněž ani prvních 24 kapitol knihy Ex není vyloženo v celku. Jedná se tedy o lectio semi-continua. Tento postup je nanejvýš logický. Hájek by musel pokaždé kázat na 1,5 kapitoly Ex, což je takřka nemožné, a pokud přece jen možné, potom bezohledné vůči posluchačům.

Těžko lze odhadnout, zda Hájek zamýšlel probrat se celou knihou Ex, či zamýšlel zakončit ji Ex 24. Domnívám se však, že (zvláště

²¹² Veselí, 28.10.1956. Prof. Filipi mě upozornil, že na onu neděli připadl (nyní nazývaný) Den české státnosti. Tento fakt podtrhuje jednak Hájkovu statečnost jednak aktuálnost jeho kázání.

²¹³ Veselí, 28.10.1956

²¹⁴ „Tak stojí Ježíš v jedné řadě s těmi nesčíslnými poníženými a utlačenými, kteří mocným za spravedlnost nestojí, anebo jest i nezáhodno jim ji přát – takže se vůči nim politické uspořádání světa obrací v útisk a bezpráví.“ (Veselí, 28.10.1956)

exegetické) důvody jsou k takovému rozhodnutí nasnadě. Jak forma tak obsah Ex 25-40 nejsou „nakloněny“ k souvislému čtení (ani lectio semi-continua). Tím samozřejmě nechci tvrdit, že Ex 25-40 nelze pojmout za základ kázání.

Zaměříme se však v krátkosti ještě na texty Ex, které Hájek za základy svých kázání ne zvolil. Texty, na něž Hájek nekázal, v podstatě můžeme roztřídit do dvou kategorií na:

- a) ty, ve kterých je zhruba opakována předchozí (Hájkem již za základ kázání užitá) biblická látka²¹⁵ a
- b) ty, které jsou vykladačsky velice obtížné a jejich svědectví je (zřejmě dle Hájkova mínění) v onu chvíli uzavřeno.²¹⁶

Vynechané pasáže knihy Ex jsou však (po formální stránce) v naprosté menšině. Z části je to proto, že některá kázání mají ve svém základu např. více než 1 kapitolu.²¹⁷ V této sbírce se taktéž nachází vůbec největší rozsah biblické základy, jakého kdy Hájek (v rozmezí let 1950-1959) užil: Ex 7-10.²¹⁸ Aby takovou šíři zvládl, vybral nejprve podstatné části a poté je rozdělil na 6 oddílů.²¹⁹ První tři četl v rámci 1. čtení, druhé tři jako základ kázání.

Bez zajímavosti rovněž není způsob, jakým se Hájek vyrovnal s kázáními na Desatero. Věnuje mu pozornost celkem ve třech kázáních a to v takovémto pořadí:

- a) Ex 20,5-6 (druhou polovinu 2. přikázání),²²⁰
- b) Ex 20,2-3 (1. přikázání)²²¹ a
- c) Ex 20,13-16 (6.-9. přikázání).²²²

Za prvé se tedy nedrží pořadí, v jakém se jednotlivá přikázání nacházejí v biblickém textu. Za druhé vynechává 4., 5. a 10. přikázání. Z jakých důvodů Hájek učinil takováto exegeticko-

²¹⁵ Např. Ex 17, jehož kérygma je takřka totožné s Ex 16 (Veselí, 8.9.1957).

²¹⁶ Např. Ex 4,24-27, jeden z nejznámějších „crux interpretum“ knihy Ex.

²¹⁷ Veselí, 7.7.1957; text: Ex 4,29-6,9.

²¹⁸ Veselí, 21.7.1957

²¹⁹ 1. čtení: Ex 7,8-14; 8,16-19; 9,8-17; text: Ex 8,25-27; 10,7-11; 10,24-29. Tento biblický základ tedy nemá primát co do „počtu“ veršů, nýbrž co do šíře, ze které byl vybrán.

²²⁰ Veselí, 29.9.1957

²²¹ Veselí, 6.10.1957

²²² Veselí, 20.10.1957

homiletická rozhodnutí, nevíme. V kázáních samotných své motivy nenaznačuje.

Na závěr je nutné zmínit fakt, že v základu některých kázání této sbírky se nacházejí biblické texty, které nepocházejí z knihy Ex, avšak korespondují s právě vykládanými texty.²²³ Texty z knihy Ex v tom případě jsou zařazeny do 1. čtení. Taková kázání se však i přesto věnují čistě výkladu Ex.

4.7.3 Úvod kázání

Mnoho kázání úvod postrádá. Jak v případě jiných sbírek, které se zabývají převážně narativními texty (např. Otcové), ani zde se zřejmě Hájkovi nezdají užitečné. Biblický text je natolik obsáhlý, že jakýkoli úvodní komentář by pouze zabíral čas, který posluchači mohou využít k pochopení důležitějších a biblickému textu již vlastních věcí.

Některá kázání přesto svůj úvod mají. Jsou jakousi výjimkou potvrzující pravidlo. Například v kázání na Ex 2,1-10 se Hájek sáhodlouze zabývá vzájemným vztahem Mojžíšových rodičů, jejich možným příbuzenským svazkem a přesně podle reformačního hermeneutického hesla (*Scriptura sui ipsius interpres*) dohledává k tomuto „problematickému“ místu různé biblické texty, které by případně mohly pomoci rozřešit jeho obtíže.²²⁴ Podle mého názoru tímto Hájek promarnil úvodní minuty svého kázání (ve kterých je posluchač ještě schopen vnímat kérygma) na věci druhořadé, ne-li

²²³ Např. Veselí, 8.9.1957; 1. čtení: Ex 16; text: L 4,4b.

²²⁴ „Odšed pak muž jeden z domu Lévi, vzal dceru z pokolení Lévi.“ On se jmenoval Amram, ona Jochebed. Podle 6. kapitoly byla vlastně jeho tetou – což nás uvádí do rozpaků; takový příbuzenský sňatek byl totiž v Izraeli přísně zakázán (Lv 20,19n) – leč by šlo o sňatek švagrovský, kdy se příbuzný ujímal ovdovělé ženy za svého ovdovělého přítele (Rut 4). Nikde se ovšem neříká, že by mezi rodiči Mojžíšovými šlo o takový případ. Ale kdyby tomu tak mohlo být, odstranila by se jedna těžkost. V 1. verši čteme, že si Amram vzal Jochebed za ženu, a ve 2., že se jím narodil syn; sotva nás napadne něco jiného, než že to byl syn prvorozený. Ale najednou ve v.4 čteme o „sestrě jeho“, zřejmě už dospívající, ne- dospělé dívce; a ve 4. kapitole se dovidáme o Aronovi, starším bratru. Nejsou to tedy sourozenci novorozeného syna z předešlého manželství, snad po prvé ženě Amramově? Ovšem 6. kapitola (a také Nu 26,59) přičítá všechny tři děti Jochebed. Máme-li se toho držet, nezbyvá než 1. verši rozumět ne jako sňatku, uzavření nového manželství, nýbrž jen jako spojení mezi manželi dávno už spolu žijícími.“ (Veselí, 26.5.1957)

přímo podřadné. Je však ještě možné, že se problematičnost tohoto biblického místa ve veselském sboru zmiňovala a některé jeho údy trápila. Potom bychom snad mohli mluvit o užitečnosti takového úvodního pojednání. Do jaké míry však věta „podle 6. kapitoly byla vlastně jeho tetou – což nás uvádí do rozpaků“²²⁵ generalizací odrážející skutečnost, nemůžeme doložit.

V jiných úvodech Hájek stručně rekapituluje předešlé kázání.²²⁶ To naopak považuji za velice prospěšné, za využití jednoho důvodu samotného bytí lectio continua.

4.7.4 Závěr kázání

Závěry těchto kázání se nijak nevymykají standardům kázání jiných sbírek. Hájek zřídka kdy užívá závěrečné pareneze. Spíše docházejí uplatnění indikativní výpovědi²²⁷ nebo řečnické otázky²²⁸. Občas Hájek využije biblický citát, který se tématicky vztahuje k danému kázání.²²⁹

4.7.5 Analytický či syntetický psaná kázání?

Kázání jsou psána analytickou formou, tedy jakožto homilie. Je to – vůči biblickému textu – naprosto adekvátní přístup. Navíc je téměř nepředstavitelné, aby na takový rozsah biblického základu, jako je např. celá 1 kapitola, byla uplatněna syntetická forma. Hájek by musel vybrat jednu jedinou myšlenku, jeden či dva verše, kterým by se nadále (z více úhlů) věnoval. Popřel by tím však strukturu textu jako takovou.

Narativní forma biblického textu se jinému než analytickému přístupu nepodvoluje. Není třeba ji redukovat na jednu výpověď, ani

²²⁵ Veselí, 26.5.1957

²²⁶ „Bratři a sestry, ocitáme se v jedné z nejtěžších chvil Mojžíšova života. Mojžíš tedy na přání Hospodinovo opustil pohostinství Madiánské a vrátil se do Egypta, ke svým trpícím bratřím...“ (Veselí, 7.7.1957; text: Ex 4,29-6,9)

²²⁷ „Ne, bratři a sestry, již nemůžeme zpět – leč bychom sami sebe navždycky ztratili. Amen.“ (Veselí, 6.10.1957)

²²⁸ „Což není Kristovo evangelium pravda? A což pravda může nezvítězit? Amen.“ (Veselí, 30.6.1957)

²²⁹ „Koho pošlu a kdo nám půjde?“, praví Pán. Amen.“ (Veselí, 20.10.1957)

ty (podle kazatelova názoru) druhořadé opomenout. Narativní text žádá nové a nové převyprávování. V tom - a v ničem jiném - je jeho síla. Posluchači jsou konfrontováni s příběhem, který chce být součástí i jejich vlastního života, chce je ovlivňovat, přetvářet, vlévat naději a ukazovat - mnohdy netušenou - cestu. Tím biblická vyprávění jako taková požadují po posluchačích, aby je oni sami převyprávěli (inovovali, uvedli znovu v bytí) svými vlastními životy.

4.7.6 Izrael – Církev

Ve svých kázáních Hájek naprosto svobodně přechází od Izraele pod egyptskou knutou k Církvi 20. století. Nevidí v tom žádný problém. Zřejmě vychází ze dvou předpokladů:

- a) biblické svědectví je zde především proto, aby jej Církev četla a naslouchala mu a
- b) boží lid se sice mění, ale co se zůstává, je struktura zla, které tento lid likviduje a Hospodin, který jej z jeho spárů vytrhuje.

Je to zvláště pohnuté a křesťanům všech vyznání nikterak nakloněné období našich národních dějin, kvůli kterému jsou první kapitoly knihy Ex aktuální natolik, že nepotřebují nijak zvlášť sofistikované výklady, aby jim posluchači porozuměli a dokázali je aplikovat do své osobní situace.

4.7.7 Novozákonní komentáře

Hájek na mnoha místech kázání této sbírky užívá „novozákonních komentářů“: Sk 7,17-38 a Žd 11,23-29, tedy ta novozákonní místa, která převyprávují a sumarizují některé dílčí příběhy týkající se Mojžíše a vyjití Izraele z Egypta. Je to jistě velice užitečné pro zdůraznění kontinuity mezi SZ a NZ. Posluchači jsou tak nevnuceně obeznámeni, že NZ nevznikl ex nihilo, nýbrž v jistém smyslu navazuje na SZ.²³⁰

²³⁰ Samozřejmě, že vztah SZ a NZ není bez otazníků. Vedle kontinuity je patrná i diskontinuita SZ a NZ. Tento problém ovšem není předmětem našeho zkoumání.

4.7.8 Církev a Desatero

Desatero je jakýmsi tezovitým shrnutím celého Zákona, který Hospodin prostřednictvím Mojžíše daroval svému osvobozenému a do zaslíbené země kráčejícímu lidu. Hájek označuje Hospodinův Zákon za nejvlastnější poklad Izraele, cíl vysvobození. „Nový život svědků Božích rádu a Boží pravdy jest vlastním cílem vysvobození.“²³¹ A takový život se neobejde bez Hospodinova vedení. Vyvedení z Egypta nebylo samoučelné. Hospodinův lid má žít svobodně podle přikázání svého Osvoboditele.

Při výkladu Ex 20,5-6²³² se převážně snaží poukázat na Hospodinovu „žárlivost“²³³ vůči těm, kteří jeho přikázání nedodrží. Přitom upomíná na Ex 19, kde se Izrael připravuje s bází a třesením na dar Hospodinových přikázání. Co však z této bázně, z tohoto smrtelného chvění zbylo? Dokáže v této době vůbec Církev prožívat alespoň náznak tohoto strachu, když (v neděli z kazatelny) slyší slovo Boží?

„Chápeme tuto neuniknutelnou závažnost Boží řeči? Jest při nás... alespoň něco z bázně, kterou se chvěl před ním Izrael?... Přijde nám na mysl vůbec, že slovo, jež slyšíme, vyřkl sám svatý a živý Bůh?“²³⁴

Hájek je přesvědčen, že namnoze ne. Tato neúcta se mimo jiné projevuje tím, že některá Hospodinova přikázání marginalizujeme a zlehčujeme, například tolerancí rozvodů křesťanských manželství²³⁵ nebo pracováním v den odpočinku²³⁶.

²³¹ Veselí, 29.9.1957

²³² Veselí, 29.9.1957

²³³ „Bůh horlivý – žárlivý“, přeloženo dnešním jazykem. Tvrdé slovo, nad nímž se mnozí zarážejí. Připisovat Bohu žárlivost, vlastnost tak lidskou? Ale bratři a sestry, jak jinak vystihnout jeho lásku, kterou nás miluje opravdově a nelhostejně? Jak jinak vystihnout, že miluje nejen všeobecně a pomyslně lidstvo vůbec, ale právě nás, tebe a mne, které si vyvolil; tak nás miluje, že o nás stojí, žárlí na nás, není mu jedno, zda jsme mu věrní nebo ho zrazujeme?“ (Veselí, 29.9.1957)

²³⁴ Veselí, 29.9.1957

²³⁵ „Jak lehkomyšlně, samozřejmě jsme si navykli dnes hledět na rozchody manželů! Počet rozvodů vzrůstá kolem nás, a my, Kristova církev, se v tom nic, ale pranic nelišíme. Rozvádějí se kazatelé, a zůstávají kazateli, jako by to nic neznamenalo; beze všeho vstupují do nových sňatků, a zdá se, že si z toho nedělají žádné svědomí. Všechno si dovedeme odůvodnit, všechno omluvit. Již se ti dva nemilují – ať se rozejdou! Zamilují se s jiným – ať se vezmou! Jako by nebylo stopy po zápase o lásku, po vědomí kázně, po statečné snaze pokorně nést břemeno omylu, jestliže jsem se ho dopustil. A přece náš Pán tak jasně řekl: „Kdožkoli

Pokud takto křesťané činí (přestupování Hospodinových přikázání), můžou ještě „vskutku vztahovat na sebe zaslíbení jeho lásky? Nepropadli jsme strašnému klamu, jak zde sedíme a jak sem chodíváme, že máme milost zajištěnou, zatímco ji vůbec nemáme?“²³⁷ S touto a jí podobnými otázkami Hájek zakončuje své kázání.²³⁸

4.7.9 Dublety

Nyní porovnáme dvě Hájkova kázání, jejichž základem je Ex 1. Starší kázání bylo napsáno v jistém smyslu jako pokračování sbírky „Otcové“.²³⁹ Mladší kázání je naopak prvním kázáním této sbírky.²⁴⁰

Již při pouhém - výše naznačeném - zasazení obou kázání do širšího kazatelova plánu se ukazuje směr, jakým se ubírají jejich úvody. Úvod staršího kázání srovnává celkovou (děsivou) „atmosféru“, která panuje v Ex 1 s „atmosférou“, která panuje v josefovské novele (Gn 39-50).²⁴¹ Je to pochopitelné: Hájek navazuje na předchozí kázání, a tím využívá jednoho z mnoha kladů, jaké skýtá lectio continua. Mladší kázání naproti tomu nemá na co navazovat, proto Gn 39-50 vůbec nezmiňuje. Spíše můžeme konstatovat, že úvod zcela

propustil by manželku svou – uvodí ji v cizoložstvo; a kdo propuštěnou pojme, cizoloží“ (Mt 5,31). Už neplatí ta slova?“ (Veselí, 29.9.1957)

²³⁶ „Anebo jiná věc: Bereme ještě vůbec na vědomí přikázání o odpočutí sedmého dne? Kolik i zde máme důvodů, vážných, těžkých, nepopíratelných důvodů, že je třeba i v neděli se chopit práce, protože musí být udělána, a protože vynechání jednoho dne by mohlo ohrozit celý výsledek! Ale neklamme se příliš, bratři a sestry; za naším zřeknutím neděle je víc: což to je jenom jeho práce, které nás strhuje? Není nám stejně významným a naléhavým důvodem opuštění společného shromáždění výstava, závody, zájezd a kolik jiných příležitostí? Udělali jsme si prostě snadnou úlevu od tohoto přikázání, protože po našem rozumu není jistě tak důležité jako „nezabiješ nebo „nezcizoložíš“. Ale máme my právo osobovat si rozhodování nad tím, co Pán Bůh ustanovil za důležité nebo nedůležité? Víte, že ve starém zákoně je za porušení soboty trest smrti (Ex 31,14-15)?“ (Veselí, 29.9.1957)

²³⁷ Veselí, 29.9.1957

²³⁸ Poslední věta tohoto kázání zní: „Bereme Boží přikázání dost vážně?“ (Veselí, 29.9.1957)

²³⁹ Veselí, 7.9. 1952

²⁴⁰ Veselí, 19.5.1957

²⁴¹ „Zkrátka: všechno bylo docela jiné než dříve... Věk Jozefův odešel. Paměť na to, že Bůh Izraele zachránil Egyptu život, byla umlčena. Nastoupil farao nový, t.j. zcela rozdílný, který o Jozefovi a jeho lidu nechtěl nic slyšet.“ (Veselí, 7.9.1952)

vynechává a začíná rovnou výkladem příslušného biblického textu.²⁴² I to je správné řešení.

Bez zajímavosti rozhodně není rozdílnost výkladu Ex 1,16, tedy faraónova příkazu zabít každé nově narozené dítě mužského pohlaví. Čeho chtěl farao tímto hrůzným nařízením docílit? Ve starším kázání se Hájek domnívá, že tímto chtěl farao Izraelcům zabránit předkládání bohoslužebných obětí Hospodinu. Obětovat Hospodinu mohl jen Izraelec mužského pohlaví. Šlo tedy o likvidaci izraelského náboženství. „Tak by ovšem náboženství přestalo být skutečným životem a stalo se pouhou naukou a ideou a muselo by brzo zaniknout v prázdnu.“²⁴³ Mladší kázání sice dochází ke stejnému cíli, ovšem jinou cestou. „Dcery si můžeme vzít za služby i za souložnice, mohou nám i děti rodit – ale nám, ne sobě“, praví si pro sebe v Hájkově mladším kázání Egyptaně. Jde o to, že na základě fyzické likvidace izraelských mužů by se Izraelské náboženství stalo náboženstvím, které budou střežit ženy. Nebude se tedy týkat veřejné sféry, ale „do pokojíků matek bude zatlačeno, stane se vyprávěním chův... zůstane záležitostí dětství, vzpomínek a osobních citů.“²⁴⁴

Ve starším kázání se Hájek pokouší řešit problém zla ve světě (theodicea). Když začne Izrael strádat pod egyptskou knutou, ne jeden si může položit otázku, zda Bůh vůbec jest a pokud vůbec jest, jak to, že na nás zapomněl. Takové otázky by si samozřejmě Izraelec nikdy nepoložil. Hájek zde evidentně aplikuje biblické svědectví na současnou dobu. Problém se pokouší řešit tak, že poukazuje na Boží svatost. Kdo takto přemýšlí, upíná se k falešnému bohu, bohu jeho představy, modle, a nikoli k Hospodinu, který „má svoje plány v rukou a neřídí se podle našich návrhů. Až bude chtít, povstane a vykoná své dílo.“²⁴⁵

V mladším kázání zase řeší problém zrady. V takové tísnivé situaci, v jaké se nacházel Izrael (a v jaké se nachází soudobá Církev),

²⁴² „Tón zřejmého uspokojení cítíme ze 7. verše, jímž se zaznamenává situace v Egyptě...“ (Veselí, 19.5.1957)

²⁴³ Veselí, 7.9.1952

²⁴⁴ Veselí, 19.5.1957

není zrovna nemyslitelné, že některé údy zradí, popřou věrnost Hospodinu a přejdou na stranu utlačovatelů. Hájek však tvrdí, že tím tito „zrádci“ ničeho nedosáhnou, ba naopak, budou v opovržení v očích obou stran. „Egypt“ si vždy ve chvíli pro něj kritické vzpomene, na které straně původně stáli tito zrádci, nehledě na ty, kteří zůstali věrní. Ti již nebudou ochotni přijmout odpadlíky zpět. „Nevyplácí se zrada. Mnohokrát ověřená zkušenost ukazuje: tak bys jen ztratil to největší, co máš – a nic bys nezískal; zrádce nikdo nepřijme; ještě po letech znova bys slyšel: tys také býval mezi nimi!“²⁴⁶

Vzhledem k tomu, že oba problémy se nevztahují přímo k biblickému textu, dovolíme si tvrdit, že nám zde Hájek poodhalil konkrétní situaci veselského sboru.

Všimněme si nakonec ještě závěrů obou kázání. V závěru staršího kázání se Hájek snaží vlévat naději do svých posluchačů. Ujišťuje je, že právě Hospodin je Bůh, kterého se vyplatí očekávat uprostřed hluboké beznaděje. Závěr mladšího kázání je naprosto strhující a osobně jej pokládám za jeden z nejvíce vydařených závěrů Hájkových kázání vůbec. Hájek zde vyzývá obě (znenárodně) strany: svět, aby si dával pozor na neviditelného Boha, když se pokouší definitivně zničit Církev a Církev, aby v těžkých dobách nedoufala v nikoho a v nic jiného, než v onoho neviditelného Boha.²⁴⁷

²⁴⁵ Veselí, 7.9.1952

²⁴⁶ Veselí, 19.5.1957

²⁴⁷ „S dvojím poučením odtud vycházíme. S poučením pro svět: Dejte si pozor na Boha – i když v něho nevěříte! Je to divná skutečnost. Postaví se vám do cesty, ač ho nevidíte, bude vám překážet, ač nevíte čím, vymstí se vám nedbat ho, ač nevěříte že jest. Můžete církev zbavit moci, slávy i bohatství, můžete jí vzít všechno, co jí nepatří – a budete nástroji Božími. Ale když ji bezbrannou sevřete ke konečné likvidaci, stanete proti neznámé síle. Jak ubohá, nevěrná, opovržená hodná církev kolikrát jest – a přece ji ještě nikdo nezničil. Do toho se nepouštějte: to je boj, v němž lze marně vykrváčet! – A poučení pro církev: Zdali my skutečně věříme v moc ochrany neviditelného Boha? Zdali také se neohlížíme po zbraních světa, po viditelných obranách zákona, četníka a školy, zdali se nám nestýská po časech, kdy jsme tyto opory měli? Bratři a sestry, to nejsou opory, které sluší církvi věřící ve všemohoucího Boha! Právě svou bezbranností, svou vnější nezajištěností máme vydávat svědectví Bohu, jemuž jsme uvěřili. Církev politikařící, církev mocensky zabezpečená, je ohavností Bohu a musí se připravit na mnohé ponížení. Vira má odvahu zůstat beze zbraní i lsti. Amen.“ (Veselí, 19.5.1957)

Celkově je možné konstatovat, že mladší kázání je mnohem zralejší a více promyšlené (jak formálně tak obsahově) než kázání starší.

4.8 Křesťan a peníze (1958)

4.8.1 Úvodní poznámky

Stejně jako v předchozí sbírce, i zde není probírán kontinuálně (lectio continua) nebo alespoň z části (lectio semi-continua) jednotný biblický text, nýbrž jedno téma, ke kterému Hájek teprve druhotně dohledává biblické texty. Jedná se tedy o seriál. Námětem zde Hájkovi posloužila problematika vztahu křesťana k hmotnému majetku (potažmo jeho finanční složce). Toto téma v církvi (stejně jako i v necírkevním prostředí) nikdy nepřestalo a zřejmě nepřestane být aktuální.²⁴⁸

4.8.2 Základní charakteristika

K této sbírce náleží celkem 13 kázání, z nichž pouze 2 jsou ztracena. Všechna byla pronesena během roku 1958 (první z nich 5.1.1958 a poslední 7.9.1958). Již z časové extenze je patrné, že je Hájek nekázal neděli co neděli, nýbrž více než v případě dřívějších sbírek je prokládal jinými kázáními, která se k této sbírce nikterak nevztahovala. Samotný název této sbírky se v průběhu roku změnil z „Křesťan a peníze“ na „Křesťan a majetek“, čímž Hájek nejspíš ustupuje od partikulárního vnímání lidského jmění („peníze“) a nahrazuje jej univerzálnějším pojmem („majetek“).

4.8.3 Základ kázání

Narozdíl od převážné většiny Hájkových sbírek kázání (které se drží jednoho biblického textu) je zde smysluplné zaměřit se na vztah biblického základu kázání k jednotnému tématu. Poměr

²⁴⁸ Vzpomeňme např. jen na četné oddíly Pavlových epištol, které se k tomu vztahují (např. Ř 15,26nn; 1K 16,1n)

starozákonních a novozákonních oddílů, které Hájek použil jako základ svých kázání je velice vyvážený. Nepreferuje pouze jednu z částí Pisma, ale nechává promlouvat k tomuto tématu obě dvě. To samé platí i o biblických knihách (až na případ Jz, kterou bere za základ ve dvou případech). V případě NZ pracoval třikrát se synoptickými evangelií a třikrát s Pavlovými epistolami (1 K, Ga a 1 Tm ²⁴⁹). Dal tedy přednost jakémusi kánonu v novozákonním kánoně. V případě SZ nechybí např. tradicí zaštitěný příběh o ranami stíženém přesto však stále Hospodinu věrném Jobovi (1,1-2,10) nebo „inventura“ Abrahamova majetku (24,34n). Daleko pozoruhodnější jsou však oddíly z již zmíněné knihy Jz. ²⁵⁰

Ještě poznamenejme, že všechny biblické oddíly použité jako základy Hájkových kázání jsou psány v indikativu. Nenachází se zde jediný text ve formě pareneze, což nám v oddíle o závěrech kázání pomůže pochopit Hájkovo odhodlání být práv biblickému svědectví i po formální stránce.

4.8.4 „Všechno“ v jednom kázání

Ve výkladech starozákonních oddílů Hájek nejednou užívá velice pozoruhodné metody. Postupně převypráví buď celou knihu, ze které je vybrán základ kázání, ²⁵¹ nebo narativní celek, ke kterému patříčný základ kázání náleží. ²⁵²

²⁴⁹ Z metodických důvodů zde přiřazuji ověřené deuteropaulinum ke „corpus Paulinum“. V této kapitole totiž nejde primárně o exegetická zkoumání, nýbrž o tradiční rozčlenění biblického kánonu.

²⁵⁰ „Pokolení pak Lévi nedal Mojžíš dědictví; Hospodin Bůh Izraelský jest dědictví jejich, jakož mluvil jim.“ (Jz 13,33)

„A dal jsem vám zemi, v níž jste nepracovali, a města, kterýchž jste nestavěli, v nichž bydlíte; vinic a olivoví, kteréhož jste neštípili, užíváte.“ (Jz 24,13)

²⁵¹ Do této kategorie můžeme přiřadit pouze jedno jediné: kázání na Jb 1,1-2,4, kde na 3 stranách formátu A4 (strojopis) Hájek pojednává o nejdůležitějších momentech celé knihy Job a ještě přitom stačí přemýšlet např. o původu třech Jobových „přátel“ Citujme alespoň úvahu o jednom z nich: „S třetím z nich, Naamatským si, pravda nevíme rady; Naama se jmenují v bibli dvě ženy, jedna dcera Lámechova a jedna Amonitská, a jedno judské město, nepočítáme-li Noemi a různé Námany – těžko říci s kterým z těchto případů by mohl mít spojitost Jobův odpůrce Zofar; k tomu řecký překlad dokonce místo „Naamatský“ čte „Minajský.“ (Veselí, 16.2.1958)

²⁵² Rozsah biblického textu, který ve sbírce Otcové (1951-1952) Hájkovi vystačí jakožto základ celkem 12 kázání, je zde shrnut v jediném. (Veselí, 2.2.1958; text:

I zde platí (ze svého „Sitz im Leben“ vytržený) výrok apoštola Pavla z Ga 5,9: „Málo kvasu celé těsto prokvasí.“ Kromě některých „jeremiášovských“ kázání²⁵³ se s takovým stylem nikde jinde nesetkáváme, proto jej můžeme označit za velice zajímavý a užitečný pokus homiletického výkladu.²⁵⁴ Pokud by však takový styl psaní kázání Hájek užíval často, právem bychom toto počínání museli podrobit kritice.

4.8.5 Úvod kázání

Úvodní slova kázání této sbírky téměř nevybočují z Hájkova kazatelského stylu. Proto si je stručně shrňme do čtyř kategorií:

- a) navázání na předešlé kázání,²⁵⁵
- b) pronesení teze, která je dále rozvíjena,²⁵⁶
- c) převyprávění biblického oddílu²⁵⁷ nebo
- d) uvedení do kontextu (literárního či dějpravného).²⁵⁸

Není bez zajímavosti, že Hájek v úvodu minimálně užívá nějakého příkladu, příběhu či vlastní zkušenosti. Ještě dodejme, že tato „ozvláštňující“ složka kázání je vůbec v Hájkových kázáních zřídka

Gn 24,34n). V kázání o Šalamounově bohatství se setkáváme se stejným přístupem. (Veselí, 9.2.1958; text: 1Kr 3,5-13; 10,23-11,10)

²⁵³ Např. Veselí. 12.4.1953

²⁵⁴ I přesto, že všechna tři kázání Hájek pronesl kontinuálně. Jedná se o Hájkem zamýšlené „sub-téma“: „Bohatí zbožní staré smlouvy“ (Veselí, 2.2.-16.2.1958).

²⁵⁵ „Bratři a sestry, jestliže už nad předešlým podobenstvím (dělníků na vinici Mt 20,1-15) jsem se pozastavili, pak dnes máme před sebou nepochybně podobenství ještě podivnější.“ (Veselí, 12.1.1958; text: Mt 20,1-15)

„Nazaretský Ježíš, ten divný prorok z Galileje, dal najevo věru podivné názory o penězích. Neváhal dát za příklad majitele vinice, který odměňuje ne podle vykonané práce, ale docela svévolně (Mt 20,1-15)! Nestyděl se pochválit nepoctivého šafáře, který na úkor vlastníkův odpouštěl dluhy dlužníkům (Luk 16,1-9)! A tentokrát dojde kolem jeho vlastní osoby k bezprostřednímu střetnutí o cenu peněz.“ (Veselí, 19.1.1958; text: Mk 14,3-9)

²⁵⁶ „O spravedlnosti tedy hovoří toto slovo.“ (Veselí, 12.1.1958; text: Ga 2,21)

²⁵⁷ „1. kniha Samuelova nám ve 22. kapitole vypráví událost, která je opravdu charakteristická...“ (Veselí, 31.8.1958: 1 Tm 2,6). Zde Hájek začíná starozákonním oddílem, který byl v onu neděli zřejmě vybrán jako 1. čtení.

²⁵⁸ „Tato slova nás uvádějí do chvíle, kde se Izrael připravuje k rozdělení země. Bůh splnil své slovo, vypudil ze země nepřátele silnější než byli oni sami a uprázdnil jim místo. Bude to jistě zcela nový život.“ (Veselí, 8.6.1958; text: Jz 13,33)

zastoupená.²⁵⁹ Namísto toho radši užívá jiných biblických míst – tedy „Sola Scriptura“.

4.8.6 Závěr kázání

Na rozdíl od předchozích sbírek²⁶⁰ Hájek opouští imperativní (parenetickou) formu zakončení kázání. Místo toho volí indikativ, a to ve dvou způsobech jako:

- a) ujištění o Božím smilování nebo
- b) poukázání na nové struktury vztahů a způsobů žití na základě Boží milosti.²⁶¹

Tímto Hájek opět potvrzuje jednak svou velikou citlivost k biblickému svědectví, jednak myšlenkovou flexibilitu.

4.8.7 Jaký postoj by měl křesťan zaujmout k majetku?

Hájek na žádném místě netvrdí, že majetek sám o sobě je kořenem všeho zla.²⁶² Jako preventivní ochrana před „perverzí“ vztahu křesťana ke svému majetku však musí působit vědomí, že dárcem veškerého majetku je Stvořitel sám. Tato výpověď víry potom křesťanovi umožňuje:

- a) nevázat se celou svou existencí na vydobyté jmění,²⁶³
- b) ochotně svůj majetek sdílet s těmi, kterým tato „materiální milost“ dána nebyla²⁶⁴ a

²⁵⁹ Výjimku (potvrzující pravidlo) tvoří snad pouze jen sbírka „První stránky Bible“ (1958).

²⁶⁰ Ve velké míře např. v první sbírce Otcové (1950-1951) nebo v jeremiášovských sbírkách (1953;1956).

²⁶¹ Oba přístupy v jednom závěru nalézáme např. zde: „Jen pro lásku, jen pro něho samého bratr miluje bratra, a nikdo se neptá, jaký zisk bude z druhého mít. Neboť všichni jsou chudí sami v sobě, a všichni jsou bez nedostatku zbohaceni od Boha. Dar, milost je zákonem nového věku. Amen.“ (Veselí, 12.1.1958)

²⁶² V kázání na 1 K 4,9-13 se Hájek přiklání k „anti-ironickému“ výkladu Pavlovy řeči ke korintskému sboru.

²⁶³ Zde se můžeme poučit z již poučeného, mnohými trýznivými zkouškami obohaceného Joba: „Teprve teď Job rozumí: To všechno jest mi jen přidáno jako něco, co by nemuselo být. To všechno mi dává Bůh jen z dobrovolné, nezasloužené lásky. To všechno je mi jen přidáno k něčemu neporovnatelně většímu: „nyní i oko mé tě vidí.“ (Veselí, 16.2.1958)

²⁶⁴ „A Izrael jest příkladem Božím světu. Izrael byl povolán k životu uprostřed světa, aby celému světu ukazoval: takto to chodí tam, kde kraluje Hospodin. Bratři a sestry, tu vůbec nejde jen o novou bohoslužbu anebo nějaké svaté pocity; tu jde o nový život. I majetková ustanovení dostává Izrael pro příklad všem – neboť i to patří

c) ujasnit si, že to největší jmění nelze koupit.²⁶⁵

Tyto teze má - podle Hájka - církev ve světě jednak uvést do praxe, jednak hlásat. Nesmíme zapomínat na to, v jaké době byla kázání o majetku pronesena. Jejich hrot je namířen jak proti Marxově učení o ekonomické základně, na kterou se postupně navršují další nadstavby (z nichž jednou je náboženství), tak proti lidským sklonům přehnaně se zabezpečovat na této zemi²⁶⁶. Zakončeme tedy tento oddíl Hájkovými polemicky orientovanými slovy: „A přece v Izraeli kněží jsou: bez zásluh o výrobu, bez nároků na majetek... živeni láskou Boží a vírou lidu. A právě v tom... jest jejich poslání: levité jsou živým protestem proti všeplatnosti hospodářského hlediska.“²⁶⁷ Tato slova nepozbyla nic ze své aktuálnosti ani v dnešní době.

4.8.8 „Kristus – konec zákona směny“²⁶⁸: majetková vyrovnání mezi člověkem a Bohem

Hájek však nezůstává na povrchu. Jako zkušený biblista si je velice dobře vědom toho, že při reflexi vztahu Bůh - Izrael, potažmo Kristus - Církev přejímali bibličtí svědkové nomenklaturu z různých oblastí života. To radikálně nové, jímž je Boží vykročení k člověku, je třeba vysvětlit srozumitelně – tedy na základě přeznačení staršího „slovníku“. A ani oblast finančnictví nebyla z tohoto procesu vyňata.²⁶⁹

k životu. Není, nesmí být jeho cílem získat, nahromadit, nahospodařit si; mnohem spíše – hledat tvář bližního. Boží láska se staví proti zákonům jmění.“ (Veselí, 26.1.1958)

²⁶⁵ Toto pochopila např. žena, která v Betany pomazala Ježíše drahou mastí (Mk 14,3-9): „Láskou se přiblížila k tajemství, které vám, uvažujícím bez ustání ještě dle zákona hodnoty a ceny, zůstává uzavřeno... Podle zákona hodnoty a směny nečiní přece nikdo nic dobrovolně, nikdo nic zadarmo; vše jen výměnou, jen „něco za něco“...“ (Veselí, 19.1.1958)

²⁶⁶ Na tento druhý aspekt Hájkových „filipik“ proti nad-hodnocení majetku mě upozornil prof. Filipi s poukazem na tehdejší dějinné souvislosti, jichž se Hájek zřejmě nepřímo dotýká.

²⁶⁷ Veselí, 8.6.1958

²⁶⁸ Takto Hájek nazval jedno z kázání této sbírky (Veselí, 31.8.1958; text: 1 Tm 2,6)

²⁶⁹ „A toto dílo Ježíše Krista je vystiženo slovem: „dal sebe samého mzdu za vykoupení“. Bratři a sestry – proč taková slova? Mzda, vykoupení – proč taková všední, špinavá slova ze světa peněz a obchodu vnášet do vznešeného díla spasení? To je mnohému kamenem urážky. A přece bible docela záměrně, úmyslně sahá k těmto tvrdým a nepěkným slovům. Jsou vzata z obchodu s otroky...“ (Veselí, 31.8.1958)

Teologicky velice hutně tuto problematiku reflektuje apoštol Pavel. Ten „nemilosrdně“ poukazuje na milosrdenství Boží, na jehož základě jsme (skrze život a smrt jeho Syna) s ním smířeni (Ř 5,6-11). Bylo za nás zapláceno výkupné²⁷⁰ (1K 6,20), získali jsme svobodu Božích dětí (Ř 8,16n).

Vědom si tedy hlubší roviny některých (novozákonních) výroků, Hájek vybírá za základ svých kázání „o majetku“ takové texty, u kterých zřejmě zůstalo téměř do poslední chvíle kázání posluchačům zastřeno, jak se vlastně k danému tématu vztahují.²⁷¹

Takovým textem je např. Ga 2,21: „Jestliže jest ze zákona spravedlnost, tedy Kristus nadarmo umřel.“ Hájek se zaobírá obecně lidskou touhou po sebe-ospravedlnění (lhostejno zda se vyskytuje u křesťanů nebo nevěřících). Pokud však živíme v sobě tyto tendence, oběť Božího syna za naše provinění byla vskutku zbytečná a my „de iure“ propadáme Božimu hněvivému soudu. Zde se tedy dostáváme k onomu teologickému prohloubení majetkových vztahů. Sebeospravedlnění se Hájkovi jeví jako snaha člověka poukázat na majetek skládající se z vlastních schopností, na jmění z dobrých skutků, na poklad pokojného srdce atd. Pokud však zůstáváme v tomto smýšlení, snažíme se koupit Boží milosrdenství, které je však příliš drahé na to, abychom jej mohli na základě vlastního deposita vlastnit. Avšak „Ježíš... ruší zákon směny a odplaty. Nastoluje milost a odpuštění. Neumřel nadarmo: pro nás umřel, pro nový život stvoření. Ať jsi se jakkoli provinil... chce tvé dluhy škrtnout.“²⁷²

²⁷⁰ „Ale Ježíš „vydal sebe samého za mzdu na vykoupění za všechny“ – a od té chvíle obětující se láska vyvrátila všechno právo zákona směny. Učinil to „na osvědčení časem svým“: na svědectví, že starý čas, čas prodeje a koupě, je u konce, a nastává čas nový, pravý věk Boží, věk milosti, která sama sebe dává zadarmo.“ (Veselí, 31.8.1958)

²⁷¹ Tento kazatelův „strategický“ tah mj. jistě podporuje udržení pozornosti posluchačů, kteří v napětí očekávají průběh základu kázání a kázání samotného.

4.9 První stránky Bible (1958-1959)

4.9.1 Základní charakteristika

„První stránky Bible“ – tato sbírka čítá celkem 13 kázání, která Hájek pronesl ve veselském sboru v období mezi 12.10.1958 a 1.2.1959. V adventním a vánočním čase však na toto téma nekázal. Dal přednost biblickým textům, které se lépe vztahují k daným obdobím církevního roku.

4.9.2 Základ kázání

Již z názvu samého vyplívá, jaké biblické oddíly Hájek vybral za základ této sbírky. Je to Gn 1,1-3,24: starozákonní oddíly o stvoření světa a člověka až po jeho „vyhnání z ráje“. Při jejich výkladu však nepostupoval popořadě, nedržel se striktně sledu biblického svědectví, nýbrž s jistou dávkou svobody a lehkosti vybíral různé oddíly. Tak se např. stalo, že 4.1.1959 veselské shromáždění slyšelo kázání, jehož základem byl Gn 2,8 a následující neděli byli konfrontováni s textem Gn 2,6-7. Stejná „nesouslednost“ se nachází i v kázáních na Gn 1. Domnívám se však, že takové malé výchyly snad ani posluchači nemohou postřehnout. Proto také v žádném případě tento Hájkův postup nekritizují, nýbrž pouze konstatují.

4.9.3 Základní homiletický přístup

Hájek v těchto kázáních nastínil svým posluchačům svůj základní přístup k textům Gn 1-3. Počíná si tak jako ohleduplný pastýř, neboť si je jistě velice dobře vědom, že tyto texty nejsou jednoduchým čtením, obzvláště v době, kdy se zdají být navýsost zpátečnickými, zastaralými a tmářskými. Exegetickým a homiletickým východiskem se mu stává „člověk“ rozhlížející se po všelikém stvoření a vyznávající víru ve Stvořitele. „To člověk, jemuž Bůh otevřel oči, se rozhlíží po světě, uprostřed něhož stanul, a vyznává svou víru... hledá své místo

²⁷² Veselí, 7.9.1958

uprostřed veškerenstva.“²⁷³ Kdo však je tím člověkem s otevřenými očima pro divy stvoření? Nikdo jiný než Izrael jakožto Bohem vyvolený lid.²⁷⁴ V posledku nezáleží na jedinci (třebaže obdařeným geniálním vhledem do podstaty věcí), ale na obecnství víry, ve kterém tyto texty vznikají.

4.9.4 Struktura „vymezování se“

Téměř v každém kázání této sbírky se Hájek vyrovnává s určitým úhlem pohledu vztahujícím se k tématu toho kterého kázání, popř. se vůči němu vymezuje. Nás však v tuto chvíli nezajímá „co“ a „jak“, nýbrž „že“ jeho vymezování (struktura „vymezování se“).

Zdá se, že se v tomto bodě opět projevila Hájkova neobyčejná citlivost vůči biblickému svědectví. Hájek srovnává biblické texty pojednávající o stvoření a „ráji“ (Gn 1-3) s mimo-biblickými texty (např. Epos o Gilgamešovi). Přejímá tak ve starozákonní vědě dosud platný konstrukt²⁷⁵: Židé, nedávno pokoření Babylóňany a násilím odvedení do jejich země, se konfrontují s babylónskými mýty o stvoření světa a člověka. Některé názory přejímají, avšak nikdy v jejich původní podobě, nýbrž přetvořené, přeznačené a ne zrovna zřídka „převrácené naruby“. Vedou tímto jakousi skrytou válku s vládnoucími mýty. Kriticky se vůči nim vymezují a na jejich podkladě vytvářejí své koncepce.

Stejný postup bychom mohli nalézt v Hájkových kázáních tyto texty vykládajících. Jejich zdrojem je primárně biblický text sám, sekundárně však leckteré vlivné světové názory neshodující se

²⁷³ Veselí, 28.12.1958

²⁷⁴ „A tím vidoucím není nikdo jiný než Izrael – celé společenství lidu, v němž jistě jsou obdaření jedinci, ale který celý má otevřené oči; takže jednotlivec může být obdarován k tomu, aby dovedl příležitostmi slovy vyjádřit společnou víru, ale zůstává to v každém případě víra společná, ne soukromé poznání jednotlivcov.“ (Veselí, 28.12.1958)

²⁷⁵ Tak např. Gerstenberger: „In Babylonia the exiled Judaites experienced an empire with its own ideologies and mythologies. The creation faith handed down in Gen 1 and 2 demonstrates the lively clashes between the dispersed believers in Yahweh and the doctrines of the world around.“ (GERSTENBERGER, E. S. Theologies in the Old Testament. Translated by John Bowden, Minneapolis: Fortress, 2002, s. 242.) Namísto něho bychom zde mohli citovat opravdu téměř každého uznávaného starozákonníka.

s křesťanským učením o stvoření, právě tak jako exegetické pŕtky o smysl jednoho verše.

4.9.5 Vŕči čemu se Hájek vymezuje?

Největší důraz klade na správné pochopení prvních biblických textů křesťany samotnými. Proto také není jeho primárním cílem kritizovat kritiky křesťanských nauk. Pravým smyslem těchto vymezování proti falešným pojetím je přinutit samotné posluchače zaujmout správný vykladačský postoj vŕči těmto nesnadným textům. To oni mají být v posledku hlasateli jejich pravého smyslu v tomto světě: uznání Stvořitele a pokora před ním.²⁷⁶

A teď již k vymezování samotnému. Hájek si dobře uvědomuje, že marxistická, vědecká či pouze nevyhraněně „osvícená“²⁷⁷ kritika Gn 1-3 bojuje se vzdušnými zámky. Ty byly teology dávno zbořeny. Teologové již delší dobu ví, že v Gn 1 nenalezneme popis vzniku stvoření, nýbrž chválu Stvořitele²⁷⁸, že v Gn 2-3 nemůžeme hledat deskripci stvoření prvního člověka, nýbrž teologicky motivované

²⁷⁶ Tento „jobovský“ (viz Jb 38) úryvek o pokoře moderního člověka patří dle mého názoru k jednomu z nejzdařilejších z celé sbírky: „Tak tys ovládl sluneční soustavu, aby držela pohromadě, jak potřebuješ; aby slunce vydávalo tolik světla a tepla, kolek je zapotřebí; aby země byla od něho zrovna tak daleko, jak je třeba, aby ti nebyla ani moc horká ani moc studená! Tys ovládl ovzduší, aby přikrývalo tvou kuličku zemi zrovna takovou peřinou, jaká se ti hodí proti žáru slunce i mrazu vesmíru a možná proti ještě neprozkoumanému škodlivému záření; a aby v něm byl kyslík a vodík a co ještě namícháno právě podle receptu pro tvé dýchání! Tys ovládl zemi, aby její humus se zrovna hodil k pěstování obilí a zeleniny a travin a stromů, a aby všechno to, co se dá jíst, obsahovalo zrovna živiny, které potřebuješ! Tys ovládl vodu, aby se měnila v páry a zase nazpátek právě tak, jak je nutné, abys měl déšť k zavlažování i vodu k napití! Ty chytrý a zvidavý člověče, který ses naučil všechno to kolem sebe pozorovat, přijít tomu na kloub, popsat, jak se co děje – a teď se tváříš, jako bys to všechno sám vymyslel, naplánoval a zařídil! Ty ubohoučký hmyze vesmíru, závislý na tisíci podmínkách, abys vůbec mohl být živ! – Nemyslíte, že by nám slušelo víc pokory?“ (Veselí, 26.11.1958)

²⁷⁷ „Nad tím se každý pozastaví: Co je to za nemožnost? Jak mohl být den a noc, nebylo-li ještě slunce? A odpŕrci řeknou: Bible je tedy nejen zastaralá, nýbrž i zmatená... Nuže ano: to je zvláštní věc. Ale nebuďme bláhoví a nemysleme si, že my jsme to odhalili první. Buďme bez starosti: Pisatelé bible sami o této nesrovnalosti dobře věděli a byli si vědomi, že píšou zvláštní věc... Chtěli názorně odporovat pohanským naukám slunce zbožňujícím a připisujícím jemu dar času, světla i života... Svým ŕmyslně převráceným pořadím zvěstuje pak bible: slunce není Bůh, slunce není počátek, slunce není dárce života...“ (Veselí, 19.10.1958)

²⁷⁸ „Opakujme si znovu: to, co čteme na prvních stránkách bible, není popis vzniku světa. To je vyhlášení svrchované vlády Boží nad světem.“ (Veselí, 19.10.1958)

pojedenání o lidské důstojnosti a jeho ceně před Boží tváří. Jsou zde popsány hluboké struktury lidství, nikoli vývoj člověka jako „druhu“.

Co tedy nechává Hájkova chladným (na jednom místě dokonce postupu vědy upřímně „fandí“²⁷⁹), je vědecký popis vzniku světa (Velký třesk) stejně tak jako člověka (Darwin²⁸⁰). Nevidí žádný rozpor mezi těmito teoriemi a biblickým svědectvím.²⁸¹ Přesto však pokládá vědeckému myšlení jednu (nejpalčivější) otázku: jak vysvětlí smysl lidského bytí?²⁸²

4.9.6 Ilustrace

„Plodtež se a množte se, a naplňte“²⁸³ – celou sbírku kázání! To je slovo, které bychom mohli uplatnit na ilustrace oživující tato Hájkova kázání. Sbírkou „První stránky Bible“ se - narozdíl od jiných - jimi přímo hemží.

Můžeme je rozdělit do tří kategorií:

a) medailonky ze života známých osobností,²⁸⁴

b) pozorování výjevů obyčejného života²⁸⁵ a

²⁷⁹ „Všechnu svobodu a veškerý respekt přejeme vědeckým výzkumům. Ani nás nenapadne cokoli zakazovat nebo nazývat opovržlivostí. Samy nás zajímají výsledky, k nimž věda dojde; někteří z nás se přímo účastní její práce.“ (Veselí, 12.10.1958)

²⁸⁰ „Darwinova teorie o tom, že se život postupně vyvíjí od nižších až k nejvyšším druhům, a že také člověk patří do této vývojové řady, se potvrdila... Tak se prohlašuje s jednoznačnou jistotou. Člověk není než zplodina zákonitostí přírodního vývoje... Přiznám se sice, že nevím, jakou slávu vidí v tomto učení, kdo je zvěstují jako pravé evangelium lidskému životu...“ (Veselí, 16.11.1958)

²⁸¹ „Což ono biblické že jest Bůh dárce života je nějak závislé na vědeckém jak to všechno povstalo?“ (Veselí, 16.11.1958)

²⁸² „Máme jen jednu otázku ještě navíc: otázku, na kterou žádný vědec nám svými výzkumy odpověď nedá, která také jemu zůstává otázkou právě tak jako nám neučeným. Ano – tak se tedy všechno sběhlo, jak jste až doposud vyzkoumali; ale že se to tak stalo – to bylo samo od sebe, jen slepou nutností přírodních zákonů nebo dokonce nesmyslnou souhrou náhod? A tedy my všichni se svými úmysly a touhami, zklamáním i štěstím, bolestmi a úsilím jsme tu jen z nevědomé přírodní nutnosti, slepou silou, bez cíle a důvodu svého bytí?“ (Veselí, 12.10.1958)

²⁸³ Gn 1,22

²⁸⁴ „Ptali se prý Martina Niemöllera, není-li vypouštění umělých družic a meziplanetárních raket překročením mezi, daných Stvořitelem zemskému člověku; dal jediné možné odpověď: Mnohem spíš je překročením mezi Stvořitelem stanovených atomová puma.“ (Veselí, 26.10.1958)

²⁸⁵ „Je to svým způsobem impozantní pohled, ocitli-li jste se někdy v ranních hodinách před městským nádražím: jaká sta lidí příjezdem každého vlaku se valí do ulic a spěchá každý na své místo do všeobecné práce. Představte si, že v témž okamžiku se totéž děje ve všech městech, u všech nádraží, autobusů, tramvajů po celé zemi...“ (Veselí, 2.11.1958)

c) kazatelovy osobní zkušenosti.²⁸⁶

4.9.7 Vykladačské kuriozity

V tomto oddíle poukážu na exegetickou a teologickou zajímavost vyskytující se v Hájkově homiletické přípravě, které nakonec byly v kázání verbalizovány.

Exegetickou „zajímavostí“ je neotřelý výklad Gn 1,26a: „Učiňme člověka k obrazu našemu...“ Hájek nejprve poukazuje na tři možné výklady: „plurál majestátu“²⁸⁷, který však už není v celém SZ doložitelný, „vnitřní řeč Božské Trojice“²⁸⁸ (ačkoli Bible o Trojici ví,²⁸⁹ platí i zde stejná námitka jako u předešlého výkladu) a do třetice „snad oslovuje tu Bůh anděly nebo nějaké pomocníky či svědky svého díla“²⁹⁰, což je však vkládání nebiblických představ do Bible.

Zde se Hájek kloní „k výkladu dosti zvláštnímu.“²⁹¹ Je přesvědčen, že Stvořitel při tvoření člověka není sám. Nejsou to však andělé nebo jiné nadpozemské mocnosti, které mu sekundují, nýbrž člověk sám! Bůh zde jakoby zve člověka, který však ještě stvořen není, aby se podílel na svém stvoření k „obrazu Božímu“.

„Jako by říkal: „učiňme“ – já a ty, člověče, který mým dílem teprve tu budeš... Ty, člověče, kterého stvořím, jediný... buď si vědom, žeš vyšel z mých rukou, ty jediný buď si vědom toho, že jsi.“²⁹²

²⁸⁶ „Ano vlastně tomu tak jest s každým dílem, které podnikáme. Dám za příklad to, co na mně leží jako trapné břemeno: skoro každé kázání, se kterým před vás vystupuji na kazatelnu, je vlastně nedokončené kázání. Ještě by bylo potřeba tolik přemýšlet a tolik nechat zrát připravené myšlenky, než by vyvstala slova v pravé hodnotě a pořádku; ale neděle je zde, a já musím na kazatelnu a předložit vám věc tak jak jest.“ (Veselí, 11.1.1959)

²⁸⁷ Veselí, 16.11.1958

²⁸⁸ Veselí, 16.11.1958

²⁸⁹ „Ani jednou víckrát se s tím v bibli nesetkáváme, ač nemusíme pochybovat, že i na jiných místech bible neméně dobře ví o Otci, Synu i Duchu.“ (Veselí, 16.11.1958) Na jednu stranu se zde Hájek brání anachronickému vkládání trinitárního učení do biblického textu, na druhou stranu však připouští, že v posledku lze spojit nespojitelné.

²⁹⁰ Veselí, 16.11.1958

²⁹¹ Veselí, 16.11.1958

²⁹² Veselí, 16.11.1958. Přiznám se, že jsem takový originální výklad dosud neslyšel, přestože s velkou pravděpodobností je na vině má mladost a neučinnost.

Co se týče smyslu biblického verše, Hájkův výklad souzní s výklady předešlymi (nadřazenost člověka nade vším tvorstvem). Došel však k tomuto cíli naprosto jinou cestou.

Další teologická „zajímavost“ se nachází v kázání na text Gn 1,31-2,3.²⁹³ Hájek zde domýšlí ustanovení sedmého dne jakožto dne odpočinutí. Je Hospodin jednorázovým Stvořitelem svého stvoření nebo tvoří své stvoření neustále (*creatio continua*)? Obě teze jsou podle Hájka nedostatečné, protože jednostranné. Hospodin je svrchovaným Stvořitelem svého stvoření, a to natolik, že je svobodný od kontinuálního tvoření. Může přestat tvořit. Vždyť přece ne nadarmo stvořil přírodní zákonitosti!²⁹⁴ „Hle: Bůh může odpočinout, aniž by svět tímž okamžikem klesl v prázdnotu!“²⁹⁵ Není tedy třeba vymezovat se vůči vědě, která tyto zákonitosti zkoumá zevnitř. To však není všechno. Tato teologická reflexe stvoření vede Hájka ještě o krok dál – dokonce přiznává jistou validitu materialistickému učení o věčnosti hmoty.²⁹⁶

Na druhou stranu však Hospodin tvoří své stvoření, neboť je láskyplným a nikoli pouze svrchovaně nezávislým Stvořitelem.

4.9.8 Nesnadnost teologické aplikace

Na mnoha místech se setkáváme s Hájkovým závěrečným shrnutím zvěsti celého biblického textu. Tato biblická svědectví téměř neobsahují žádná napomenutí, žádné imperativy (snad kromě Gn 2,17). Navíc jsou to příběhy, které buď pojednávají o čase „bez“ člověka nebo o člověku „bez“ hříchu. A proto Hájek mnohdy stojí před nelehkým úkolem: teologickou aplikací. Shrňme to lapidární otázkou:

²⁹³ Veselí, 23.11.1958

²⁹⁴ „K daru stvoření patří, že země plodí trávu a dobytek se rozmnožuje, že se střídá den a noc, aniž by Bůh musel stále znovu a znovu ke všemu říkat: staň se, staň se. Jest jakási vnitřní zákonitost stvoření, která trvale platí.“ (Veselí, 23.11.1958)

²⁹⁵ Veselí, 23.11.1958

²⁹⁶ „Toto vědomí nám dává svobodu nejen snášet, ale i respektovat vědu, která pracuje uvnitř této zákonitosti stvoření. Dokonce můžeme snést, bratři a sestry, i tvrzení, které se nám zdá na první poslech velmi povážlivé, totiž tvrzení o věčnosti hmoty. V mezích našeho lidského pohledu, v mezích vědeckých method hmota je věčná. Stojí přece psáno, že „na počátku stvořil nebe i zemi“. A náš obzor nesaá za

co si z toho člověk má odnést? Na jednom místě tuto nouzi sám verbalizuje.²⁹⁷ Proto se téměř v každém kázání snaží srozumitelně a přehledně poukázat na evangelium toho kterého biblického oddílu.²⁹⁸

4.9.9 Dublety

V této části budeme srovnávat argumentaci dvou kázání, jejichž základ je Gn 1,1. Mladší kázání uvádí do této sbírky²⁹⁹ a starší kázání vykládá část prvního článku Kréda: „...Stvořitele nebe i země...“.³⁰⁰

Mladší kázání začíná vyslovením kritických hlasů vůči údajnému církevnímu zamlčování pravdy: „Hle – praví se o nás – lidé, kteří ještě věří pohádkám a neberou na vědomí výtěžky doby! Kteří bláhově a schválně trvají v zaostalosti doby...“³⁰¹ Poté se snaží s tímto názorem polemizovat – ovšem na půdě, která je těmto kritikům vlastní. Dokazuje, že mnoho čelních vědců „současnosti“ (Rádl, Planck, Lomonosov) zůstali křesťany nadále.

Starší kázání se naproti tomu vymezuje proti starověkým mýtům, jejichž působení však můžeme rozpoznávat dokonce i v naší době. Jedním z nich je např. panteistický názor. Ten je ve svém nejhlubším smyslu nemorální. „Jestliže příroda, přirozenost, pudová hnutí jsou božská – pak tedy všechno je dovoleno a všechno je svaté.“³⁰² Zdá se pravděpodobné, že v tomto popisu Hájek naráží na mytologické pozadí nacistické ideologie.

V obou kázáních polemizuje s oběma názory – jak s „vědeckým“ (ateistickým) tak s „pohanským“ (panteistickým). V mladším kázání argumentuje takto: „Naprosto nevěcné je srovnávat tyto snad dva a půl... tisíce let staré texty s moderními vědeckými hypotézami o

tento počátek; kam až my dohlédneme, tam vesmír vskutku stále jest.“ (Veselí, 23.11.1958)

²⁹⁷ „Ale teď chcete slyšet, docela právem, co to pro nás všechno znamená. To všechno mohou být důmyslné a hluboké závěry; ale když teď půjdu domů, když o tom budu ještě dnes přemýšlet, a když zítra zase budu za svým stolem nebo strojem nebo náradím, jaké důsledky to přináší mému životu?“ (Veselí, 11.1.1959)

²⁹⁸ „Co je pro nás „stromem vědění dobrého a zlého“? Bratři a sestry, dnes k tomu už jen dvě poznámky: Prvá... A druhá...“ (Veselí, 11.1.1959)

²⁹⁹ Veselí, 12.10.1958

³⁰⁰ Veselí, 5.8.1956

³⁰¹ Veselí, 12.10.1958

vzniku země. Co chtěla bible říci své současnosti?“³⁰³ Usvědčuje tedy vědeckou kritiku biblického svědectví z nevědeckosti! Tito vědci by se nejdříve měli zamyslet nad svými vlastními postupy v kritice Písma, než jej začnou obviňovat z tmářství.

Naproti tomu pantheismus usvědčuje ze zahleděnosti do sebe. Jeho problém spočívá v tom, že není schopen „pohlédnout za“ tento svět. „Bůh je tu prvním slovem. Ne svět, a ne jakákoli skutečnost před Bohem i světem: Boha samotného sluší jmenovat na počátku.“³⁰⁴

Po těchto náročných virtuálních disputacích se Hájek již soustředí na samotný význam, smysl prvního verše bible.

4.10 Zeměpis Skutků apoštolských (1959)

4.10.1 Základní charakteristika

Tato poslední sbírka kázání (jejíž název nepochází od autora samotného) zaujímá podstatné místo mezi ostatními Hájkovými sbírkami. Není to z důvodu rozsahu, neboť jí tvoří pouze 6 kázání a ani z důvodu originality nebo vytríbenosti Hájkova teologického myšlení. V jeho pozůstalosti se nachází množství nesrovnatelně větších teologických „perel“. A do třetice důvodem pro vysoké ocenění této sbírky není ani její rétorika či poetické vyjadřování.³⁰⁵

V čem tedy spočívá její velikost? Ve vlastním tématu. Je to sbírka, která je koncipována jako seriál. Tématem zde však není např. některá z významných biblických postav, ani jednotící myšlenka, nýbrž města, v nichž se odehrávala dramata prvotních „kristovců“ – přijetí i odmítání, radost i strach, růst i pokles. Města, jejichž zdi, ulice, domy i synagogy kdyby mohly mluvit, svědčily by o těchto počátcích křesťanství.

Tato kázání byla pronesena v období od 12.4.1959 do 10.5.1959.

³⁰² Veselí, 5.8.1956

³⁰³ Veselí, 12.10.1958

³⁰⁴ Veselí, 5.8.1956

Ukázka kázání z této sbírky se nachází v obrazové příloze na konci práce (Příloha č.3).

4.10.2 Základ kázání

Hájek se zde přidržel (jakkoli teologicky upraveného) svědectví knihy Sk, která tato významná starověká střediska jmenuje a příběhy s nimi spjaté vypráví. Nezačíná však v Jeruzalémě ani Samaří, nýbrž v Damašku (Sk 9)³⁰⁶. Vybírá tedy místa spjatá s působením „apoštola pohanů“ Pavla. Další města, která posloužila jako divadelní jeviště Hájkových kázání, jsou: Antiochie Syrská (Sk 11)³⁰⁷, Páfos (Sk 13)³⁰⁸, Antiochie Pisidská (Sk 13)³⁰⁹. Poslední dvě kázání se odehrávají opět v Antiochii Syrské anebo v její blízkosti (po „1. misijní cestě“ apoštola Pavla – Sk 14n)³¹⁰.

V každém kázání tedy celkem obšírně popisuje na základě dostupných historických a archeologických poznatků to které město. Nepočíná si však jako vědec, nýbrž jako kazatel a vypravěč. Jeho popis nepostrádá exaktnost, ovšem stejně tak i jistou dávkou imaginace.³¹¹

4.10.3 Teologická aplikace biblických textů

Zastavme se v pojednání o této sbírce u teologické aplikace. Jakou strukturální analogii nachází Hájek mezi dobou apoštolskou a svou současností? Předně je mu jasné, že každá doba má svá trápení, která do jisté míry ochromují hlásání evangelia o Ježíši Kristu. Z toho nelze vymanit období prvních let Církve právě tak jako v 50. letech

³⁰⁵ Toto kritérium navíc není vůbec možné uplatňovat v těchto kázáních, neboť jsou z většiny psána v poznámkách.

³⁰⁶ Veselí, 12.4.1959

³⁰⁷ Veselí, 19.4.1959

³⁰⁸ Veselí, 26.4.1959

³⁰⁹ Veselí, 3.5.1959

³¹⁰ Veselí, 7.5.1959 a Veselí, 10.5.1959

³¹¹ „Těmito slovy se ocitáme, bratři a sestry, v syrském hlavním městě Damašku někdy ve třicátých letech našeho letopočtu. A je to poutavé město, chceme-li se po něm rozhlédnout – živé i líbezné. Pár kilometrů odtud začíná již arabská poušť; ale zde, na samém úpatí antilibanonu, při soutoku několika... řek, je odedávna překrásná, bujná a stinná oasa – a město prorostlo oasu svými domy a ulicemi, plné vůní, květů a stromů...“ (Veselí, 12.4.1959)

20. století. Těch, kteří evangeliu upírají místo na slunci, není nikdy nedostatek. Tedy: nic nového pod sluncem! Naše úloha však nespočívá v tom, abychom „vzdychali“ nad projevy nevole vůči „radostné zvěsti“, ale abychom ji radostně hlásali tomuto světu, těm, kteří křesťany perzekvují nevyjímaje. Pokud budeme ochotni podstoupit těžkosti, které toto zvěstování provází, budeme se divit, jakou moc a sílu bude vykazovat. Zde je nejpriléhavějším příkladem apoštol Pavel – před svým obrácením u Damašku horlivý a neúnavný pronásledovatel „kristovců“.

V těchto kázáních se tedy nachází zřetelná tendence povzbudit posluchače ke statečnému zvěstování evangelia v křesťanství nepřejícím světě ³¹² a nechybí také ujištění o smyslu a „nezničitelnosti“ zvěsti o Vzkříšeném.

Přitom zdůrazňuje, že zvěst o Vzkříšeném nebere svou životaschopnost z křesťanského učení nebo ze svědectví prvotních svědků, nýbrž z živého Vzkříšeného. Její síla tedy nezávisí na nás samých, nýbrž na tom, kterého zvěstujeme. „Jestli je Kristus živý a jediný Pán, pak můžeme s odvahou pokračovat ve své cestě. Tak jako jsme ze svobodného rozhodnutí uvěřili my, tak uvěří ještě mnozí...“³¹³

4.11 Závěr

Ušli jsme s Miloslavem Hájkem poměrně dlouhou cestu. Zaměřili jsme se na ta pravidelná nedělní kázání, která tvoří 10 sbírek Hájkových kázání, jejichž společným jmenovatelem je tolikrát zmíněná lectio continua, tedy souvislé čtení (a výklad) rozsáhlejších biblických látek. Snažili jsme se každou z nich stručně charakterizovat, poukázat na vztah jednotlivých kázání k biblickým textům a pojednat o jejich formální i obsahové stránce, a tím zevrubně nastítnit Hájkův raný kazatelský profil.

³¹² „Ano, je nesmírně důležité, abychom my toto radostné a pevné přesvědčení měli: protože právě v jeho moci budeme mít odvalu místo vzdychání směle Krista dosvědčovat těm, kteří o něm nevědí.“ (Veselí, 19.4.1959)

³¹³ Veselí 19.4.1959

5 Kázání během života (kazuálie)

5.1 Úvod

Druhá část této práce mapující Hájkovu kazatelskou činnost v 50. letech 20. století nese název „Kázání během života“. Jedná se tzv. kazuální kázání, tedy kázání, která jsou psána k příležitosti některých sborových událostí. Zde budeme probírat kázání vztahující se ke čtyřem nejdůležitějším z nich: ke křtu, confirmaci, svatbě a pohřbu.

Oproti předešlé části zde nebudeme analyzovat Hájkova kázání po jednotlivých sbírkách (chronologicky), ale podle sborových událostí, se kterými jsou tato kázání svázána (tématicky).

5.2 Křestní kázání

Křestní kázání uvádějí nedávno narozené děti do společenství Božího lidu a předkládají je jejich Stvořiteli a Spasiteli. Hájek v nich děkuje Bohu za jim darovaný život, prosí jej o jejich zasvěcení a nabádá především rodiče k odpovědné křesťanské výchově.

5.2.1 Úvodní poznámky

Lze konstatovat, že křestní kázání v podstatě uvedla Miloslava Hájka do aktivní kazatelské služby. Jako jediná se např. nacházejí v jeho pozůstalosti coby dokument jeho kazatelské činnosti pro rok 1950. Jiná kázání z onoho roku nejsou materiálně doložitelná. Poslední křestní kázání ve veselském sboru Hájek napsal a pronesl v roce 1964 (tedy pár měsíců před svým odchodem z Veselí). Tato kázání tedy jaksí ohraničují jeho tamní působení.

Je taktéž nezbytné poznamenat, že Hájek křtil převážně děti, nikoli dospělé křesťany.

Z autorových poznámek je patrné, že ne zrovna zřídka svá křestní kázání pronášel dvakrát či třikrát v rozmezí několika let. Přesto pouhé srovnání jejich základů postačí k úžasu nad jeho kreativitou.

Jak jsme již naznačili výše, ukázka křestního kázání se nachází v obrazové příloze této práce (Příloha č.4).

5.2.2 Základ kázání

Miloslav Hájek se především při přípravě křestních kázání přidržel klasických biblických textů, které se vztahují ke křestní praxi. Nejčastěji jsou zastoupeny např. Mt 28,18-20 („Zjevení v Galileji“) nebo Sk 8,36-38 („Křest etiopského dvořana“).

Na druhou stranu se jako základy křestních kázání vyskytují texty, které bychom na první poslech sotva při křtu očekávali. Za nejzajímavější pokládám 1S 15,22b: „Aj, poslouchati lépe jest, nežli obětovati, a ku poslušenství státi, nežli tuk skopců přinášeti.“

U tohoto typu kazuálních kázání není taktéž žádným překvapením, že v jejich základu stojí téměř čtyřikrát častěji texty novozákonní oproti starozákonním.

Starozákonní kniha, která se pro tyto účely stala Hájkovi největší inspirací, je kniha Žalmů, novozákonní pak kniha Skutků apoštolských.

Během prvních deseti let svého působení ve veselském sboru se Hájek samozřejmě neubráníl opakování některých biblických textů. Kázání na tyto texty (např. Sk 19,1-5) nám rovněž poslouží při dalším zkoumání.

5.2.3 Návaznost křestních kázání na biblické texty

Citlivost vůči biblickému svědectví Hájkovi zabraňovala počínat si se základy kázání svévolně (přetvářet jejich zvěst podle svého obrazu) jakož i ignorovat jejich „volání“. Podle mého názoru samotná povaha křestních kázání, právě tak jako jejich celkové zasazení do průběhu bohoslužeb (jako v podstatě druhé kázání po pravidelném nedělním kázání) svádí k určitému laxnímu přístupu. Jen aby zbytečně

(příslušnou neděli již podruhé) nezatěžovalo posluchače, nota bene rodiče připravující se na křest své ratolesti. Hájek však přistupoval ke křestním kázáním po mém soudu přinejmenším stejně vážně jako k pravidelným nedělním kázáním.

Kázání jsou vždy pevně svázána s příslušným biblickým textem. V žádném případě není možné tvrdit, že jsou odbyta vždy jakousi abstraktní promluvou např. na téma „nutnost křtu“. Jsou ve většině případů (po vzoru biblických textů) velice konkrétní a specifická.

5.2.4 Propozice křestních kázání

Po stránce kvantitativní (tedy co se týče jejich délky) nejsou tato kázání nikterak náročná. Průměrný rozsah se pohybuje okolo 1,5 strany formátu A5. Hájkova křestní kázání jsou napsána především v tomto formátu. Nejdelší se pohybují kolem 2 stran formátu A5 a nejkratší se vměstnají na 1 stranu.

Je tedy možné říci, že délka křestních kázání je vcelku konstantní.

5.2.5 Celková dikce křestních kázání: „pareneze“

Hájkova křestní kázání patří k těm nejplamennějším a nejvíce strhujícím vůbec. Jistě zde působí celkový nevelký rozsah kázání. Daleko důležitějším faktorem je však jejich parenetický styl. Obávám se ovšem, že označení jejich stylu za „parenetický“ je přiléhavé pouze částečně.³¹⁴ Téměř každé kázání obsahuje důraznou, hlubiny srdce křesťana zasahující promluvu, pobídku, vyhrocené nabádání, která se většinou dotýkají dvou postojů křesťanských rodičů: za první klamného a vyčpělého pojetí křtu³¹⁵ a za druhé špatného příkladu života víry svým dětem³¹⁶. Poskytněme prostor samotnému Hájkovi:

³¹⁴ Je vhodné mluvit o tomto stylu jako o „parenetickém na druhou“. Jsou to jakési „epištolý Galatským“ mezi ostatními Hájkovými kázáními.

³¹⁵ „Jenom dobře pamatujme, že přinášet dítě ke křtu znamená přinést je k Pánu Ježíši Kristu, ne jenom přinést je do kostela, aby na něm byl proveden obvyklý obřad a aby se neřeklo.“ (Dalečín, 11.6.1950)

³¹⁶ „Toto dítě, než dospěje vlastního rozumu a úsudku, žije z naší víry, bratři a sestry! Zdalipak jsme si toho dostatečně vědomí? Nezdá se; mám na to doklady. Abychom tedy nelhali, vyznáváme-li při křtu, že věříme celým srdcem, a slibujeme-li své děti ve víře vést...“ (Dalečín, 23.1.1952)

„Přicházíme žádat o křest jako o samozřejmost, o níž není proč mluvit... Kdyby se nás farář zeptal, jak je to s naší vírou, byli bychom nejen překvapeni, ale přímo dotčeni!“³¹⁷ Domnívám se, že tyto nekompromisní a naléhavé proslovy jsou ozvěnou jeho pastoračního působení ve veselském sboru.

5.2.6 Úvod křestních kázání

Úvod křestních kázání zpravidla není nikterak dlouhý. Většinou v něm Hájek několika větami vyloží biblický text, na nějž kázání navazuje. Mnohdy však jeho styl, s jakým k úvodům přistupuje, lze popsat slovy: žádný úvod, dobrý úvod.

Je to v podstatě pochopitelné. Není třeba zahrnovat posluchače křestního kázání obširnými výklady pozadí biblického textu ani rozsáhlými příklady ze života. K efektivitě křestního kázání podle mého soudu patří jistá asketická střídmost co se týče rozsahu kázání i kvanta informací. Zde je více než kde jinde třeba upřednostňovat kvalitu před kvantitou.

5.2.7 Závěr křestních kázání

Závěry křestních kázání bývají velice stručné a naléhavé. Lze říci, že povětšinou shrnují a parafrázuji základní intence celého kázání.

S jistou dávkou zjednodušení můžeme rozlišovat tři typy závěrů:

- a) indikativní³¹⁸ (co pro nás Ježíš Kristus ve křtu činí),
- b) optativně - imperativní³¹⁹ (co my sami bychom před křtem i po něm měli činit)
- c) tázací³²⁰ (je správné to, co činíme před i po křtu?).

³¹⁷ Dalečín, 28.11.1951

³¹⁸ „Sebe pracnějším namáháním a sebe horlivějším staráním nezískáme svými silami pro ně nic, co by tomuto bylo podobné. Kristus ve své smrti a vzkříšení má pro ně, co pro ně nikdo na světě nemá. Proto je přinášíme k jeho křtu, bratři a sestry.“ (Janovičky, 12.11.1954)

³¹⁹ „To největší a poslední, cíl všeho jest, aby se staly učedníky Pána Ježíše. Dej nám Bůh, abychom jim v tom nikdo nebyli překážkou, tak abychom se jednou na soudu Božím měli zodpovídat z pohoršení jednoho z maličkých.“ (Veselí, 23.4.1950)
„Bojme se tedy Boha a přijímejme křest svatý srdcem plným víry.“ (Veselí, 25.11.1951)

5.2.8 Dublety křestních kázání

V Hájkově pozůstalosti se nachází celkem deset textů (až na jednu výjimku jsou všechny z NZ), na které napsal více než jedno kázání. Označit tato kázání za dublety však můžeme pouze opatrně.

U první poloviny z nich totiž Hájek postupoval následovně: na daný biblický oddíl napsal kázání, které později (např. za několik let poté) – až na několik stylistických odchylek – jednoduše přepsal. Uvážíme-li, že tak činil před více než padesáti lety – tedy v éře psacích strojů, nikoli počítačů – nevíme, jaký postoj k těmto počínům máme zaujmout.

Důvody mohly být všelijaké. Např. že se svým starším kázáním, které mělo být zpočátku pouhou okrajovou inspirací, byl autor natolik spokojen, že postupně přebíral celé věty a odstavce, až došel k totožnému výsledku. Na jednu stranu díky tomu nemusel psát kázání zcela nové, což je dobře pochopitelné, připomeneme-li si, že křestní kázání není téměř nikdy kázáním primárním, nýbrž sekundárním. Na druhou stranu tímto aktem kazatel nedal prostor výčitkám svědomí, že se na křest nepřipravil.³²¹

Co se týče druhé poloviny dublet, práce s nimi rovněž není nikterak jednoduchá. Způsobuje to (výše zmíněný) samotný Hájkův kazatelský styl. Hájek zřídka kdy káže na delší biblické oddíly, např. perikopy. Spíše si vybírá texty o mnoho kratší, např. jeden dva verše, ne často pouze část verše. Důsledek tohoto postupu je zřejmý: ta kázání, která se na první pohled jeví jako dublety, dubletami nejsou, neboť v každé z nich se zaměřuje na odlišnou část verše.³²²

³²⁰ „Jest naše víra dostatečná, abychom své dítě vedli skutečně křesťansky?“ (Janovičky, 29.8.1954)

³²¹ Jsem si vědom toho, že pro tento způsob vytváření křestního kázání mohl mít Hájek zcela jiné anebo mnoho dalších důvodů. Zároveň si uvědomuji, že se zde (zřejmě) dopouštím zbytečných spekulací a psychologizací. Na druhou stranu hypotéza je odjakživa jednou z neodmyslitelných položek seriózní vědecké práce.

³²² Např. existují hned čtyři kázání, která mají za svůj základ tradiční biblický text týkající se křtu: Mt 28,18nn. Při pečlivějším zkoumání však vyjde najevo, že jedno kázání (Veselí, 4.3.1958) se zabývá částí v. 19: „...křtíce ve jménu Otce...“, druhé kázání (Veselí, 27.4.1958) pouze jedním jeho slovem: „...učíce...“ atd.

Zbývají tedy pouze tři dublety, které je možné blíže zkoumat.³²³ My se však budeme z úsporných důvodů věnovat pouze jedné z nich.

5.2.9 Sk 19,1-6: Křest Duchem

Jedná se o dvě křestní kázání, která byla pronesena 7.2.1952 a 29.5.1955.

Starší kázání Hájek začíná obsírnějším výkladem (převyprávěním) celého příběhu o apoštolu Pavlovi a událostech v Efezu. Toto líčení se prolíná s trojím výměrem křesťana. Kdo je to „křesťan“? Tuto otázku zodpovídá pozitivně i negativně. Křesťan je ten, kdo přijal Ducha svatého. Tato pozitivní výpověď je pro názornost - s určitou dávkou pedagogické citlivosti - doplněna třemi negativními výpověďmi:

- a) křesťan (mnohdy) není totožný s tím, kdo je pokřtěn,
- b) křesťan není totožný se starozákonními svědky víry,
- c) křesťan není totožný se stoupenci Jana Křtitele.

Zatímco v první negativní výpovědi Hájek brojí proti současnému falešnému (pohanskému) pojetí křesťanství, v druhých dvou poukazuje na jejich očekávání příchodu Ducha svatého jakožto konstitutivní prvek víry a zbožnosti. Křesťanům však nebyl Duch svatý pouze zaslíben, byl jim dán!

Z toho plynou rozličné důsledky. Předně: pokud je Duch svatý nejdůležitějším rozlišovacím znamením mezi křesťany na jedné straně a starozákonními svědky a „křtitelovci“ na straně druhé, jak by se (současný) křesťan tím více neodlišoval od pohanů a nevěřících? S tím je spojen druhý (důležitější) důsledek: pokud je sestoupení Ducha svatého (při nebo po křtu) tím nejdůležitějším znamením křesťana, jak mohou lidé přinášející své dítě ke křtu doufat, že právě tento akt (polití vodou) a následně „zápis“ do církve je ujištěním, že jejich dítě bude spaseno? Ano, taková jistota je falešná...

Vzápětí však Hájek připomíná vysoce pozitivní důsledek: přestože mnohdy (lidskýma očima viděno) kdysi pokřtění nejsou oddáni Bohu, Duch svatý se jich může dotknout a změnit jejich život k nepoznání.

³²³ Kázání na Sk 8,36-38; Sk 19,1-6; Ř 6,3n.

K tomu osobně vyznává: „Věřte, moji milí, kdyby nebylo této víry, že bych někdy ani křtít nemohl... Ale já věřím v Ducha svatého.“³²⁴ Bez této naděje nelze křtít. Bez této naděje je dokonce zakázáno křtít!

Mladší kázání se již tak obširně nezaobírá výkladem textu jakož ani třemi negativními výměry křesťana. Hájek si protentokrát vystačil s tvrzením: „Bratři a sestry: tímto se tedy odlišuje skutečný křesťan ode všech ostatních lidí. Tím, že uvěřil a má ducha svatého.“³²⁵

V tomto kázání však přesouvá důraz na osobní víru (a její vyznání) jakož i na aktivní očekávání sestoupení Ducha na ty, kteří mají být pokřtěni. „Předně: bez víry je křest rouháním... Ale za druhé: při křtu nelze ještě zůstat... Je nutno vyhlížet po duchu svatém a prosit o něj tak dlouho, až nám jest dán.“³²⁶

Na rozdíl od staršího kázání je toto o mnoho kratší a po mém soudu adresnější. Zároveň stojí pevněji v základních intencích Hájkových křestních kázání (osobní nebo zástupné rozhodnutí víry a její praktické důsledky). Starší kázání je na druhou stranu osobnější a má pevnější vazby ke svému biblickému základu.

5.2.10 Falešná pojetí křtu

Pokud je nyní naším cílem pochopit, co je - podle Hájka - křest, zastavme se nejdříve u toho, co není, tedy jaké je jeho falešné (žel ve sboru a jeho okolí rozšířené) pojetí. Hájek sboru vytýká v podstatě dvě špatná pojetí křtu:

- a) křest jako tradiční úkon a
- b) křest jako magický úkon.

Rozeberme si je postupně. Slovem „tradiční“ zde rozhodně nemám na mysli křesťanskou křestní tradici jako takovou, nýbrž tradici mrtvou, vyčpělou, vyprázdněnou, tedy jiným slovem vyjádřeno: zvyk. Hájkovi dělají veliké starosti lidé, kteří přinášejí své dítě ke křtu, a přitom je jejich postoj k němu indiferentní. Do shromáždění namnoze nechodí, sborového života se neúčastní, jejich víra je vlažná.

³²⁴ Dalečín, 27.2.1952

³²⁵ Veselí, 29.5.1955

„Ani nevíte, jak se trápím právě nad křty, neboť mám odůvodněné obavy, že příliš často není u rodičů žádná víra a láska k Pánu Ježíši, a že přinášejí své děti ke křtu jenom ze zbytečného zvyku.“³²⁷ Občas přicházejí své dítě „pojmenovat“.³²⁸ Jindy si nechtějí rozhněvat jisté rodinné příslušníky. K tomu ovšem křest ustanoven nebyl! Tímto svým přístupem se rodiče provinují proti svatému Bohu. Je to rouhání.

Ruku v ruce s „tradičním“ pojetím „kráci“ magické pojetí. Lidé jsou přesvědčeni, že pokřtěním své dítě zachrání od zlého osudu. Vylitím vody se dítě stává božím svěřencem. Již nezáleží na tom, s jakými předpoklady rodiče přinášejí své dítě ke křtu, nezáleží na tom, jak ony děti naloží se svým životem – tento akt zaručuje sám v sobě boží přízeň. Ovšem i toto pojetí je radikálně odkloněno od biblického pojetí křtu jakožto viditelného symbolu neviditelné boží lásky. Hájek tedy varuje: „Křest sám o sobě by byl vždycky jen magií a čarováním, pověrečným obřadem“.³²⁹ Proto „se nedomnívejme, že jsme pro své dítě učinili před Bohem dost, když jsme je dali pokřtít“.³³⁰

Obě pojetí křtu pak přinášejí stejný praktický důsledek: víra v živého Boha a shromáždění jeho lidu nejsou pro život křtěného dítěte nikterak důležité.

5.2.11 Co se děje ve křtu?

Když Hájek vysvětluje svým posluchačům, co je to křest, dogmatických formulí se přidržuje pouze zřídka. Jeho radikální biblicismus prosvítá i do této problematiky. Primární výpovědní hodnotu má biblické svědectví, které se vyjadřuje na téma „křest“. S tím je ovšem neodmyslitelně spojena pluralita náhledů. Lze tedy říci, že každé křestní kázání definuje křest jinak (např. křest jakožto

³²⁶ Veselí, 29.5.1955

³²⁷ Dalečín, 11.6.1950

³²⁸ „Po celé naší církvi je možno se setkat s rozšířeným názorem, že křtem dáváme dítěti jméno.“ (Dalečín, 8.1.1950)

³²⁹ Veselí, 5.1.1955

³³⁰ Veelí, 29.5.1955

boží pečeť³³¹ nebo jako smrt spolu s Kristem³³² atd.). Ovšem stejně tak jako v bibli, i v Hájkových křestních kázáních se setkáváme s jednotíciemi liniemi.

Myslím si, že boží trojjedinost nám pomůže objasnit fundament toho, co se (podle Hájka) ve křtu odehrává.

Mnoho Hájkových kázání začíná nezkalenou radostí nad novým životem a tím vlastně chválou a dobrořečením Boha Otce (Stvořitele všeho). Vesměs se tak děje v kázáních, které se opírají o starozákonní texty.³³³ Děti jsou darem Hospodinovým, za který by rodiče neměli přestat nikdy ve svých modlitbách děkovat. To díky Hospodinově milosti stali se rodiči.

Fyzické narození dítěte však zdaleka není všechno. Na mnoha místech Hájek připomíná nezbytnost „nového narození“, narození k věčnosti. Pokud je celý život pokřtěného dítěte předjímán jako život k smrti, pak je i křest marností. Truchlení nad takovou marností však nemá místa! Díky Bohu Synu, Ježíši Kristu, máme naději, že časná smrt nebude mít poslední slovo. Právě jeho zástupná oběť na kříži³³⁴ nás všechny posvětila k plnému obecenství s naším svatým Stvořitelem. Aby naší neschopnost dosáhnout spásy vlastními silami ještě dramatičtěji podtrhl, vypočítává Hájek občas mnohé současné i budoucí mravní a jiné nedostatky těch maličkých, které máme ve věku jejich „nevinnosti“ mnohdy za hříchu zproštěné.³³⁵

Náš život však není křtem pouze započat. Křest rozhodně není (v duchovním smyslu) jednorázovým aktem. Celý náš život bychom se měli na svůj křest rozpomínat a obnovovat tak naše „ano“ k dílu, které s námi učinil (a stále činí) trojjediný Bůh. Ani toho však nejsme

³³¹ Ef 1,13

³³² Ko 2,12

³³³ „To první, co nám z těchto slov zcela jasně vyniká, jest: veliká radost z dětí.... Někteří lidé se tváří, jako by bylo neslušné mít víc než dvě. To jsou naprosto falešné názory. Bible nás učí děti na svět vítat, mít z nich radost, být za ně vděční.“ (Veselí, 18.5.1952; text: Ž 127,3-5)

³³⁴ „...ani pro naše děti není jiného způsobu, jak je vysvobodit ze zahynutí, které si i na ně činí právoplatný nárok.... Křest je nám zárukou a pečetí, že přes svou hříšnost se nemusíme bát zatracení těch, které jsme přivedli na svět.“ (Veselí, 25.2.1951)

schopni bez jeho pomoci. Zde je třeba Boha Ducha svatého. Duch svatý nás provází naším životem v tomto světě, způsobuje naší víru, obrací nás opět ke tváři boží, když se od ní odvracíme. Tak jako není myslitelný bez Ducha svatého celý křesťanský život, není bez něj myslitelný ani křest.

Křtem se tedy ve víře odevzdáváme do milostivých rukou božích: „...pokřtěný jest jiný člověk – ne svůj, ale Kristův“.³³⁶

5.2.12 Křest nemluvňat?

Hájek rozhodně nebyl jeden z těch kazatelů, kteří by považovali křest nemluvňat za méněcenný oproti křtu lidí v dospělém věku. Křest malých dětí, které přinášejí jejich rodiče, je plnohodnotným křtem. Dítě je pokřtěno ve jméno Boha Otce i Syna i Ducha svatého a od té chvíle mu zcela náleží. Nesejde na tom, že nemůže ke svému křtu říct své „ano“. Nesejde na tom, že absolutně netuší, jaká změna se s ním děje. To ovšem neznamená, že se v budoucnu nebude muset rozpomenout na význam tohoto aktu. Křest rozhodně není magickým aktem, který by dětem po celý život zaručoval Boží přízeň a poté spasení!

Proto Hájek neúnavně opakuje, že je třeba, aby rodiče dítěte:

- a) opravdově toužili po křtu své ratolesti,³³⁷
- b) věděli, co vlastně křest je,³³⁸
- c) slíbili, že dítě budou Kristu předkládat a k němu přinášet.³³⁹

Hájek se nejednou v kázání nechává slyšet, že ke křtu dítěte nikdy žádné rodiče nenutí. To musí zůstat na jejich rozhodnutí. Tuto tíhu musí nést především sami...

³³⁵ „Jak se máme radovat z dětí, které se nám narodily, víme-li po evangelicku, že to nejsou neviňátka, nýbrž že jsou stejně hříšné jako my...“ (Veselí, 25.2.1951)

³³⁶ Dalečín, 16.3.1955

³³⁷ „...když se ptáme po křtu – ptáme se po něm z úzkosti srdce, z touhy po odpovědi, co činit, abychom unikli hrozícímu trestu, neboť jsme hříšní lidé?“ (Veselí, 5.1.1955)

³³⁸ „To jsme neučinili povrchní maličkost, když jsme své dítě přinesli ke křtu... tím vydáváme své dítě tam, kde platí: hledat nejprve království Boží...“ (Janovičky, 9.12.1955)

5.2.13 „Unum necessarium“

Ono „jedno nezbytné“, jakýsi leitmotiv Hájkových křestních kázání můžeme shrnout do výzvy: rodiče, pečujte duchovně o své děti - křest samotný není všechno! Rodiče mají nezastupitelnou funkci v životě dětí. Není třeba se zde pozastavovat nad pedagogicko-psychologickou relevancí této výpovědi, přestože i ta bývá Hájkem poměrně často v jeho křestních kázáních akcentována. Hájek však nikdy neopomene přítomným rodičům důrazně připomenout, že tělesná a duševní výchova není vše. Především jde o vedení ve víře. To se projevuje na více rovinách. Uveďme alespoň nejdůležitější z nich:

- a) rodiče mají jít svým dětem v každodenně praktikované víře příkladem (osobní zbožnost, život ve společenství atd.),
- b) rodiče mají své děti k víře přivádět jak pasivně (skrze přímluvné modlitby) tak aktivně (vyučování v základech věrouky, přivádění do shromáždění atd.).³⁴⁰

Občas si Hájek ve svých křestních kázáních posteskuje, že farář zde není od toho, aby každé pokřtěné dítě vedl životem víry. Ne, že by se zříkal odpovědnosti za ně, nýbrž vcelku střízlivě poznamenává, že to je nad farářovy síly. Proto by měl plnit v tomto obtížném úkolu až druhořadou úlohu.

5.3 Konfirmační kázání

Ano, farář – podobně jako učitel – má plnit pouze sekundární funkci při výchově dětí ve své farnosti. Do jeho kompetencí mj. patří různá setkávání těch nejmenších v prostorách sboru, návštěvy v rodinách, pořádání táborů atd. Jedinečné místo zde zaujímá konfirmace, na jejímž konci mají mladí lidé potvrdit a vyznat svou

³³⁹ „Také rodiče mohou bránit dětem v přístupu k Pánu Kristu? Ovšem že mohou, a jak účinně! A tak, křesťanští rodiče... nechte dítek a nebraňte jim jít k Pánu Ježíši.“ (Dalecín, 11.6.1950)

³⁴⁰ „Abychom jednou neslyšeli Boha takto promluvit: „Proč jste nevedli své dítě ke mně? Sami jste nevešli do mého království, a svým dětem jste zabránili!“ (Veselí, 29.4.1951)

víru před Bohem i shromážděním jeho lidu, a stát se tak plnohodnotnými členy svého sboru.

Do dnešní doby se dochovalo celkem 5 konfirmačních kázání z první dekády Hájkova „veselského“ období. Toto pojednání se tedy přidržuje pouze konfirmačních kázání z let 1955-1959.³⁴¹

5.3.1 Hájkovo pojetí konfirmace

Z obsahu konfirmačních kázání samotných vyplývá, že jejich biblické základy nebyly v žádném případě Hájkem vybírány náhodně. Spíše se zdá pravděpodobné, že se Hájek při volbě biblického oddílu snažil přihlídnout k celému procesu konfirmace. V potaz tedy nebral pouze onu slavnostní neděli, kdy konfirmandi zakončili svá konfirmační cvičení a spolu s celým shromážděním se zúčastnili vysluhování večere Páně. Ona slavnostní chvíle pro něj v žádném případě neznamenal jednorázovou událost, ani nepřinášela úlevu z vykonané práce.

Podle Hájkova pojetí (jak jej můžeme odvodit z onoho nevelkého počtu jeho konfirmačních kázání) samotná událost konfirmace (tzn. přezkoušení konfirmandů před sborem a udělení konfirmačních listů) na jednu stranu ukazovala za sebe, a to:

- a) nejprve k „povinnému“ konfirmačnímu cvičení a
- b) k celému životu jednoho každého konfirmanda (křest, nedělní škola, výchova rodičů atd.).

Na druhou stranu konfirmace „upírá“ svůj pohled do budoucnosti. Podobně jako křest není ani ona cílem sama o sobě, nýbrž (v ideálním případě) jakýmsi znakem „vrůstání“ Krista do křesťana a skrze něho do celého „kristovského“ společenství. V posledku na konfirmaci

³⁴¹ Hájek se v oné době vyjádřil k problému konfirmace také v systematické podobě. Ve své studii hledá „zlatou střední cestu“ mezi vyznavačským a katechetickým pojetím konfirmace. Tvrdí, že na jedné straně nemůžeme po mladých konfirmandech požadovat jednoznačné přiznání se k Ježíši Kristu (a už vůbec ne slib), na druhé straně se konfirmace nemůže obejít bez jakéhokoli vyznání. Podle Hájka jde ve vyznání konfirmandů „o přiznání k církvi a její zvěsti, souhlas s tím, že k ní patříme, a rámcovou ochotou vyvozovat z toho důsledky.“

(Hájek, Miloslav. Konfirmace pojatá vyznavačsky anebo katecheticky? Křesťanská revue. 1953, roč. 20, s. 122)

samotně vlastně nesejde. Má pouze služebný charakter, nepřináší sama o sobě spásu (opět stejně jako křest). Konfirmace je nástrojem k vyučení mladého člověka obsahům a postojům křesťanské víry. S nepochopením pravého významu konfirmace se Hájek zřejmě setkával - ve svém sboru stejně jako i mimo něj - velice často.

Je však důležité podotknout, že Hájek bez pochyby narážel i na jiné, protikladné mínění o konfirmaci: konfirmace jakožto vyprázdněný (přestože slavnostní) rodinně-církevní akt.

Zatímco první dva pokroucené náhledy (tedy jednorázovost a dostatečnost) jsou vlastní především rodičům a prarodičům konfirmandů, tento třetí pohled (vyprázdněnost) je vlastní konfirmandům samotným.

Při výběru biblických základů konfirmačních kázání Hájek tedy přihlíží ke třem polohám pojetí konfirmace, tedy:

- a) konfirmace jakožto jednoho bodu z mnoha na ose křesťanova života,³⁴²
- b) konfirmace jakožto „služebnice“ na cestě spásy,³⁴³ a paradoxně právě proto i
- c) konfirmace jakožto svým způsobem rozhodující události v životě křesťana.³⁴⁴

Minimálně tyto tři polohy konfirmace zřejmě měl Hájek na paměti, když vybíral biblické základy konfirmačních kázání.

5.3.2 Úvod konfirmačních kázání

Úvody k těmto kázáním jsou zaměřeny buď na biblický základ kázání nebo na situaci konfirmace. V prvním případě jsou posluchači uvedeni do:

- a) dění textu³⁴⁵ nebo

³⁴² „...konfirmace v žádném případě nemůže být považována za nějaký cíl duchovního vývoje, za jakoukoliv metu, již jsme dosáhli.“ (Veselí, 10.7.1955)

³⁴³ „Jestliže je potřeba dorůstajícím údům uzavřít dětskou výchovu souhrnným poučením, co tedy vlastně jest a co vyznává evangelická křesťanská církev – pak je konfirmačním cvičením v tom poučíme.“ (Veselí, 10.7.1955)

³⁴⁴ „...až doposud jsme vás vedli – nyní se otvírají dveře a vy na prahu...“ (Veselí, 13.7.1958; kázání napsáno v poznámkách)

b) atmosféry textu.³⁴⁶

Ve druhém případě Hájek reaguje na:

a) celkovou atmosféru „konfirmačního“ shromáždění³⁴⁷ nebo

b) své zkušenosti s tou kterou konfirmací.³⁴⁸

Je samozřejmé, že z tak malého počtu konfirmačních kázání (celkem 4) nemůžeme učinit absolutní závěry. Hájek jakožto velice vynalézavý kazatel jistě nezůstal u těchto dvou paradigmat. To platí i o ostatních bodech tohoto výkladu. Na druhou stranu je však vysoce pravděpodobné, že kdybychom měli k dispozici všechna Hájkova konfirmační kázání, došli bychom ke zhruba stejnému závěru.

Z uvedených citací je taktéž patrné, že Hájkovi nečinilo žádný problém začít konfirmační kázání velice pozitivně (povzbudivě) právě tak jako negativně (pochmurně).

5.3.3 Homilie a pareneze: forma a struktura konfirmačních kázání

Na formě a struktuře konfirmačních kázání se ukazuje Hájkova (již tolikrát opakovaná) citlivost vůči biblickým textům i k posluchačům samotným.

Co se týče výkladu biblického svědectví, Hájek zde postupuje po jednotlivých jeho částech a každou z nich následně vysvětluje a do třetice aplikuje na současnou situaci, ve které se nachází buď konfirmandi, jejich rodiče nebo celý sbor (do kterého se nikdy nezapomene pokorně započítat).

Z tohoto hlediska se zdá být nejzajímavější konfirmační kázání z roku 1955. Jakožto základ kázání slouží Hájkovi Ježíšovo podobenství o rozsévači (Mt 13,3-9). Nejdříve jsou posluchači seznámeni s tím kterým prostředím (nebo situací), do kterého se

³⁴⁵ „Ten, který se Pána Ježíše takto zeptal, byl z jeho učedníků – a měl ke své otázce závažné a trpké důvody.“ (Veselí, 14.7.1957)

³⁴⁶ „...nádherné slovo...“ (Veselí, 24.5.1959; text kázání v poznámkách)

³⁴⁷ „...všechno kvítím vyzdobeno – uprostřed vy sami v novém oblečení a výjimečných pocitech – kolem plničky kostel – je vidět, že máme slavnostní den.“ (Veselí, 13.7.1958)

³⁴⁸ „Probírat se zápisy předchozích konfirmačních ročníků, bratři a sestry, není právě povzbudivé zaměstnání.“ (Veselí, 10.7.1955)

dostalo (skrže svého „nositele“) Boží slovo. To se děje skrže citaci příslušného biblického verše a jeho následné vysvětlení. Poté následuje kazatelova otázka, zda právě to je případ konfirmandův.³⁴⁹ Přístup, s jakým se zde Hájek vyrovnal s biblickým textem a jeho aplikací, je nepochybně velmi strhující. O pastoračně-pedagogickém dosahu takového pojetí však budeme uvažovat v následující kapitole.

Parenetická forma konfirmačních kázání zase ukazuje na Hájkovo celkové vnímání duchovního stavu konfirmandů stejně tak liknavé chápání konfirmace mnohými členy sboru. Z těchto kázání vyzařuje úporná snaha sdělit svým posluchačům evangelium, tedy Boží indikativ. Ovšem výsledek je jiný. Pareneze (ať už ve formě imperativu či apelu) téměř zcela umlčela radostnou zvěst. Parenetickou formu konfirmačních kázání jako takovou v žádném případě nechci kritizovat. Jednak z kázání samotných, která jsou navíc jediným oknem do tehdejších problémů veselského sboru (spojených s konfirmací) a kazatelových zápasů s nimi, se mnoho nedovídáme.

Musíme tedy důvěřovat Hájkovi, že vědomě užil té formy, která se mu zdála - pro přítomnou situaci konfirmandů i sboru - nejlepší. Problematické tedy není ono „že“, nýbrž „jak“ a „v jaké míře“...

5.3.4 Obsah konfirmačních kázání

Hájek úporně a všemi prostředky zápasí o to, aby konfirmandi jemu svěřeni dosáhli Božího spasení. Jeho (v kázáních poodhalená) upřímná touha po vzájemném vztahu konfirmandů se Vzkříšeným, je velice sympatická a příkladná. To je nepochybné pozitivum.

³⁴⁹ Poté, co odcituje příslušný biblický verš (zde Mt 13,4), pokračuje Hájek takto: „Jsou, kteří slyší slovo evangelia, a ono se jich vůbec nedotkne. Jako hluší; naprosto na něm nemají zájmu; ani v nejmenším se jich netýká; ani krůček neučiní, aby mu byli blíž. Jako by je vůbec neslyšeli. – Jestli na přání rodičů strpěli netečně a lhostejně konfirmaci, pak se domnívají, že mají navždy pokoj. Snad se ještě párkrát u tam ukáží, snad poprvé přijdou ještě k večeři Páně – ale pak je nikdo ve shromáždění církve neuvidí. Rozumí se, že lhalí už tehdy, když říkali, že chtějí být jejími členy. Běda jim, jestli je slovo Boží ještě v budoucnu nezastaví! – Jsi to ty takový?“ (Veselí, 10.7.1955)

Avšak výrazové prostředky, jaké se dostávají ke slovu při vyjádření této kazatelovy úporné snahy, jsou podle mého názoru přinejmenším zarážející.

Uveďme jeden zástupný příklad. Konfirmační kázání z roku 1957³⁵⁰ na sebe upíná pozornost již kvůli svému biblickému základu.³⁵¹ Z kázání brzy (a navíc explicitně) vyloučí důvod, proč Hájek použil takový „kontroverzní“ text. Je jím reflexe celého konfirmačního cvičení a duchovního stavu konfirmandů. Hájek se v této části zaměřuje přímo na řady konfirmandů a s bolestí v srdci jim popisuje své vidění celého období jejich setkávání.³⁵²

Nepřísluší nám s jistotou hodnotit, jaké ovoce přineslo toto kázání, zda bylo přijato kladně či záporně, s pokáním či se zatvrzením. My se můžeme zaměřit pouze na text kázání samotného a domýšlet jeho možné důsledky. Již z citovaného oddílu je patrné, že Hájek před sebou nevidí nedospělé, pubertální jedince, nýbrž lidi, kteří Kristovo evangelium neberou vážně.

Obojí vidění konfirmandů je do jisté míry legitimní. První akcentuje psychickou, druhé duchovní stránku člověka. Nicméně pokud eliminujeme jedno z nich, nenahlížíme na své posluchače pravdivě. Hájek akcentoval duchovní vidění. To má své důsledky, jak psychologické tak teologické.

Psychologické důsledky takového vidění jsou zřejmé. U cílové skupiny, jakou je pubertální mládež, je daleko pravděpodobnější, že se zatvrdí, uslyší-li na svou adresu takovou řeč.

Teologické důsledky jsou však mnohem závažnější. Kazatel tímto apeluje na lidskou snahu dosáhnout, chopit se svého spasení, tedy: „skutkaření“. Naději na Boží snahu o vztah s člověkem zde těžko

³⁵⁰ Veselí, 14.7.1957

³⁵¹ L 13,23n

³⁵² „Byli jste nadprůměrně nadaným ročníkem, který se poměrně snadno učil a dovedl projevit určitou pohotovou samostatnost. Když jsme začínali, měl jsem dojem, že s vámi prožiji jedno z nejlepších cvičení. Zatím musím nyní říci, že jsme se nad nikým posud ještě tolik vnitřně nenatrápil. Sotva o tom vůbec víte. Málokdy to byly věci, za které jsem vám huboval; mnohem častěji to bylo to, co jsem jen pozoroval a ani k tomu neměl slov. Bylo mi, jako bych našel výraz svých úzkostí, když mi v evangeliu padl zrak na tato slova: „Pane, co nemnozí jsou ti, kteří spasení být mají? Neboť tak jak jste, opravdu nemnozí z vás by mohli být spaseni!“

budeme hledat. Přestože teze o hříšnosti všech lidí a Božím slitování zde taktéž nalezneme, nemají zde valného zastoupení. Řečeno s apoštolem Pavlem: Hájek se zde zaměřil na destruktivní sílu „sarx“ místo na konstitutivní moc „pneuma“.

Jakožto kritik si však velice dobře uvědomuji, že jsem se zachoval úplně stejně jako kritizovaný konstrukt dosahu Hájkova kázání. Místo abych učinil místo naději na reálné působení Ducha svatého, s kterým toto kázání mohlo dojít přejného ohlasu, cele jsem tento prostor zaplnil lidskou skepsí. Ze svého stanoviska však nemohu jinak.

5.3.5 Závěr konfirmačních kázání

Závěry těchto kázání jsou cele v intenci formy a struktury, tedy výrazně parenetické. Apelují na konfirmandy (a skrze ně na celý sbor), aby vykročili na cestu se svým Spasitelem a byli poslušni jeho slova. Rozlučme se proto i my s těmito kázáními citací jednoho závěru...³⁵³

5.4 Svatební kázání

Svatební kázání patří mezi Hájkova nejkratší kázání vůbec. Jsou velice svižná, mají spád. Rozhodně nechtějí stroze moralizovat ani na druhou stranu květnatou řečí opěvovat lásku muže a ženy. Jsou střízlivá, křesťansky střízlivá...

Jako v téměř všech předešlých sbírkách Hájkových kázání i zde nemáme k dispozici všechna svatební kázání. Jestliže u předešlých sbírek je tato skutečnost celkem pochopitelná, u těchto kázání to platí dvojnásob. Pohybujeme se přece v době, kdy se kázání nepíší na počítačích a sbory nevlastní „kopírky“. Na druhou stranu touha novomanželů vlastnit „své“ svatební kázání je jistě veliká.

³⁵³ „Nepřavím, že jsi již ztracen. Milosrdenství Boží je větší, než my si umíme představit, a jeho shovívavost dlouhá. Ještě můžeš slovo Boží uslyšet; ještě tě může ranit do morku kosti. Ještě můžeš být spasen. Ale tak jak nyní jsi, ještě nejsi synem království. To by ses musel znovu zrodit. Amen.“ (Veselí, 10.7.1955)

5.4.1 Základ svatebních kázání

Podobně jako u křestních kázání i zde se nám otevírá široká škála biblických textů, u kterých by nás mnohdy ani nenapadlo použít je jako základ svatebního kázání.³⁵⁴ Marně bychom hledali³⁵⁵ klasické novozákonní oddíly, které se nejčastěji při příležitosti svatebního shromáždění užívají (např. 1K 13, 4-7 nebo 1J 4,18 atd.) Výjimku tvoří snad jen tři kázání beroucí za své základy častěji užívané starozákonní oddíly.³⁵⁶ Hájek zde opět projevuje svou tvůrčí originalitu a stejně tak i mimořádnou znalost biblického svědectví. Je rovněž zajímavé, že se Hájek neopakuje - nejen co se týče myšlenek v kázání, ale také co se týče samotné volby textů.

Jako každé lidské počínání ani toto není zcela neproblematické. Z některých kázání vyzařuje Hájkova usilovná snaha „přesadit“ biblické základy kázání, které se primárně na manželské soužití nevztahují, do nového (svatebního) „Sitz im Leben“. ³⁵⁷ Při jejich výkladu musí leckdy samotný text uvést na obecnější rovinu. Tím však otupuje jeho ostrost. V jednom kázání dokonce pokládá za nutné výslovně své posluchače uklidnit, že výběr biblického základu v žádném případě nebyl náhodný či svévolný: „Připouštím, že je to neobvyklý svatební text. A přece je na místě slyšet jeho poselství i v radosti svatebního dne.“³⁵⁸

Za základy svatebních kázání nevolí pasáže nijak dlouhé, maximálně (a to pouze v jednom případě) dva verše³⁵⁹, ne zrovna zřídka pouhou část jednoho verš. To má jistě své důvody. Novomanželé si snadněji zapamatují, vštípí, kratší biblické slovo. Kazatel si je dobře vědom, kolik rozmanitých vlivů a podnětů působí

³⁵⁴ Např. 1Tm 4,8b: „...ale zbožnost ke všemu jest užitečná...“ (Brno, 22.7.1957)

³⁵⁵ Zde zkoumáme pouze kázání do dnešních dní materiálně přítomná.

³⁵⁶ Gn 2,23a (Veselí, 5.11.1955), Kaz 4,10 (Veselí, 26.10.1957) a Př 31,10.23 (Brno, 22.7.1957).

³⁵⁷ To např. činí v kázání na text z Ř 14,4a (Brno, 18.4.1957), kde křesťanské manželství staví na stejnou rovinu s životem uvnitř církve. Do jaké míry tento oddíl lze „naroubovat“ na situaci manželství je přinejmenším diskutabilní.

³⁵⁸ Veselí, 26.11.1955; text: Mt 24,44 : „Protož i vy buďte hotovi; nebo v tu hodinu, v kterouž se nenadějete, Syn člověka přijde.“

³⁵⁹ Př 31,10.23 (Brno, 22.7.1957)

v onen den na ten který svatební pár a podle toho usměrňuje jak kázání, tak jeho biblický základ.

5.4.2 Úvod svatebních kázání

Také na tuto skupinu kazuálních kázání se vztahují Barthovy teze o „nejlepším-žádném“ úvodu kázání.³⁶⁰ Chybí na něj jednoduše čas a prostor! Je třeba jasně interpretovat a předat novomanželům evangelium. Jakékoli odbočení od biblického svědectví a jeho významu je pro Hájka nepřipustné.³⁶¹

Je sice pravda, že některá svatební kázání začínají navozením atmosféry buď textu samého³⁶² nebo události svatby³⁶³, ovšem ta představují skromné výjimky.

5.4.3 Délka svatebních kázání

Jak jsme již v úvodních poznámkách nastínili, svatební kázání patří mezi Hájkova rozsahem nejkratší kázání vůbec. V tom se (v této skupině) velmi podobají křestním a pohřebním kázáním. Standardní délka svatebních kázání je cca 2 strany (lhostejno zda psána na stroji nebo rukopisně) formátu A5. Hájek zde přihlíží k celkovému dění svatebních bohoslužeb, které je velice rozmanité a právě tak i časově náročné.

Nesmíme zapomínat, že je to jedna z mála sborových událostí, kterých se mnohdy účastní i lidé „ne-církevní“. Lze obecně konstatovat, že k této složce potenciálních návštěvníků bohoslužeb Hájek (po obsahové stránce svých kázání) mnoho nepřihlíží. Zdá se

³⁶⁰ „Grundsätzlich soll die Predigt keine Einleitung haben.“ (BARTH, Karl. Homiletik: Wesen und Vorbereitung der Predigt. Zürich: EVZ, 1966, s. 101)

³⁶¹ „Lépe jest dvěma než jednomu“, řekl Kazatel. Chválí nám tedy vzájemný vztah, doporučuje nám lásku – a my to v takovýto den rádi slyšíme.“ (Veselí, 26.10.1957; text: Kaz 4,10)

³⁶² „Můj bratře a sestro, chci vám tlumočit v tento významný den vašeho života slova, která napsal apoštol v 1Kor 6,20b:...“ (9.2.1957)

³⁶³ „Milí přátelé, před chvílí jste si dali před svědky a veřejností slovo a uzavřeli jste společenství života. A nyní jste přišli ještě sem, abychom se tu spolu pozastavili jako částečka církve Páně a abyste slovem Božím a modlitbou svůj společný život započali.“ (27.10.1956)

však, že na ni pamatuje alespoň po formální stránce svých svatebních kázání.

5.4.4 Christocentričnost svatebních kázání

Svatební kázání mají výrazně christologické zaměření. Ježíš Kristus je v těchto kázáních zastoupen hlavně ve třech polohách jako:

- a) láskyplný Spasitel každého z novomanželů zvláště i obou zároveň,³⁶⁴
- b) milosrdný ovšem i spravedlivý Soudce, ve srovnání s nímž každá lidská hodnota (tedy i sňatek) je pouze předběžná³⁶⁵ a samozřejmě
- c) garant vztahu novomanželů.³⁶⁶

Zatímco první a poslední christologická poloha je velice často kazateli akcentována (o čem jiném by také měli při příležitosti svatby kázat?), prostřední – podle mého názoru – zůstává mnohdy v pozadí. Je velice osvěžující, prospěšné a zdravé tuto christologickou polohu v kázáních explicitně vyjadřovat. To Hájek ze zřetelu neztrácí.

5.4.5 Svatba jakožto nový začátek

Stejně jako všechny významné události v životě člověka, i svatba není cílem o sobě nýbrž svým způsobem novým začátkem. Slovem „začátek“ rozumíme událost, která s konečnou platností povede člověka jiným směrem než doposud. Tím svatba jistě je: bodem, kterým počínaje dochází k jinému nasměrování životní cesty. Skrze tento veřejný akt se dva stávají jedním tělem a rozhodují se jít cestou života v dobrém i zlém dokud je smrt nerozdělí.

³⁶⁴ „Jsme křesťané, bratře a sestro. Jsme lid, který si Pán Ježíš Kristus vydobyl ze smrti a zahynutí, abychom byli jeho lid.“ (26.11.1955)

³⁶⁵ „Žijeme pro muže, žijeme pro ženu, žijeme pro děti? Jak blízko k tomu jest – neboť co máme na zemi vzácnějšího? To jest opravdové nebezpečí manželství, právě nadějného, zdařilého manželství, plného soudržnosti, obětavosti a lásky. Pán Ježíš Kristus přestane nám být Pánem – a stane se nám jenom někým, kdo podle vývěsek nade dveřmi má ručit za štěstí a blahobyt domácnosti... Jakmile k tomu dojde, moji milí, je konec našemu křesťanství.“ (26.11.1955)

„Nikdy neztratit před sebou cíl, k němuž putujeme. Nikdy nezapomenout, k čemu nás Pán Bůh v našem Spasiteli Ježíši Kristu povolal. Ani v manželství na to nezapomenout. Sice se náš život bude točit v kruhu.“ (26.10.1957)

³⁶⁶ „Miluji vás“, praví Hospodin do našich životních rozběhů, předsevzetí a plánů – a my musíme vědět, že nás zavázala láska, kterou na nás vložil.“ (12.11.1955)

Nesmíme však zapomenout na adjektivum „nový“, které upozorňuje, že před tímto „bodem obratu“ se již mnohé odehrálo. Aby novomanželé mohli uskutečňovat tento nesnadný a dlouhodobý úkol, musí si předně být jisti svým vzájemným „ano“. Na to Hájek velice důkladně dbá: „Milí manželé, vy jistě nevstupujete do svého svazku lehkomyšlně a neodpovědně. Znáte se už léta, a tento den jest jistě ovocem zralého vašeho rozvážení.“³⁶⁷ Tedy událost nesmírného dosahu – to je svatba.

Na druhou stranu si je Hájek velice dobře vědom toho, že lidé nejsou schopni dohlédnout její dosah. Není v naší moci předvídat všechny (zlé) chvíle, které mohou nastat, neboť bytostně jsme lidé koneční. Není taktéž v naší moci pouze pěstovat a hýčkat manželský vztah, neboť podle přirozenosti jsme lidé sobečtí a všelijak porušení. „A přece cítíme, že předsevzetí, jakkoli žádoucí, místné, nevyhnutelné, samo nestačí. Kolik cizích mocí a vlivů nevoláno a nevitáno zasahuje do našich životů, a převrací naše úmysly a plány!“³⁶⁸ To je koneckonců ten nejhlubší důvod, proč se koná křesťanská svatba ve shromáždění Božího lidu a před Boží tváří. Novomanželé tímto aktem prosí, aby se za ně církev přimlouvala, a aby obdrželi Boží požehnání na svou novou cestu.

Jako každou významnou událost v životě křesťana (podobně křest i konfirmaci) lze taktéž svatbu velice snadno přecenit. Sama o sobě není nějakým magickým úkonem. Stejně tak obdržené Boží požehnání musí novomanželé horlivě střežit. Jeho jednorázovost nemluví pro jeho stálost! To rovněž leží Hájkovi na srdci.

5.4.6 Redundance a negativní výroky

Na chvíli se nyní pozastavíme u dvou rétorických prostředků, kterých Hájek v hojnosti užívá. Fakt, že je zmiňujeme na tomto místě neznamená, že by je Hájek uplatňoval pouze v těchto kázáních. Opak

³⁶⁷ 16.11.1957

³⁶⁸ 16.11.1957

je pravdou. Tyto dva rétorické prostředky tvoří jakousi konstantu formální stránky Hájkových kázání.

Redundance se vyskytuje v každém jeho kázání.³⁶⁹ Činí tak s vědomím, že kázání je více než prostá a přímočará (pregnantní) řeč. Je to promluva beroucí na svá bedra obrovský úkol: zpracovat, vyložit a vyřídít svým posluchačům Boží slovo. Toho nedocílíme, pokud budeme skoupi na slovo. Kázání je do jisté míry estetickým počinem, ne však samoúčelně (sloužící kazatelovu narcismu), nýbrž služebně (sloužící samotnému Bohu a shromáždění jeho lidu). Lze říci, že se Hájek velice dobře a ladně pohybuje mezi těmito dvěma póly – tedy mezi prostým vyhlášením Božího slova a upozorněním na vlastní literární, verbální či dramatické schopnosti.

Negativní věty – i ty jsou v Hájkových kázáních vydatně zastoupeny.³⁷⁰ Jejich užití není v žádném případě neproblematické (narozdíl od výše zmíněné redundance). Ano, je sice pravda, že negativní výrok si není možné představit,³⁷¹ ovšem měli bychom mít na paměti především jeho funkci v kázáních, a tou je jeho ozvláštňení. Pokud jsou negativní věty záhy doplněny větami pozitivními, které jsou již „významu-nosné“, zdá se mi jejich užití v kázání zcela legitimní, ba přímo žádoucí.

5.4.7 Závěr svatebních kázání

Oproti výrazně parenetickému zaměření závěrů kázání, s jakým se můžeme setkat ve většině Hájkových kázání, je zde upřednostňován indikativ, a to ve dvou formách:

³⁶⁹ „Ale třetího dne se stalo něco nového, neočekávaného, neuvěřitelného: porobený, ztročený Bůh vstal živý a kralující. A tehdy jsme poznali, že naše otroctví a ponížení s ním umřelo na kříži. Od té chvíle je veta po nadvládě a pravomoci osudových nutností.“ (Nymburk, 28.4.1957)

³⁷⁰ „Blízký jest Hospodin všem.“ Nedělá výjimek, nepřijímá tváře a kabáty. Každý k němu může volat. Každý smí doufat v jeho milosrdenství. Nikdo není vyloučen. Náš Bůh jest Bohem všech. Není příčiny, proč bychom měli pochybovat o jeho ochotě právě vůči sobě.“ (27.10.1956)

³⁷¹ FILIPI, Pavel. Pozvání k naději: kapitoly o homiletické hermeneutice a exegezi, s. 249.

- a) sdělení Božího požehnání a pomoci novomanželům³⁷² a
- b) nastínění ideálního stavu manželství.³⁷³

Zastavme se krátce u druhé formy závěru vyjádřeného indikativem. Kazatel poukazuje na některé podstatné a nezbytné rysy křesťanského manželství a tím jednak vybízí novomanžele k následování takového příkladu a jednak jim pomáhá ujasnit si, v čem spočívá a jakým způsobem se má odvíjet jejich nový vztah. Na rozdíl od parenetického zakončení tento styl závěru svatebních kázání lépe odráží celkovou atmosféru a tím se stává (paradoxně) důraznějším a průbojnějším.

5.5 Pohřební kázání

Dostáváme se k poslední skupině kazuálních kázání. Podobně jako křestní kázání ani tato již nejsou určena těm, kvůli kterým se ty které bohoslužby pořádají. Pohřební kázání jsou určena pozůstalým, těm, kteří se navždy loučí se svým blízkým.

Ukázka pohřebního kázání se nachází v obrazové příloze této práce (Příloha č.5).

5.5.1 Z historie Hájkových pohřebních kázání

Je zajímavé, že z období 1950-1954 se nedochovalo žádné pohřební kázání. Naproti tomu z období 1955-1959 se jich zachoval veliký počet. Již se stal v naší církvi (ČCE) běžným výrok o naprosté převaze pohřebních kázání nad všemi ostatními, které se vztahují k významným etapám lidského života. I v případě Hájkově lze toto do jisté míry konstatovat. Pravdou je, že v Hájkově pozůstalosti se

³⁷² „Bůh ve své lásce k nám jest první, zdaleka první... První nás miluje, aby nás miloval až do konce. Aby první i poslední nad naším životem, nade vším blouděním a všemy omyly, nad každým rozmachem a štěstím, nad všemi úsměvy i pláčem byla jeho láska samotná.“ (12.11.1955)

³⁷³ „A tak se před námi rýsuje manželství křesťanů; těch, kteří snesou i při sňatku slyšet, že si nejsou navzájem prvními a posledními... čekají den ze dne většího Pána, který je oba zamiloval a který přijde, aby je povýšil a učinil z nich mnohem víc: z muže a ženy syna a dceru Boží. Z té naděje jsou živi den po dni a své

nachází jen o málo menší počet křestních kázání. A co se týče kázání svatebních, musíme si uvědomit, že jsou určena dvěma lidem, ne pouze jednomu. O kázáních konfirmačních nemluvě: ta se týkají až dvaceti lidí najednou.³⁷⁴

Navíc je bytostně problematický způsob, jak Hájkova pohřební kázání vůbec počítat. V tehdejší době bylo obvyklé, že farář kázal na dvou, někdy i třech místech v rámci jednoho pohřebního procesu (u domu nebožtíka, v kostele a na hřbitově). Je tedy legitimní brát tyto tři „projevy“ jako jedno kázání nebo spíše jako tři kázání?

Věc samu navíc komplikuje Hájek sám, když ne zrovna zřídka vybírá delší biblický oddíl, který rozděluje na části, které se posléze stávají základy příslušných dílčích kázání. V tomto postupu se mimo jiné opět projevuje jeho záliba v kontinuálním čtení Písma (lectio continua). I obsahově na sebe mnohdy kázání sama navazují.

Jsem však toho názoru, že bychom i přes výše zmíněné námitky měli tato dílčí kázání pokládat za samostatná kázání. Důvodem k tomuto rozhodnutí může být fakt, že:

- a) lectio continua zde není uplatněna ve všech případech (spíše pouze z poloviny) a Hájek taktéž vybírá rozdílné texty k rozdílným polohám jednoho pohřbu,
- b) každé dílčí kázání má formální začátek (úvod) a formální zakončení (závěr) a
- c) taktéž po obsahové stránce jsou kázání svébytnými celky (tzn. že evangelium nezaznívá jen v jedné ze třech dílčích kázání, ale v každém zvlášť a v odlišném zabarvení).

Zde však již přesahujeme do dalšího oddílu.

Na závěr je rovněž nezbytné uvést, že plná třetina všech pohřebních kázání je psána v poznámkách. Tato kázání nám můžou do jisté míry posloužit při interpretaci obsahu (teologie) pohřebních

nedostatky snášejí s trpělivostí; neboť nevědí hodiny, kdy jim Kristus přijde učinit konec přezádostivý. Amen.“ (26.11.1955)

³⁷⁴ O takových konfirmačních cvičeních si můžou dnešní faráři nechat zdát. Nicméně jsme v oddíle pojednávajícím o konfirmačních kázáních dostatečně naznačili, že kvantita není totéž co kvalita.

kázání. Avšak ohledně celkové formy a struktury pohřebních kázání jejich výpovědní hodnota značně klesá.

5.5.2 Základ pohřebních kázání

Stejně jako u třech předešlých skupin kázání ani u této Hájek neztrácí ze zřetele zásadní pluralitu hlasů, kterými se Písmo přímo „hemží“. Evangelium je sice jedno, avšak není jednobarevné. Spíše hýří všemi možnými barvami a odstíny hlasu. Užijeme-li přirovnání, evangelium je píseň, kterou však zpívá sbor, nikoli mnoho sólistů. Hájek (jsa velkým znalcem biblického svědectví) tuto sekundární pluralitu interpretující jednotné téma bohatě využívá.

S tím také zásadně souvisí jistá volnost při výběru biblických textů k pohřebním kázáním. Ani známka po strnulosti, po upjatém vázání se na tradici. Hájkovi k pohřebnímu kázání poslouží stejně dobře 1K 1,26-29³⁷⁵ či Sk 17,31³⁷⁶ jako tradiční Jb 19,25³⁷⁷ nebo Kaz 12,1³⁷⁸. Myslím, že vysoká variabilita biblických „pohřebních“ textů slouží taktéž k tomu, aby zarmoucení posluchači byli konfrontováni s málo známým biblickým svědectvím, na jehož základě by byli méně nakloněni k názoru, že slyší církevní klišé.

Přesto je v Hájkových pohřebních kázáních patrné upřednostňování (preference) některých biblických spisů. Mohli bychom to shrnout třemi „jmény“: Žalmista – Kazatel – Pavel. Jejich vzájemného vztahu se dotkneme v následujícím oddílu. Prozatím můžeme konstatovat, že biblické základy pocházející od těchto zdrojů (tzn. Ž, Kaz a „Corpus Paulinum“, zvláště pak 1K a 2K) tvoří téměř polovinu ze všech dochovaných základů pohřebních kázání.

Hájek zde opět nepracuje s rozsáhlými texty, nýbrž pouze se dvěma třemi biblickými verši.

³⁷⁵ Např. Korouhvice, 27.3.1955

³⁷⁶ Vojanovice, 16.5.1955

³⁷⁷ Chybí jakýkoli bibliografický údaj.

³⁷⁸ Veselí, 2.4.1959

5.5.3 Vztah Starého zákona a Nového zákona

Zastavme se v krátkosti nad dosud netematizovaným problémem: jaký vztah v otázce spásy panuje - podle Hájka - mezi SZ a NZ? Sbližují se jejich hlasy (konvergence) v tom, jak hlásají zvěst o Hospodinu, nebo se spíše rozcházejí (divergence)? Je NZ naplněním SZ a v tom případě SZ téměř nepotřebný? Nebo má SZ svou specifickou validitu i v „novém věku“? Na tyto otázky se budeme snažit dát odpověď, ovšem s přihlédnutím k našemu nynějšímu tématu (pohřeb) a pouze na základě jeho pramenů (pohřební kázání).

Co se týče otázky vztahu soteriologie SZ a NZ, Hájek nepatří k těm kazatelům, kteří ve SZ vidí pouze zřetelná proroctví a předpovědi budoucí spásy skrze Ježíše Krista. To je sice pozice, se kterou se nejčastěji v novozákonních spisech setkáváme (nejvíce např. Mt), což však ještě neznámá, že NZ - díky své kanonické autoritě - je také v otázce interpretace SZ absolutně závazný.

Řečeno krátce: příchod Krista mnohé spisy ve SZ s důvěrou očekávají, ovšem bude-li to Ježíš Nazaretský či někdo jiný, to již samozřejmě nechávají na Hospodinu samotném.³⁷⁹ Nejedna SZ text navíc ukazuje až k tomu, co my křesťané nazýváme parúsií, takže jde za (opět křesťansky viděno) Kristovu inkarnaci, kříž a vzkříšení. K takovému (podle mého názoru střízlivějšímu a proto správnějšímu) pojetí vztahu SZ a NZ Hájek tíhne.

Specifickou relevanci SZ látek však Hájek vidí hlavně v otázce antropologie.³⁸⁰ SZ velice věrně hodnotí člověka „po pádu“ – jeho strasti a trápení, zvláště pak jeho nevyhnutelný úděl: smrt. K tomuto problému se však vyjádříme později.

³⁷⁹ Určitě by nebylo bez významu a nezajímavé např. srovnat soteriologii (protestantských) kázání na onen výše zmíněný klasický biblický pohřební text (Jb 19,25). Hájek se s tímto problémem vyrovnává takto: „Ve všem zoufalém utrpení Job si je jist před Bohem, jehož láska i moc přesahá smrt. Odvažuje se nazvat jej Vykupitelem – ač nemá důkazu ani příkladu. Ví jen, že Bůh jest věčný nad naší smrtelností; a ví, že nás miluje otcovskou láskou: že není Bohem cizím a vzdáleným, ale vpravdě Bohem pro nás – Bohem, jenž svou mocí se smilovává nad bezmocí člověka. Neví ještě, jak se to stane: ale již věří, že Bůh i nad naší smrtí se postaví, aby ji obrátil v život. S jakou vroucností se můžeme připojit k jeho vyznání my, kteří víme o vykoupení Ježíšem Kristem...“ (Chybí jakýkoli bibliografický údaj.)

5.5.4 Délka a formát pohřebních kázání

Pohřební kázání jsou nejkratšími kázáními z celé Hájkovy pozůstalosti. Do jisté míry by jim mohla v tomto bodě konkurovat pouze kázání křestní. Jejich standardní délka je 3 strany formátu A6 (opět o samotné délce nerozhoduje, zda tato kázání byla psána ručně či na psacím stroji). Primárním důvodem pro takovou délku pohřebních kázání je zcela určitě posluchač ve své konkrétní situaci, kterému se budeme věnovat v dalším oddílu.

Rovněž formát A6 je oproti Hájkovým zaběhlým postupům velice neobvyklý. Na takovém podkladě se vyskytuje pouze několik svatebních a křestních kázání. Tuto formu Hájek volil zřejmě z toho důvodu, aby mohl mít pohřební kázání při jejich předčítání umístěné v bibli.

5.5.5 Účastníci pohřebních bohoslužeb a jazyk pohřebních kázání

S délkou pohřebních kázání souvisí taktéž „jazyk“, kterého Hájek pro tento druh kázání užívá. S otázkou jazyka ovšem zase souvisí otázka rekonstrukce účastníků pohřebních bohoslužeb. Tu se pokusme zodpovědět nejprve.

Z pohřebních kázání není možné vyčíst jedinou explicitní (a troufám si říct, že ani implicitní) poznámku o tom, že by tyto církevní pohřby byly zrovna hojně navštěvovány nebo „zadávány“ nevěřícími či „ne-církevními“ lidmi. Samozřejmě, důkaz e silentio může být dvousečný. Přihlédneme-li však také k období, ve kterém se pohybujeme, je téměř nemožné pokládat za pravděpodobnou opačnou výpověď.

Vyjděme tedy z toho, že „Hájkových“ pohřbů se (převážně) účastnili členové konkrétního evangelického sboru a rodinní příslušníci, kteří byli (přinejmenším z velké části) zároveň údy toho kterého křesťanského společenství. Tento výchozí bod naší interpretace nepokládám za fakt, nýbrž za užitečný konstrukt, který

³⁸⁰ Starozákonní antropologie – to je téměř paradoxní výpověď, ovšem nemám v tuto chvíli „po ruce“ přílehavější.

se podobá biblisty prováděné konstrukci posluchačů či čtenářů jednotlivých novozákonních evangelií.³⁸¹

Na základě takového situačního konstruktů nás může velice překvapit, jak sémanticky i stylisticky (na poslech) nenáročného jazyka Hájek ve svých pohřebních kázáních užívá. Nenalezneme zde jediný cizí anebo velice zřídka užívaný pojem. Stejně tak se vcelku obstojně vyhýbá delším či obtížným souvětím. Jen v případech, kdy není zbytí, se pouští do letmé rekonstrukce dobového pozadí biblického svědectví. Co se týče rétorických prvků pohřebních kázání, těch se dotkneme v jiné kapitole.

Hájek si musí být velice dobře vědom, že v tak tíživou chvíli, jakou je rozloučení s tím, který zde včera byl a dnes již není, posluchač kázání není optimálně soustředěn. Všechny smysly účastníků pohřebních shromáždění jsou buď plně zaměstnány anebo naopak otupeny. Proto Hájek volí – v nejlepším slova smyslu – jednoduchý jazyk, který je dostatečně příznivý pro přivlastnění evangelia i v tak těžkou chvíli.

5.5.6 Úvod a závěr pohřebních kázání

Obdobně jako v předchozích skupinách kázání během života i zde bychom marně hledali jakýkoli úvod. Času není nazbyt, pozornost posluchačů mnohdy mizivá – je tedy třeba přistoupit ihned k výkladu evangelia. Proto Hájkova pohřební kázání většinou začínají opakováním některé části biblického textu. To však neznamená, že by jeho počáteční³⁸² teze byly neměnné a ustálené. Opak je pravdou. Hájek začíná svá pohřební kázání mnohými způsoby, např.:

³⁸¹ Rovněž jsem si vědom, že argumentuji v kruhu (usuzuji z Hájkových kázání o složení posluchačů a tento konstrukt mi pomůže lépe interpretovat jazyk Hájkových pohřebních kázání). Připouštím, že to je do jisté míry velice problematické.

³⁸² Používám pro jasnější pochopení problému slovo „počáteční“ a záměrně se vyhýbám derivátům slova „úvod“, neboť – jak jsem naznačil – Hájek úvody ke svým pohřebním kázání vynechává.

- a) zástupným vznesením námítky vůči věrohodnosti zvěstovaného evangelia,³⁸³
- b) přitakáním právě přečtenému biblickému oddílu³⁸⁴ nebo třeba
- c) nasměrováním posluchačů (zvl. formou otázek) k správnému pochopení biblického textu.³⁸⁵

U tohoto druhu kázání tedy obecně platí, že Hájek začíná nějakou zásadní tezí (ať již negativní či pozitivní), kterou dále rozvíjí.

Co se týče závěrů, Hájek opět zakončuje svá pohřební kázání podobně jako všechna předchozí. Občas užívá biblických citátů³⁸⁶, jindy zakončí krátkou a snadno zapamatovatelnou imperativní³⁸⁷ či indikativní³⁸⁸ výpovědí. Tyto způsoby závěru se vyskytují taktéž v různých kombinacích.³⁸⁹

5.5.7 Celková dikce pohřebních kázání – indikativ

Hájek se s důsledností sobě vlastní vyhýbá při tvorbě pohřebních kázání parenezi. Neužívá ji dokonce ani v závěru kázání (což je ve všech jiných případech nejústálenější zakončení). Naproti tomu užívá důsledně indikativu. Je to logické, neboť za těch pár minut, které jsou vyhrazeny pro krátké kázání, musí sdělit dvě roviny toho, co jest: nevyhnutelná smrtelnost člověka a jemu nabízená spása Boží.³⁹⁰

³⁸³ „Nynější lehoučké soužení – smrt milého člověka, anebo trápení v bolestech dlouhé nemoci, anebo všechna jiná trápení, co jich jen ve světě jest a na člověka přichází – to že jest lehoučké soužení?“ (Dalečín, 30.6.1955; text: 2K 4,17n)

³⁸⁴ „Bratři a setry, toto slovo jako málokteré vystihuje způsob našeho křesťanského bytí. I v zemi, kterou nám Bůh dal, bydlíme jako v cizí, a přebýváme ve stanech, které lze každým okamžikem složit a odejít, abychom tu již nebyli.“ (Veselí, 10.4.1955; text: Žd 11,9n)

³⁸⁵ „Bratři a sestry, rozumíme-li těmto slovům: pak není ani největší otázka, zda věřit či nevěřit v Boha; ale: kdo jest ti Bohem? V koho a v co věříš?“ (Hluboké, 18.12.1956; text: Ž 63,2-5)

³⁸⁶ Hájek zde zakončuje veršem, který stál v základu celého pohřebního kázání: „Díl můj jest Hospodin, říká duše má; protož naději mám v něm. Amen.“ (Hluboké, 26.6.1955; text: Pl 3,24-26)

³⁸⁷ Ty však nejsou příliš časté. Např.: „A my prosme, abychom stáli na straně vítězného Krista, a ne na straně poražené smrti.“ (Hluboké, 19.4.1955)

³⁸⁸ „Máme Spasitele Krista! Amen.“ (Dalečín, 18.9.1956)

³⁸⁹ „Pojďte ke mně všichni, kteříž pracujete a obtíženi jste“, praví. K němu tedy! Amen.“ (Veselí, 10.4.1955)

³⁹⁰ Např. v kázání na Ř 8,23b: „Lkáme, bratři a sestry. Věru, že lkáme: naříkáme, vzdycháme, sténáme, jsme nešťastní a nespokojení... ani jeden z nás není, kdo by neokusil na svém těle tíhu porušenosti tohoto věku. Stojíme nad rakví, a kolik bylo ve skončeném životě štěstí a radosti? A smrt je triumf proti nám. Lkáme... Lkáme,

Pokud vybízí své posluchače, aby tuto spásu přijali, vyjadřuje to rovněž indikativem.

Je to také otázka pastýřského vcítění do role pozůstalých. U pohřebních kázání zkrátka není příliš na místě imperativní (parenetická) struktura kázání. Minula by se nejspíše účinkem.

5.5.8 Komu jsou pohřební kázání určena?

Tato otázka se zdá být velice banální. Samozřejmě, odpovíme, že jsou určena lidem, kteří se zúčastnili těch kterých pohřebních bohoslužeb. Pokud je však řešení tak jednoduché, je s podivem, že Hájek cítí potřebu dosti často upozorňovat své posluchače, že se jich tato kázání týkají.

A právě jich (k nimž se samozřejmě počítá i kazatel sám), neboť „pohřeb nemá diváků... Zde jsme všichni svědky vlastního osudu. Tak jako jsme museli nyní zanechat zemřelého v hrobě; tak také jednoho dne budeme zanecháni, a druzí půjdou po svém.“³⁹¹ Tato slova jsou velice přiléhavá. Žádný účastník pohřebního shromáždění není pouhým divákem, nemůže si nalhávat, že jej se to netýká.³⁹² A pokud se jej bytostně týká onen konkrétní pohřeb se vši tíhou, která se k němu nevyhnutelně pojí, týká se jej i evangelium o Boží lásce, kterou nezruší ani sama smrt (Ř 8,38n).

5.5.9 Rétorické ozvláštnění pohřebních kázání: přirovnání

V této skupině kázání se opět zaměříme na jeden určitý typ rétorických ozvláštnění, kterého Hájek užívá ve svých pohřebních kázáních: přirovnání.

Hájek není zrovna jeden z těch kazatelů, kteří s oblibou a hojně užívají takových rétorických prvků, jako jsou ilustrace a přirovnání. Lapidárně řečeno: je mu na ně líto slova. Jakkoli - co se týče výkladu

ale nelkáme bez naděje. Máme naději na vykoupení: na věk, v němž přestane tíseň a bolest, v němž bude odpuštěna nepravost, v němž budeme svatí a bez úhony, v němž smrti již více nebude.“ (Chybí jakýkoli bibliografický údaj.)

³⁹¹ Vitochov, 13.1.1957

samotného Písma a tlumočení evangelia - netrpí zrovna málomluvností, v těchto případech raději neříká nic, než aby použil některý z oněch výše jmenovaných rétorických prostředků. Ovšem pohřební kázání jsou v tomto směru do jisté míry výjimkou.

Pomineme-li prozatím jedno biblické přirovnání, kterému se následně budeme věnovat v samostatném oddílu (člověk jako bylina), shledáváme, že se zde nachází ne zrovna malý počet zajímavých přirovnání. Pro názornost zmíníme pouze dvě z nich:

- a) mrtvá naděje jako mrtvě narozené dítě³⁹³ a
- b) člověk odkládající své pokání jako dlužník ničící dlužní upomínky.³⁹⁴

5.5.10 Přirovnání člověka k bylině

Toto přirovnání si zaslouží svou vlastní kapitolu, a to hned ze tří důvodů:

- a) pochází z Písma³⁹⁵ a jako takové má velikou teologickou relevanci,
- b) Hájek jej v pohřebních kázáních užívá relativně často³⁹⁶ a
- c) neužívá jej jen souhlasně, nýbrž s ním i polemizuje.³⁹⁷

Na jednu stranu Hájek tvrdí, že přirovnání člověka k trávě či polnímu květu není nic degradujícího. Má svou – biblicky

³⁹² „Nestůjme při pohřbech jako diváci – stejně to není nic platné: my všichni jsme v hloubi jedno se zemřelým, a dříve nebo později se ocitneme na jeho místě.“ (Vojanovice, 16.5.1955)

³⁹³ „Nyní jde však o naději. Naděje – to není jenom iluze, to není jen ideál ani jen pohádka, krásná, povzbuzující a nejistá. Naděje jest jistota budoucí skutečnosti. Dědictví neporušitelné, neposkrvněné, neuvadlé jest! Jest jistě, i když nyní nepřítomno: ale potom přítomno. Jsme zplozeni v živou naději: živou, ne mrtvou. Mrtvá naděje jest jako mrtvě narozené dítě: co bylo očekáváno, na co se těšilo, na co se připravovalo – a nesplnilo se. Ale živá naděje jest, která se narodí jako skutečnost předtím očekávaná, a nyní již opravdu jsoucí.“ (Pisečné-Veselí 9.12.1955)

³⁹⁴ „Víme o své nesvatosti, nedokonalosti; ale pořád si říkáme: na to je čas! A kdo ví, kolik máme času? Počínáme si bláhově jako dlužník, který všechny upomínky hází do koše; ale vždyť jednou bude předvolán a dluh mu bude předložen! Jen si, bratři a sestry, opravdu na to dejme pozor: odkládáme nápravu od lhůty ke lhůtě – a možná, že to datum, kdy konečně budeme chtít něco nového učinit, co se mělo stát už dávno – možná, že to datum ztratíme a bude již nenahraditelně pozdě.“ (Veselí, 28.11.1958)

³⁹⁵ Hlavní výskyty: Ž 37,2; Ž 90,5; 1Pt 1,24.

³⁹⁶ V Hájkových pohřebních kázáních, které jsou k dispozici (tedy druhá polovina let padesátých), se tento příměr objevuje na pěti místech.

³⁹⁷ Hluboké, 18.11.1956

opodstatněnou – vznešenost: „A my uvažme nejprve, že tu člověk není nějak nadbytečně snižován ani vysmíván, je-li přirovnán k trávě.“³⁹⁸ Vzpomíná přitom Ježíšův výrok o nádheře polního kvítí, které předčí i slávu krále Šalamouna (Mt 6,29).³⁹⁹

Ovšem tuto polohu vzápětí boří, když upomíná na pomíjivost, efemérnost těchto krásných rostlin.

Již samotná událost pohřbu nedovoluje vnímavému kazateli nadbytečně upřednostňovat první (kladnou) polohu tohoto přirovnání. Osobně jsem však přesvědčen, že ji nelze obhájit exegeticky. Při pohřebním shromáždění však pomáhá při zachování jakési úcty i tomu, který již „pominul“ – tedy z pastorační stránky snad obhajitelná je.

S člověkem se to tedy má jako s bylinou. Ta je zasazena, vyrostle, vykvete, vzápětí však usychá, uvadá, nebo je vyřata. V této poloze výkladu nemusíme setrvat příliš dlouho, neboť je nad slunce jasné, jakým směrem se Hájkovo uvažování nad otevřeným hrobem člověka pohybuje.

U tohoto konstatování podobnosti člověka a rostliny Hájek nezůstává. Nechce mu slepě přitakat, rezignovaně pokrčit rameny. Tváří v tvář pomíjivosti a temné budoucnosti vyzývá kazatel své posluchače, aby se upnuli ke slovu Páně. To je totiž „řeč jiné jistoty a jiného vidění... je tu krom nás ještě něco pevného a nikdy nepomíjejícího: je tu slovo Páně, které zůstává na věky.“⁴⁰⁰ Bez tohoto východiska bychom právem nemohli takový obraz pokládat za žádoucí.

Do této chvíle jsme mohli sledovat Hájkovo přitakání pravdivosti tomuto přirovnání. V jednom pohřebním kázání však s ním naopak vášnivě polemizuje. Vzájemná podobnost se vyčerpává ve faktu pomíjitelnosti, ne však již v jeho smyslu a významu. Ohraničenost bytí rostliny je v souladu s dobrým záměrem Stvořitele s jeho stvořením, nepřímo tvrdí Hájek. Naopak člověku chce Bůh darovat

³⁹⁸ Ubušínek, 10.12.1956

³⁹⁹ Ubušínek, 10.12.1956

život. Ten jej však odmítá a tím nad sebou vynáší ortel smrti.⁴⁰¹ Jistě, shromáždění se loučí se svým údem. Není proto důvod zabývat se teologicky celkem stvoření. Kazatel primárně promýšlí vztah člověka a Boha. Přesto však v tomto bodě není biblické svědectví uniformní. Připomeňme např. slavný (ekologickými aktivisty doceňovaný) text z Ř 8,19-22, kde apoštol mluví o porušenosti celého stvoření, nikoli výhradně člověka samého.

5.5.11 Smrt smrti!

Jak jsme v předchozím odstavci naznačili, nejhlubší a nejděsivější důsledek naší odcizenosti od Hospodina je smrt. Hájek vyjadřuje její závažnost mnohdy tak, že ve svých pohřebních kázáních smrt personifikuje a dokonce s „ní“ v jednom případě komunikuje.⁴⁰² To „ona“ (a nikoli Satan) je zosobněním všeho zla a marnosti v tomto světě. „Ona“ je oním posledním a nejurputnějším nepřítelem člověka. Musíme „jí“ proto brát „smrtelně“ vážně. Nelze ji ignorovat a prožít život tak, jako by „jí“ nebylo.⁴⁰³

Pamatovat na svou konečnost, žít s vědomím smrti – to je umění, které nám ve velice jadrné (a tím pravdivější) podobě na mnoha místech předkládá SZ.⁴⁰⁴ Pamatovat na smrt však neznamena smířit

⁴⁰⁰ Ubušínek, 10.12.1956

⁴⁰¹ Hájkova argumentace připomíná spíše Aristotela (člověk je více než rostlina, neboť rostlina nemá rozum ani vůli) než biblické svědectví. Navíc není nakloněna (dnes velice palčivým) problémům týkajících se devastace životního prostředí. „Jsme jako bylina – ale nejsme jen bylina. Nejsme o nic víc nesmrtelní než bylina – ale to je právě to tragické. Bylina – nechť zajde! Bylina pomíjí ze své přirozenosti. Je to její podstata, že rozkvetne a zvadne. Je to její smysl, aby byla podřata. K čemu jinému jest? Ale člověk? Což také člověk, myslící, cítící, chtějící tvor, má umírat jako bylina, která nic nemyslí a nic nechce? Co jest smrt pro nás totéž co pro bylinu? Všechno se v nás vzpírá: s námi je to přece jiné: my lidé na rozdíl od byliny umírat nechceme! My chceme žít! Bůh nám nabízí dar života, Dar; je to jeho život. Ale my odmítáme jeho život, my chceme svůj život – abychom jej mohli žít na svou pěst. Tak jest nám naše pomíjitelnost trestem. Nemuselo to být! Bylina musí pomíjet; ale my nemusíme, sami jsme to na sebe uvalili! A proto jest myšlenka na smrt zlá. Bylina se nemusí bát smrti – nemá věru proč. Ale my?“ (Hluboké, 18.11.1956)

⁴⁰² „Do očí voláme smrti: ty nejsi náš pán, ty nejsi velebnost ani moc: ty jsi nepřítel! Nepřítel nás ubohých smrtelných lidí, ale také nepřítel nesmrtelného Boha, který je mocnější nad tebe.“ (Hluboké, 19.4.1955)

⁴⁰³ „My se nikdy nemůžeme vrhnout do života s vervou těch, kteří žijí jen přítomné chvíli. My se nikdy nemůžeme ponořit do okamžiku a utonout v tom, co prožíváme.“ (Veselí, 10.4.1955)

⁴⁰⁴ Zejména „Žalmista“ (např. Ž 30,10) a „Kazatel“ (např. Kaz 8,8)

se s „ní“! Musíme brát vážně smrt, avšak ještě vážněji život, který nám Kristus svou vlastní smrtí a vzkříšením vydobyl! „Hle Ježíše Krista! Zkosilas jej, ale neztvrdila. Vstal z mrtvých a život na světlo vyvedl.“⁴⁰⁵

Skrze Krista je smrt již poraženým nepřítelem. „Zmýlila se v Kristu Ježíši, když i po něm vztáhla svou ruku; a on zemřel, ale vstal znovu, aby tím zasadil smrti konečnou ránu.“⁴⁰⁶ Ano, její kralování dosud sice trvá, ovšem je již vnitřně poraženo. To musí vědět dokonce - podle Hájka - i sama smrt, „že ty, které skládá pod své panství, povstanou jí pod rukama, aby spatřili její smrt! Smrt smrti, zánik a zahlazení smrti.“⁴⁰⁷

5.5.12 Dublety pohřebních kázání

Je nemožné nalézt dublety Hájkových pohřebních kázání v rámci padesátých let. Setkáváme se zde s naprosto stejným problémem, na který jsme narazili již v křestních kázáních. Hájek po určitém čase přepisuje své staré pohřební kázání, a proto nejednou nalézáme v jeho pozůstalosti dvě naprosto totožná kázání.⁴⁰⁸

Z hlediska metody a postupu této práce by bylo nepřiměřené srovnávat některé z Hájkových pohřebních kázání s „běžným“ nedělním kázáním. Absolutně nesrovnatelné jsou především oba typy situace (Sitz im Leben), ve kterých tato kázání zazněla. V rámci pohřebních kázání můžeme tedy srovnávat pouze dvě pohřební kázání.

Aby srovnání pohřebních kázání na stejný biblický text bylo vůbec proveditelné, museli bychom překročit pomyslnou hranici padesátých let. Ani to však není bez problémů. Hájkova pohřební kázání, která byla pronesena po roce 1957, jsou bez výjimky psána tezevitě, v poznámkách. Nemohli bychom tudíž srovnávat formu, délku,

⁴⁰⁵ Hluboké, 19.4.1955

⁴⁰⁶ Hluboké, 19.4.1955

⁴⁰⁷ Hluboké, 19.4.1955

⁴⁰⁸ Tak např. kázání na Pl 3, 24-26 (Hluboké, 26.6.1955 a 28.2.1957).

strukturu obou kázání, nýbrž maximálně obsah, a to navíc s nevalným účinkem.

Vzhledem k tomu, že v rámci této práce jsme srovnávali několik dvojic kázání, dovolíme si v případě pohřebních kázání nechat tuto „položku“ nevyplněnou.

5.6 Závěr

V této části jsme postupně probrali čtyři typy kazuálních kázání. Můžeme konstatovat, že Hájek bral veliký zřetel na každou z těchto typů příležitostí, kvůli které se církev scházela. Taktéž si bedlivě všímal jednotlivých postojů těch, kterých se tyto příležitosti týkaly především. V neposlední řadě se snažil vybírat přiléhavé biblické oddíly, jejichž kerygma rozhodně nehodlal – nejednou tváří v tvář nepochopení – zatemnit.

Hájkova kazuální kázání jsou významným svěděním o aktuálnosti a naprosté nezbytnosti biblického svědectví.

6 Tři shrnující teze

Přestože v úvodu prohlašuji, že se v této práci důsledně vyhýbám „abstrakci abstrakce“, předkládám zde tři shrnující teze týkající se Hájkových raných kázání:

- a) Písmo je základem, zdrojem, inspirací a horizontem Hájkových kázání (*Sola scriptura*);
- b) hermeneutickým klíčem k Písmu a zároveň nejdůležitějším teologickým tématem je pro Hájka vysvobození člověka skrze Boží lásku zjevenou v Ježíši Kristu (*Sola gratia*);
- c) předmětem Hájkova apelu na posluchače je výzva k důvěře v Boží milost a lásku (*Sola fide*); předmětem Hájkových napomínání je lidská zvrácená touha ospravedlnit se před Bohem na základě vlastních skutků – jedním slovem: nedověra.

Hájkova kázání prostupuje a pohlcuje vášeň pro Písmo. Je si vědom, že je to slovo živé a životodárné - hodné vykládání a zvěstování. V žádném případě jej však nemůžeme označit za povrchního písmáka. Velice dobře ví, kde se nachází centrum biblické zvěsti a kdo je jeho jediným Základem. Tento Základ evangelia neváhá znovu a znovu lidem připomínat a zvěstovat. Ne snad že by se naivně domníval, že o Něm jeho posluchači neví, ale především aby jim nabídl (stále) novou naději z Něho plynoucí a zároveň je upozornil, že to je Základ dostatečný, Základ, ke kterému lidé (přestože po tom touží) nemusí již nic přidávat.

7 Závěr

V této práci jsem se pokusil představit Hájkovu kazatelskou činnost v letech 1950-1959. Neprobíral jsem však všechna kázání, která v tomto období Hájek pronesl. Zaměřil jsem se pouze na dva okruhy Hájkových kázání: na nedělní „kázání během roku“, která tvoří 10 sbírek kázání (lectio continua) a poté na kázání příležitostná (kazuálie), která jsem pracovně nazýval „kázání během života“. Myslím, že i přes zřejmou redukci počtu Hájkových raných kázání se mi podařilo vybrat ta kázání (nebo ty cykly kázání), která jsou vzorová pro nástin Hájkova raného kazatelského profilu.

Při jejich analýze jsem se zabýval jak formálními náležitostmi (např. struktura, délka kázání) tak obsahovou stránkou (teologie). Některá témata se cyklicky opakovala (např. základ kázání), jiná se objevila pouze jednou. Mnohde jsme mohli pozorovat Hájkovy určité exegetické či homiletické konstanty, jinde naopak Hájkův vývoj a růst (hlavně v oddílech pojednávajících o „dubletách“).

Tato práce dle mého názoru splnila své původní zadání. Dal jsem v ní veliký prostor Hájkovi samotnému, což bylo nezbytné pro verifikaci mnou předkládaných tezí, stejně tak jako pro prvotní seznámení s obsahem těchto kázání. Snažil jsem se, aby interpretace Hájkových kázání nebyla zaměřena jednostranně, vyhraněně, nýbrž naopak komplexně. Nedával jsem některému ze zde probíraných témat větší prostor – na úkor témat jiných. Zároveň jsem nezůstal u pouhého popisu jeho kazatelského stylu, ale v mnoha případech jsem s Hájkem vedl dialog, nejednou jsem s ním dokonce polemizoval.

Tato práce je po mém soudu využitelná pro prvotní seznámení s kazatelským dílem ThDr. Miloslava Hájka. Protože však zpracovává pouze kázání, která pronesl v prvních deseti letech svého působení, nezbyvá než konstatovat, že je možné toto téma zpracovat ze širšího hlediska, např. analýzou celé kazatelské pozůstalosti či třeba srovnáním Hájkových kázání s kázáními jeho současníků nebo rodinných příslušníků.

Bibliografie

Bibli Svata, aneb, Vsecka svata pisma Starého i Nového Zákona: podle posledního vydání kralického z roku 1613. Praha: Biblická společnost britická a zahraniční, 1903. 831, 268 s.

BARTH, Karl. *Homiletik: Wesen und Vorbereitung der Predigt.* Zürich: EVZ, 1966. 113 s.

Církev v proměnách času 1969-1999: sborník Českobratrské církve evangelické. Z pověření synodní rady Českobratrské církve evangelické sestavil, přílohu, mapy a grafy připravil Miroslav Brož. Praha: Kalich, 2002. 413 s. ISBN 80-7017-697-0.

Církev v proměnách času: sborník k 50. výročí spojení českobratrské církve evangelické. Z pověření Synodní rady českobratrské církve evangelické sestavil Lubomír Balcar et al. Praha: Kalich, 1969. 313 s.

Evangelický katechismus 88. Sestavil Miloslav Hájek. Praha: Kalich, 1989. 78 s. ISBN 80-7017-048-4

FILIPÍ, Pavel. *Pozvání k naději: kapitoly o homiletické hermeneutice a exegezi.* Praha: Kalich, 2006. 264 s. ISBN 80-7017-028-X.

GERSTENBERGER, E. S. *Theologies in the Old Testament.* Translated by John Bowden. Minneapolis: Fortress, 2002. 358 s.

HÁJEK, Milan. *Erwägungen zur modernen Predigtproblematik. Communio viatorum.* 1967, roč. 10, s. 140-144.

HÁJEK, Milan. *Konfirmace pojatá vyznavačsky anebo katecheticky? Křesťanská revue.* 1953, roč. 20, s. 118-124.

HÁJEK, Miloslav. *Evangelium podle Matouše: Část 1., Výklad kapitol 1-9*. Praha: Kalich, 1995. 259 s. ISBN 80-7017-924-4

HÁJEK, Miloslav. *Vím komu jsem uvěřil*. Praha: Kalich, 1983. 230 s.

Sbírka kázání pro čtené služby Boží. Praha: Kalich.

Seznam příloh

Příloha č. 1: „Abram bojuje za Lota“.

Kázání ze sbírky „Otcové“ (Veselí, 10.6.1951; text: Gn 14,8-24).

Příloha č. 2: „Proměnění na hoře“.

Kázání během roku (Veselí, 11.10.1953; text: Mt 17,1-9).

Příloha č. 3: „Po zkušenostech 1. cesty“.

Kázání ze sbírky „Zeměpis Skutků apoštolských“ (Veselí, 7.5.1959; text: Sk 14,22).

Příloha č. 4: „Aby vešlo do království Božího“.

Křestní kázání (Polom, 9.2.1950; text: J 3,5).

Příloha č. 5: Bez názvu.

Pohřební kázání (Hluboké, 19.4.1955; text: 1K 15,24-26).

Příloha č. 6: Seznam kázání Miloslava Hájka publikovaných ve Sbírkách kázání pro čtené služby Boží v letech 1950-1995.

Všecko zajisté, což se narodilo z Boha, přemáhá svět. A toť jest to vítězství, které přemáhá svět: víra naše.

1Jh 5,4

píseň 9

Heidelberský katechismus ot. 15-19.

modlitba

píseň 88,1-10

kázání: **Gen 14,8-24**. Již to dávno vím o svědectvích tvých Hospodine, že jsi je stvrdil na věky. 152

Abram a Lot jsou muži bratří. A to nikoli jen tělesně, protože Lot byl synem zemřelého bratra Abramova, Hárana. Také duchovně, protože když byl povolán Abram, aby opustil zemi svou a příbuznost svou a odešel do země Hospodinem zaslíbené, Lot se vydal s ním a nezůstal doma v dosavadním pohanství s druhým strýcem Náchorem. Lot šel s Abramem a chodil s Abramem. A přece se museli rozejít. Ukázalo se, že jsou jedna mysl a jedno srdce. Abramovo srdce patřilo Hospodinu a jeho slovu. Srdce Lotovo kulhalo na dvě strany. Nebyl pohan, nebyl nevěrec. Znal Hospodina a chtěl v něho věřit. Ale při tom chtěl také se světem něco užít. Podobal se tak velice mnohým z nás, kteří také hledáme cesty na obě strany schůdné: i to i ono; dopoledne do kostela, odpoledna za zábavou. A tak se Lot od dělí od Abrama a zvolil sobě rovinu Jordánskou, krásnou a úrodnou jako zemský ráj na pohled, ale ve skutečnosti opravdovou zemi egyptskou, neboť obyvatelé tamní byli zlí a hříšníci před Hospodinem velicí. A mnozí z nás ne slovy ale životem říkají: ano, to je chytrý člověk! Žádný nezna boh není, také věří v Boha, ale rozumí životu a ničeho se nezříká z jeho radostí. Jdeme za ním!

Ale moji milí, právě proto, že tak mnozí křesťané jsou spíše synové Lotovi než Abramovi, předkládá nám Písmo další příběh. Stalo se, vypráví nám Bible, že se jistí králové vzbouřili proti jiným králům, kterým dosud byli poddáni. Nestojí za to, abychom si pamatovali jejich jména. Byla to světská záležitost a světský spor mezi pohany po němž Lotovi pranic nebylo a s nímž také nemusel mít na proudu nic společného. Jenomže nešťastný Lot, co opustil Abrama, bydlil v Sodomě, a král Sodomský byl jedním z oněch vzbouřenců. A tak se dostal Lot do neštěstí: mocnější králové zvítězili, vpadli do Sodomy, a když vyrabovali všecko, vzali ovšem "také Lota a zboží jeho, syna bratra Abramova, a odjeli; nebo on bydlil v Sodomě." Jak si také

mohl myslet, že vyvázne? Co mu pomohlo říkat: pánové, to je omyl, já jsem v tom nevinně, já sem nepatřím? "Bydlíš v Sodomě", odpověděli mu - a Lot musel mlčet. Neboť tam opravdu bydlel a sám si to vybral. Teď musí trpět za to, že se mu Sodoma zdála lepší a že pohrdl horami zaslíbené země.

Tu však jeden z těch, kterým se podařilo utéci, přišel k Abramovi Hebrejskému, kterýž tehdáž bydlil u dubu - dle správného překladu, nikoli "v rovině" - Mamre Amorejského. Bratři a sestry, tento 13.verš příběhu nám předkládá rozdíl mezi Lotem a Abramem. O Lotovi ve 12.verši jest řečeno, že "bydlil" v Sodomě, a je tam v hebrejštině slůvko, které znamená usadit se, sídlit, napevno někde bydlet /jšb/. Ale o Abramovi praví verš 13., že "tehďáž bydlil" u dubu Mamre; zde je v hebrejštině slůvko jiné, Kralickými překládané zprávně "přebýval", které znamená zdržovat se nikoli na trvalo, jen na čas, s možností odejít /škn/. A Abram je tu nazván "Abram Hebrej"; to neznámá národnostní původ, alespoň zde určitě ne - vždyť víme, že Abram pocházel z Ur Kaldejských/ Starobylý řecký překlad SZ zde překládá "Abram poutník". Tak jak to tedy o něm učí epistola Židům: Abram věrou bydlil v zemi zaslíbené jako v cizí, v staních přebývá s Izákem a s Jákobem, spoludědici téhož zaslíbení /H 11,9/.

Kdo jste zde byl před týdnem a slyšel výklad předešlého příběhu, vzpomenete, jak jsme si řekli: Abram se i pro dobré Lotovo musí od něho oddělit, když Lot nezůstává věrný. Zde se nám to potvrzuje: Co kdyby byl Abram odešel s Lotem do Sodomy pro lásku bratrskou, jak by jí někdo špatně rozuměl! Nyní by byl zajat spolu s Lotem, a kde by byla ještě jaká naděje na záchranu?

Ale dnešní příběh má v sobě ještě jednu myšlenku velmi důležitou, snad nejdůležitější: když onen uprchlík oznámí Abramovi, že je Lot zajat, ^{Abram} nemá ve rukou nad ním a neřekne: vidíte, co jsem říkal - sám si to zavinil, neměl tam chodit. To bychom pravděpodobně učinili my. Ale Abram jde za zbloudilého bratra, který vlastní vinou upadl do své bídy, bojovat.

Bojuje pak nikoli v síle lidské. Počet třistaosmnácti služebníků, které vypravuje do boje, je směšně malý. Ale jsou to služebníci nejen "způsobní k hoji", jak Kraličtí překládají, nýbrž doslova "zasvěcení". Potom ovšem platí to, co čteme při jiném nerovném boji v Písmech: "Hospodine, není potřebí tobě velikého množství, když ty chceš pomoci slabším. Pomoziž nám, Hospodine, Bože náš, neboť v tebe doufáme a ve jménu tvém jdeme proti množství tomuto, Hospodine" /2Par 14,11/. Takto táhne i Abram proti nepřátelům a Boží silou vítězí a vysvobozuje bratra.

Jeho boj jest boj docela jiného druhu než onen svár svět ských králů, jeho vystoupení vůbec není součástí jejich vojny. Abram se svými 318 mezi ně naopak vpadá jako cizí prvek, v síle Boží, a právě tím předěsí celé množství, až utíká aby se skrylo v Chobah. /Moravec/

Toto posvěcení Abramova boje pak jest vidět i ve chvíli vítězství. Nemá vůbec v úmyslu z vítězství těžit. Nekořistí na poraženém nepříteli po způsobu všech svět- ských vítězů. Toliko "odjal zase, navrátil, všecko zboží které králové pobrahi, "také i Lota bratra svého s stat- kem jeho zase přivedl, ano i ženy i lid." To byl důvod, proč se dal do boje, a nechce nic jiného ani ve chvíli vítězství. Král Sodomský mu nabízí jako odměnu všechno zboží, chce se spokojit toliko s lidem, který mu Abram osvobodil. Ale Abram odmítá: ani to nejmenší si nevezme; oň niti až do řeménka. Jenom jeho spojenci, u nichž bydlil a kteří šli s ním bojovat, kteří však nebyli téže ví ry co Abram, ti ať dostanou, co jim náleží podle práva válečného. Ale Abram nechce nic.

Neboť Abram, bratři a sestry, ví, že nepřemohl množ ství vlastní silou a vlastní zásluhou. Proto nemá žádný nárok něco na svém vítězství vyzískat. Bůh mu je dal, a od Boha musí Abram čekat na odplatu. Vydělávat se na Bo- hu nesmí.

My pak čteme v tomto příběhu, že Abram svou odplatu od Boha skutečně dostává. Ovšem ne od krále Sodomského; a také to není nic, co by mohl král Sodomský nabídnout. Když se Abram navrácí, "Melchisedech také král Sálem vy- nesl chléb a víno." To není žádný ze zúčastněných králů. Z dějepisu je neznám, ani Bible o něm nic neví. Jen to, že "Melchisedech" se vykládá "Král spravedlnosti", "král Sálem" pak znamená "Král pokoje", a že to byl kněz Boha silného Nejvyššího. "Bez otce, bez matky, bez rodu, ani počátku dnů, ani skonání života nemá", jak praví o něm epištola Židům /7,3/, vystupuje z neznáma jako zástupce Boží. Právě proto nám o něm Bible zamlčuje všechny lids- ské údaje, abychom ho neměli zase jen za lidského krále buď jen blahopřejícího, buď nějak zavázaného Abramovi: Melchisedech nepřichází z jakýchkoliv lidských pohnutek nýbrž Bohem nejvyšším poslán. Přináší chléb a víno a při náší požehnání. Lidé světa řeknou: to nic není - Abram je chudák jako všichni pobožní lidé: mohl mít všechno statek Sodomského krále, a vezme si místo něho jen svá- tost a požehnání. Co s tím - to není nic do života, z toho nic nemáme! Jen se podívejte na Abrama, by chytrí a šikovní: a on ještě za tyto povážlivé dary dává desát- ky ze všech věcí. Inu, pobožní jsou pro svět zkrátka hlu

páci nenapravitelní. Kolikrát už propadl Abram takto na soudu moudrosti tohoto světa!

A přece se právě na příbězích Abramových ukazuje, že moudří tohoto světa blázni učiněni jsou. Ano, pokud vidíme moudrost v počítání, co nám to vynese, pak odhodme pobožnost. Bude nám leda překážet. Na myslí porušení a pravdy zbavení jsou ti, kteří se domnívají, že by pobožnost byla zisk tělesný, říká apoštol /1Tm 6,5/. Ale chléb a víno od Boha a požehnání Nejvyššího jsou mnohem větší dary pro toho, kdo je zná. Jde o to, bratři a sestry, zdali umíme se zřítí časných věcí pro věčné jako Abram - anebo odsuneme věci věčné pro časné po způsobu Lotově. Tak začí ná a tak opět končí náš příběh. Abram má ztráty: ztrácí úrodnost sodomské roviny když tam pustil Lota a sám zůstal v Hebronu na hřbetě judských hor, ztrácí nabídnuté bohatství Sodomy, když dává přednost chlebu a vínu Melchi sedechovu. Lot získává po prvé i po druhé. Ale je to Abram, který po prvé přijal zaslíbení od Hospodina a po druhé požehnání od Boha Nejvyššího. A nakonec Abram bude otcem všech věřících, Lot však otcem ammonitských a moáb- ských.

Ale to ovšem už je Boží starost. Co nám dnes má Abram ukázat, je především toto: Lot ho opustil, Lot opustil celou jeho oddanost Bohu, Lot šel za lepším. Abram zůstal věrný. Ale když Lot upadl do neštěstí, které si za sloužil, a jež by ho nepotkalo, kdyby byl zůstal s Abramem, Abram se od něho neodvrátí a nenechá ho na pespas je ho bídě. Má za něho zodpovědnost, i když jí Lot nechtěl uznat; jde a bojuje za něho.

Bratři a sestry, nebuďte následovníky Lotovými; buďte synové Abramovi. Vyvolme věci Boží před světskými, byť se nám všichni vysmívali za zpozdilost. Ale buďte synové Abramovi i v tom, že nezapomeneme na bloudivého bratra. Ježíš Kristus, který přišel za hříšnými a ne za spravedlivými, nás učí a zmocňuje k takovéto lásce.

modlitba

požehnání

píseň 434

8.6.1951

Veselí 10.6.1951

EVANGELIUM PODLE MATOUŠE
Proměnění na hoře

21
Mat 17,1-9

Touží duše má po spasení tvém, na slovo tvé očekávám.
Hynou i oči mé žádostí výmluvností tvých, když říkám:
Skoro-liž mne potěšíš?

Říseň č.225

Athanasiovo vyznání

modlitba

píseň č.328

kázání: Mat 17,1-9

řít den náhledníci v nejistotě: jest X, když má být?

redný den odpočívání - docházejí ho takto:

odložil svou ponížnost a uvažal n n své sluneční slávi - pravý Boží

nenapravitelná, co je osetost; i něže křtí obrezu jasn e skřičlosti

to je jedne věc.

ducha: Mojžiš - Zebon, Eliáš - Promoci; knih 9,31 vyprávějí o utypení

to znamená: St. Zebon věděl o Xorn utypení e ohlavoňuje je

ale náhledníci nechtějí; jasn uctívání slávon Páně e toužit vě n do křepení

navracet - „neriděl, co mluví“ (knih 9,33); X mluví jít ponížnutím, e

náhledníci ze všim

řím d uděre' svědectví, že jěto je X - komu mluví vřelostem, jímž n přiznává

e očekávání BZ - BZ očekával v různých podobách

1. král - vyroboditel e vládce (žalmý, ne př. 2,7)

2. služební - ukliditel zlostným utypením (Isajás, ne př. 42,1)

3. prorok - směřovaný k umocnění št vřile (št 18,15) - káždě z podob

vytílují vřičky' nř

řím d svým slovem sávnuje vřicho ne Xa: on nepřijíjí e sjednocuje vřicho

náhledníci vněšují št přitavnost: vřidlych křev

ale št přitavnost v Xa je ke spasení e ne k zahnutí

řím vřich mluví vřevnet své dílo a křepení podstoupit

modlitba

ohlášení - požehnání

píseň č.121

Veselí 11.10.53

Příloha č. 3

70 ZKUŠENOSTECH 1. CESTY

82. 14, 22

Ty jsi mě nadíje, Pane; Hospodine, v tebe doufám od své mladosti. O' ab' jsem nepřelí-
ne všta mě chválením tebe, přes celý den stávaním tebe. Amen.

přísův ě. 414

modlitba: uprosěd stárosti: stárosti nešťastí z budoucnosti

ve stárostech nad dětmi

nomizemí a nedobry obkličemí - vědo dne ani budoucí

neopkojení, zarmocemí, zklamemí

ale ty panujes nade všim - v tobi jistota - můžeme tobe postavit

prosba: našim opavděným lidem - nedopoví zhoršit nad naši možnosť

čtení: 2 K 6, 1-10

N tebe jst stádnice života, a v mětě tréas mětě vidíme. Rozprosbí milosrdemstím
m' ne ty, kteříž tebe znají, a opavědnost trón ne upřímé srdcem. Amen.

přísův ě. 328

Smiluj se nad bídám a potřebám, Hospodine, a duši mrazujek spas. Amen.

čtení: 82. 14, 22

P. a B. m. n. varstevní, varstevní, a toto... -- není všeobecné, pomazání pravda (aby
n. něco vědo) - čistá zkušěnost

v Antiochii Píridemí: ~~13, 50~~ 13, 50 - v Šenoví: 14, 5 - v Kysově: 19 - typké

zkušěnosti, kteří n. převědijí i ne vědo stáry: i oví? (7. odejde, ale

oni trale upstavení)

v těchto udělebech n. nelodné mřáštání okolnosti (nedobry pomaly; nepřizemí doby apod.)

"umrlin" = Boží nář - vstoupí na postech St. onomny: Majiis; Sarid; k-
riim kdy z pravekni reprotirili o? - plon jstota pilklad jti ka, nhrizoraniko
iprotitel! - vstoupí na nebou: "budete mi vedovat" - 2 otázky:

Proč tak mumi být? (kázání?)

pro liduá křič - křič ubližovat, křič nasonalavim (nedivilim, uvnalivilim, nbe pro-
sononim) - křič ustonalavit a ergem (ti prande; neprijetelna - protoz odsta-
tili) - křič moneladorat erg (křič eba být oprandim: umleit unediorim)

pro Boží lehu - mohl by se odvrátit a nechat být; mohl by pítví zbratit - de si
libit: ~~pitvi~~ nejvíti oviedcti namo poklonim; vilozitost k pokloni

pro-li ne to připravim?

vždycky malí ta slova - v čem mimořádného pohoj, jen to e tam osobní pomiel
nbe vztahy - v pokrmim koktonet, myšlenka oznim: pro křiči pžitik
z klidu (disonance; ustanace pod obraz umidimim; křiči ve velké křiči
ni ziny) - jen jako osoba vltade do pokrmim žitot

de myi raikome nozmit probi a reari: vřijai oimiorim a mizoranim; dnikedky
- nornze v zamistneim; otřiz v budonosti vřiči diti - jskli to o-
prand stoji ze to? (može z ilon; nechat pro nbe) (oviedcti mijm ze nbe)
křiči d' nřičimji oznim: uřmont v zmemen' zradit křiči d' - zmamene,
z nřiči, nřiči, ^{osobim} ~~oviedcti~~ prospiel nřiči - z nřiči ke oviedcti d' prand
- rokolim k Hobi tpektiroim rojim budonosti

modlitba: ze tebou k Otci - ne mlvne' uřmtečnost: stntične' budonost

myi jřiči vřičim Horim - pro tr' oranylium vřičim

jeh pzarstatorat, kdyz by odn žitot položil?

prosim ze .. v pokrmim' - i ze ty, kde obecni težnosti žitot

ovied' pilkad k sobi

Itä...

pitäin ä. 121

ohjeisiin

2. luvun: 82 1, 6-11

- Joulun ja mielen iloksi, kumpi perustaa meidän kukaan olemme olemme ja kukaan joulun, kukaan
neuvottelee pohjaksi - on kokonainen meidän, kukaan, kukaan i kukaan. joulun olemme a
kukaan i meidän kukaan. Amen.

pitäin ä. 151

Jh 3, 5.

Narodilo se dítě. Na co vidíme my při tom, bratři a sestry, nepřesně! Když si říkáme, že zaruč bylo starosti: křesťan je užší, ošatě, křesťan jim připravuje spokojenou budoucnost - když sami si děláme těžkou hlavu z toho, jak to na světě dál bude; staro je z toho narozem' ani mnoho netišíme, jak nám vidíme zbytečno, když to nechce jít po našem. A někdy zase si radujeme z toho bronche malého, který se nám narodil; někdy je tak hravý a veselý, někdy je ušš, ušš - tak ušš jako nic jiného: tělo z těla našeho a host z hosti našich; křesťan bychom se z toho netišili?

A potom přijdeme a postaráme se s ním ke křtu. S tohožym'ale myslíme si v srdci. Povězte, jak si říkáme: k čemu to? Proč křestní um chodíme, proč žádáme o křest? Křest to křestní vidíme jako komedie, netřeme si ne něco, co není? Křest se snad týká s těmi našimi myšlenkami to slovo Páně Jezu: Narodil-li se kdo z vody a z ducha, nemůže jít do království Božího? (um poudíte, jak to nejde dohromady: my myslíme ne jít a ne sáti a ne hospodářství - a Pán Jezu říká: Narodil-li se kdo z vody a z ducha, nemůže jít do království Božího. Jako by ušš toto zejména: jistě někdo může nebo nemůže jít do království Božího. Na to užsi nemáme čas. A my se mžeme se svým dítětem a si nám tak rozhodně a musli bychom um modři s nebe, když bychom mohli - a Pán Jezu říká: Narodil-li se kdo z vody a z ducha, nemůže jít do království Božího. Tak. Ani toto naše miloučké, netřemoučké dítěte ne?, endme od něho oči docela pokrýváme.

Ke bratři a sestry, jistě tohle nechceme slyšet, nečpeli jsme tedy o dítěte um ke křtu přimkli? Což to může nějak postaržit k křtu? jistě jeho tělesného zroby? Křest - ach tak, říkáme si, což když ne tam věřím' práci něco bylo - tak tomu dítěti to království Boží, je-li jaké, pro věčné přepedy zapřít. Sice žij a i s ním budeme žít jako obřad - ale když potom snad práce bylo pravde, co farář říká - at' al'ipou nijakou tu legitimeci má. Práce jinou tme farářůjme rukama proje - to rozhodně nemůže uššodit. Takhle snad smýšlíme, proto jsme ozi dítěte um přimkli? Bratři a sestry, jin se odrazíme podivat se zhluboka do svého křestního srdce; jistěpeli ono to tam opravdu tak to nepřede.

Ale víst oratí není co uzavít pojisteni proti něčí smrti. To by-
dom se klíce zmýlili. Pán Ježíš Kristus přice uspraví: Uvnde-li
kde polvítěn, nemuž jíti do wělonstí Božího. On praví: Uvnde-li
se kde z rody a z šache, nemuž jíti do wělonstí Božího. A co jst
„naroditi se z rody“? Písně to, činn uči apstol: Zdaliz nerite, či
křtízoli polvítěn jome s Krista Ježíš, s smrt jbo polvítěn jome?
Polvítěn jome tedy s ním šaze wst s smrt, abjelom, jakož z wst-
ných wstal Kristus šaze steln Otce, tak i my s wotě žirotu chodi-
li (2 6, 35). Naroditi se z rody znamená pūdnie být ~~polvítěn~~ polvít-
zěn, potopen do ní jako ten starý wst, který „rodan ja zetopen, ze-
kym“ (2 P 3, 6) a potom znem porstat. Znamená to umrtit a po-
wítit starého, přirozeného člověka a jako nový člověk wst z wst-
ných. Toto přice uspraví ta troše rody wltá ne hlavicem uči-
dancího o tom uenluniatne! To přice uspraví obřad! Toto muž
zpřobit jenom šuch oratí. Proto Pán Ježíš praví: Uvnde-li se
kde z rody a z šache, nemuž jíti do wělonstí Božího.

A proč tedy wítíme, když ta troše rody není nic platné a ji-
nom šuch oratí mě uoc něco zpřobit? My wítíme, protože to
Pán Ježíš Kristus rozkázal. A on to proto rozkázal, aby nám jako
znamením dořídčil, či tomn wstěm tak je: či jenom ten muž
jíti do wělonstí Božího, s kom šuch oratí umrtí starého člověka
a zrodí člověka nový; a aby nás jako onn pečiti ujistil, či
něm i našim dětem oráho šache chce dát, aby to i při nás
zpřobil. Proto my wítíme s tuto elmi; ale to nepřetíme pojisteni ne
něčny žirot - spř je to smleura, kteron jome zardženi nic uze-
medtat, co by našim dětem mohlo porstat. In onom znem zrozeni
šuchem oratím a ne končímum cíli: wělonstí Božímu. Šamni
má, co to jst: je to zneřost oratých přem, jsou to modlitky, je to
obecností cílne.

Jana Šimková, Vladislav Ambrož, Polom
Eva Křtíšková, Pomezí

Polom 9. února 1950
Křtění 8. března 1952

LK 15, 24-26

2 2

moci - a posleze smrti: to je vláda o-
něh knížatstev, vrchnosti a moci. O-
nichž se zde mluví. Nejsou to naši
praví pánové, ale mají nás v moci. Ne-
máme moci se jim ubránit, vymout, vy-
manit. Jsme zcela nedostateční se svými
lidskými silami. Taková jest bída na-
šeho nynějšího života, bratři a sest-
ry. A Bůh nechtěl, abychom se takto trá-
pili! To není jeho vůle. On má s
námi myšlení o pokoji a neotrápe-
ní! Avšak my Bohu odcizení, Boha zapí-
rající, Boha se odříkající proto, aby-
chom mohli uplatnit svá přání a svá
přesvědčení. Jsme na tom tak, jak jsme
si vyvolili: sami svoji. A všichni
bratři a sestry! Není to konec, želž
jsme va zůstaneme sami v životě a pro-
to sami i ve smrti až na věky věků.
Křistus prohlašuje, že bude konec
patřit jemu. Vše jiné knížatství vše-
likou vrchnosti mocí všechny pa-
nující nad námi nedostatky a bída čas-
ného života vyprázdni, to jest: ode-
bere jim zbraně a všechnu moc. Nebudou
více pánovat nad nikým, zajdou a nebu-
de jich. Tehdy vzdá království Boha
Otci. Pak bude viditelné věrným ne-
přátelům, že Bůh jest jediný pán, ani-
kdo více. Ostatní idnes ještě jsou, ma-
le nebudou. Všechna trápení a bída,

02-48, 21 LK

LK 15, 24nn. 31nn. p36a

Rekl Ježíš: Já jsem vzkříšen a ži-
vot. Kdo věří ve mne, byť pak i u-
mřel, žít bude.
Aleisie Buršová, Kauboké 12 a/89/ Jinam
příseň č. 392
LK 15, 24-26 monovds, ředicev mĚ A. Vt
Potom bude konec přání apoštol; v
to znamená: nyní ještě není konec. A
-Ač nám se zdá, že takováto chvíle
-jest konec. Naše maminka, s babička, i s
zemřela; to je konec bolesti, trápe-
ní, starání a všem, také konec ne-
dějí, lásky a potěšování. Ten, osvnímž
jsme prožili tak mnohá léta, zemřel.
A jest všemu konce. Tak my vidíme vě-
cí v tuto chvíli; a nemůžeme se vidět
jinak v věv sn že tjma ev i imsa oř
Ale apoštol, bratři a sestry, pře-
rušuje tyto naše smutné myšlenky: ne-
ní konec nyní, praví; potom bude kon-
-nec. Ač ovšem se to zdá i smrt není kon-
-nec. Teprve to bude konec, až Křistus
vzdá království Bohu a Otci, když vy-
-prázdni vše jiné knížatství a všelikou
vrchnost v moc Bůh v bĚt. dĚt eb
-ev těch slovech je bukrýto něco veli-
-káho, bratři a sestry. Jak nyní vy-
-dáme, do břeví me. Hřích se nedokona-
-lost, slzy aezármutek, bolesti, a ne-
-e-
-e-
-e-

které nás na nás ještě doléhají, sed
 jsou již poražení nepřítelů. A
 Z nich pak nejposlednější, nejzá-
 ší. Je sáma smrt. Smrt je nepřítel,
 bratři a sestry. Smrt nemá být Bůh
 - nechce smrt. Bůh je život, a smrt
 je popření života. Nikdy se nesmí-
 vě s tím, abychom se při pohřbech
 klaněli smrti, smýšleli o ní jako o
 -mecném a ještě si jednáli, jako by o-
 ma byla spánem a koncem všeho, takže
 už nemůžeme nic jiného než skončený
 život smrti co nejslavněji odezdat.
 Ne tak! Do očí voláme smrti: ty nejsi
 náš pán, ty nejsi velebnost ani moc!
 ty jsi nepřítel! Nepřítel nás ubohých
 smrtelných lidí, ale také nepřítel
 nesmrtelného Boha, který je mocnější
 nad tebe. Hele Ježíše Krista, Zkosilas
 je, ale nezvítězila. Vstal z mrtvých
 a život naš větlo vyvedl. Až
 - Smrt je náš nepřítel, bratři a sest-
 ry, a to nejposlednější nepřítel. Za
 vším trápením, za vším soužením, kte-
 - nás na světě potkává a ještě může
 potkat, stojí ona Ukrývající se a em
 - vždy přítomná. Vždy pohotově, aby se
 v příhodné chvíli vystoupila a řekla:
 zde jsem. Kdyby nebylo smrti, každé
 trápení bychom vydrželi, každou bo-
 lest snesli. Všechny bídy a soužení,
 všichni její poddání by se ukázali

bezmocní, nebýt smrti. Ona jest nej-
 poslednější, nejtěžší, nejhrůzivější
 náš nepřítel. A
 Ale je to poražený nepřítel. Je
 "Nejposlednější pak nepřítel zahlazen
 bude smrt". Zmýšle se na Kristu Je-
 zíší, když se po něm vztáhla svou crut,
 ku; a on zemřel, ale vstal znovu, a aby
 tím zasadil smrti konečnou ránu, a aby
 - všechny umírající vedli za sebou stej-
 nou cestou, že smrti do života. Posud
 kraluje smrt nad námi, ale jako u-
 hé je vto kralování, když musí smrti š
 vědět, že ty, které skládá pod své em
 paaství, povstanou jí pod rukama, a-
 by spatřili její smrt. Smrt smrti, v
 zánik a zahlazení smrti. Smrti již ma
 více nebude, ani kvílení, ani křik, a
 ani bolest, nebude více, nebo první
 věci pomínu. To bude konec em let
 smutný, těžký konec, ale konec pře-
 žádostivý. Až bude viditelně Bůh je-
 díným králem a nebude žádného jiného,
 který by nad námi panoval, ať mi
 - smrti. K čemuž a jistotně dojde, a my pros-
 me, abychom potom stáli na straně ví-
 tězného Krista, a ne na straně poraže-
 né smrti. Amen. Jav v ilvdn enbditq v
 píseň č. 116, 7. clyden v d v b x . meš e b s
 - 06 1008 24 116 7 b v y m o d o v e i n e q b r t
 modlitba - zakončení u domu - cestou
 píseň č. 441, 2/349, 2/abbaq i l e t i n d o i e v

Příloha č. 6

Ročník sbírky	Pořadové číslo	Název	Text	Strana
1950	34	Proti malomyslnosti a beznaději	Ag 2,2-10	274-281
1951	12	Poslední naučení učedníků	L 22,37	94-101
1951	42	Podobenství deseti panen	Mt 25,1-13	332-339
1954	13	Sbor a píseň	Ko 3,16	84-89
1955	15	Společná modlitba	Mt 18,19	73-78
1957	14	O smyslu utrpení I.	Žd 12,5-8	76-80
1957	15	O smyslu utrpení II.	1 K 1,3-7	81-85
1957	16	O smyslu utrpení III.	Ko 1,24	86-90
1958	12	Boží řetízek	Ř 5,2-5	65-69
1958	13	Postní kázání	2 K 4,7-10	70-74
1961	51	Ruka Boží – ruce lidské	2 S 24,14	271-275
1963	50	Odpuštění hříchů	Mk 2,5-7	257-260
1964	43	O ceně řádu	1 K 14,40	225-229
1965	44	Všichni lidé mají být spaseni	1 Tm 2,4	234-237
1966	26	Píseň jitrní	Ž 63,2-5	137-141
1966	49	Večerní žalm	Ž 141,3-5	255-260
1967	35	Člověk a peníze	1 K 10,6	186-190
1967	37	Člověk před Bohem	1 K 15,10	197-201
1968	21	Aj, já	Ez 34,11-12	111-115
1969	46	Vinný kmen	J 15,1-7	250-254
1970	49	Co s hříchem?	1 J 3,5-6	265-268
1971/72	4	Podivné podobenství	L 16,1-9	24-27
1971/72	5	Víme!	1 J 5,18-20a	28-31
1973/74	20	Kdy je s námi Bůh?	Iz 7,21-22	106-109
1975/76	3	Oč jde v církvi?	1 Kr 8,56-61	16-20
1977/78	30	Posvěcený pronárod	Sk 2,36-47	154-158
1977/78	31	Lid ducha	Jr 18,30-31,3	159-164
1979/80	31	Jako hořčičné zrno	Ez 47,1-12	165-169
1981/82	9	Dej nám té vody života	J 4,5-15	48-52
1981/82	17	Zjevení v Galileji	Jr 30,18-22	90-95
1981/82	18	Rozhraní života	Ř 12,1-2	96-100
1981/82	20	Zase přijdu a vezmu vás k sobě	J 14,1-3	106-110
1981/82	31	Kdo je Bůh?	Ex 20,5-6	165-171
1981/82	48	Píseň z časů zklamání	Mt 25,1-13	261-265
1981/82	54	Uprostřed nás stojí	J 1,19-28	293-296
1983/84	18	Velikonoční chvalozpěv	J 21,9-19	96-100

1983/84	29	Ježíšův křest	Mt 3,1-7	154-159
1983/84	37	Podobenství o dvou synech	Mt 21,28-31	197-201
1985/86	8	Přemožení siláka	Mt 12,29-30	42-46
1985/86	11	Znamení svatosti	Ex 31,13	58-63
1985/86	30	Světlo	J 12,46	159-164
1985/86	34	Pamatuj	Iz 44,21-22	181-186
1985/86	57	Proměnění Páně	Mk 9,2-8	303-308
1987/88	14	Vjezd do Jeruzaléma	Mk 11,1-11	74-78
1987/88	55	Kázání Jana Křtitele	Mt 3,7-12	129-133
1989/90	7	Ve všem jako služebníci Boží	2 K 6,1-10	33-37
1989/90	25	Smiření	Gn 33,1-11	129-133
1991/92	19	Čekání na Ducha svatého	Sk 1,12-14	97-101
1991/92	20	Nová alternativa	Ř 8,8-10	102-107
1991/92	37	Podobenství o dělnících na vinici	Mt 20,1-16	193-197
1991/92	38	Podobenství o plevelu mezi pšenici	Mt 13,24-30	198-202
1991/92	43	Žena z okolí Týru	Mt 15,21-28	225-229
1991/92	45	Radost z nalezených	L 15,1-10	235-240
1991/92	59	Podobenství odeseti družičkách	Mt 25,1-13	311-315
1991/92	62	Proutek z pařezu Izai	Iz 11,1-5	326-331
1993 I.	3	Konec milosti	Jr 11,14	17-22
1993 I.	4	Chléb života	J 6,30-35	23-28
1993 I.	8	Rybáři lidí	L 5,1-11	47-52
1993/94 II.	3	Svědectví Jana Křtitele	J 1,19-29	15-20
1993/94 II.	5	Narodil se vám Spasitel	L 2,11	27-32
1993/94 II.	6	Narození Samuele	1 S 1,15-18	33-38
1993/94 II.	9	Ježíš před radou	Mt 26,57-66	51-56
1993/94 II.	10	Na květnou neděli	Ž 102,12-18	57-62
1994 I.	6	Saulův konec	1 S 28,15-17	33-38
1995 I.	2	Uzdravení malomocného	Mt 8,1-4	9-13
1995 I.	3	Uzdravení setníkova sluhy	Mt 8,5-13	14-19